

Einar Arnórsson - Aðfarargjörðir (1929)

Útgáfa 1.0 af rafræna skjalinu

Þetta PDF skjal er hluti afraksturs skönnunar á prentuðu eintaki af téðu riti. Markmið þessarar útgáfu er að veita almenningi færi á að eignast sitt eigið rafrænt eintak af því án endurgjalds.

Skjalið er upprunalega birt á vefnum <https://urlausnir.is>. Þar má finna rafrænar útgáfur hinna bindanna og verða nýrri útgáfur af skjölunum í boði þar.

Takmörkun ábyrgðar

Höfundur skjals þessa afsalar sér allri ábyrgð, að því marki sem lög heimila, vegna beinnar og/eða óbeinnar notkunar skjalsins sjálfs eða afurða sem af því leiðir. Þó að stefnt hafi verið að því markmiði að skjalið endurspegli sem best innihald upprunalegu bindanna er hvorki hægt að tryggja né ábyrgjast að það hafi tekist. Framangreint á einnig við um efnislegt innihald prentuðu eintakanna sem skönnuð voru.

Höfundaréttur

Höfundur skjals þessa álitur að hvers kyns höfundaréttur á prentaða eintakinu sé útrunninn.

Hvers kyns höfundarréttur sem höfundur skjalsins gæti hafa skapað sér til handa með skönnuninni sjálfri eða öðru framlagi sínu til sköpunar þess, skal vera meðhöndlaður í samræmi við Creative Commons Zero höfundaleyfið (CC0 1.0 Universal eða síðari útgáfa þess).

Ábendingar

Séu ábendingar um mögulegar úrbætur á skjalinu er hægt að koma þeim á framfæri við höfund þess.

Athugasemdir um þessa útgáfu

Skannað var eintak í vörslu Landsbókasafnsins (Íslandssafn).

Á sumum blaðsíðum náðist ekki að skanna ystu stafi viðkomandi blaðsíðu.

Blek vantar inn á ýmsa stafi víðs vegar um prenteintakið.

Höfundur skjalsins: Svavar Kjarrval (svavar@kjarrval.is)

8000/-
A. M. Jónsson

347.077

Ein

AÐFARARGJÖRÐIR

eftir

EINAR ARNÓRSSON.

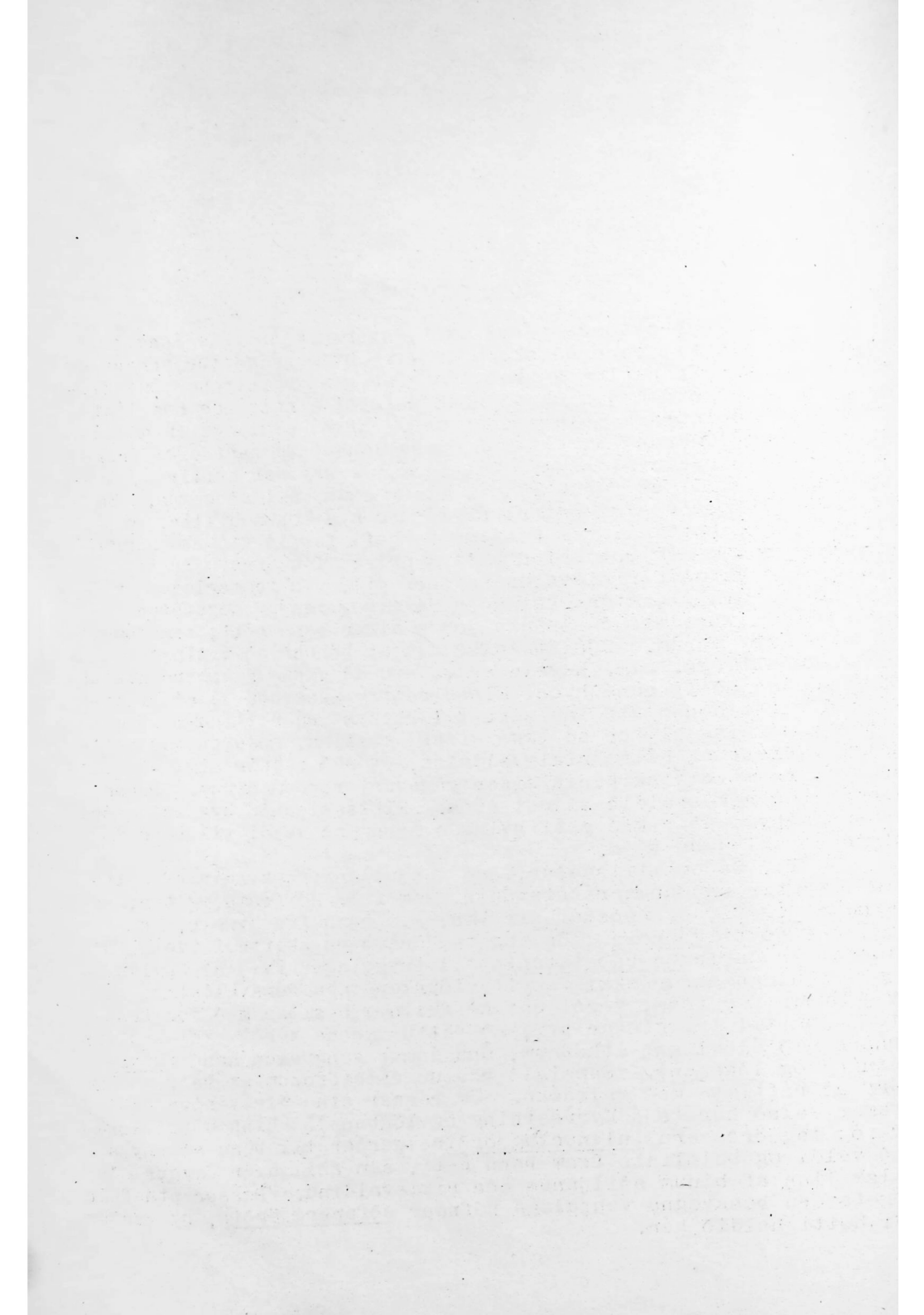
(Prentað sem handrit.)

LANDDOKKASAFN

341196

ÍSLANDS

Reykjavík 1929.

1. gr.

Inngangur.

I. Annarstaðar er því lýst, hversu menn geta fengið aðstoð dómstóla til þess að skera úr því, hver sé réttur annars og skylda hins. Er reglum um það lýst þar sem greinir um dómaskipan og meðferð einkamála og að nokkru leyti einnig þar sem lýst er meðferð opinberra mála svonefndra. Ef nú nægilegt er að fá yfirlýsingu dómarans um réttinn og skylduna, þá þarf eigi frekari aðstoðar ríkisvaldsins. Og ef sá, er skyldan hvílir á, innir hana af hendi af fúsum vilja, þá er sama máli að gegna. En ef hann fullnægir eigi þeirri skyldu, sem á honum hvílir, þá stoðar ekki, þótt sá, sem réttinn á, hafi fengið viðurkenningu dómara á honum eða þótt hinn viðurkenni skyldu sína. Er þá ljóst, að aðstoðar ríkisvaldsins þarf við, svo framarlega sem úrlausnir dómstóla eiga ekki að vera alveg dauður bókstafur, nema aðilja væri ætlað að taka sér sjálfur þann rétt, sem dómendur hafa dæmt honum. Sjálftaka er alment bönnuð að viðlagðri refsingu, 117. gr. alm. hegningarl., svo að ekki er annars kostur en þess, að aðili annaðhvort missi réttar síns eða þá að ríkisvaldið veiti honum atbeina sinn til þess að ná réttinum. Hvert siðað þjóðfélag hlýtur að taka siðari kostinn, enda er það vottur um varmátt af hálfu ríkisvaldsins, ef það reynir eigi eða getur ekki framkvæmt skipanir sínar gagnvart þegnum sínum. Þenna varmátt má ríkisvaldið aldrei sýna. Ríkisskipunin byggist meðal annars á því, að ríkið geti þvingað menn með valdi til þess að hlýðnast skipunum þess.

II. Sá embættismaður, sem venjulega framkvæmir af hálfu ríkisins þær nauðungarráðstafanir, sem í I. að framan getur, er nefndur fógeti, og ráðstafanir þær, sem hann framkvæmir, eru kallaðar fógetagjörðir. En fógetagjörðum má skifta í tvo höfuðflokka: Bráðabirgða-ráðstafanir til tryggingar því, að skyldu, sem venjulega hefur ekki fengið viðurkenningu dómvaldsins, þá er gjörðin fer fram, verði unt að fullnægja siðar með fógetaaðstoð, eða til tryggingar því, að réttur manns verði ekki brotinn annars með ólöglegum athöfnum, unz dómur gengur um hann (Kýrrsetning og lögban). Sameigið þessum ráðstöfunum er það, að þær þarf að réttlæta með málssókn. Um þessar athafnir verður ekki framar talað hér (sjá Kýrrsetning og lögban). Hinn höfuðflokkur fógetagjörða eru fullnustugjörðir, gerðar til þess að knýja með valdi og beinlinis fram þann rétt, sem aðilja er dæmdur eða tilskilinn af hinum aðiljanum eða ríkisvaldinu. Þessar athafnir fógeta eru þessvegna venjulega nefndar aðfarargjörðir, og verður því heiti haldið hér.

III. Aðfarargjörðir greinast í fjóra flokka: 1. Aðför í þrengri merkingu, sbr. lög um aðför nr.19 4.nóv.1887 (hér eftir skammstafað: aðfl.), 2. löggeymsla, 3. svonefndar beinar fógeta-gjörðir (útburðar- og innsetningargjörðir) og 4. lögtak. Aðför er gjörðin venjulega kölluð, þegar dömur, sátt eða veðskuldbréf liggur til grundvallar henni, sbr. 1.gr. aðfl. Aðför er oft nefnd fjárnám, þegar aðili skal greiða fé af hendi og hefta þarf eignir hans til þess að fullnægja þeirri skyldu. Löggeymsla fer fræm samkvæmt dómi, þegar svo er ástætt, að fjárnám verður ekki gjört af því að dómi er áfrýjað til æðra dómstóls, tilsk. 13.jan. 1793, sbr. N.L. 1-6-21 og 1-32-34. Veitir löggeymsla aðilja að sumu leyti minni rétt en fjárnám. Útburðargjörðir og innsetning-ar fara fram til þess að koma manni úr húsi eða af fasteign, til að taka hluti úr vörzlu manns eða heimila manni vörzlu eða umráð hluta eða aðgang að þeim eða manni er heimilaður réttur til af-skifta eða starfa, enda megi telja réttinn glöggvan og málið þoli eigi bið. Lögtak fer fram til fullnustu óðæmdur kröfum, er svo vissar þykja, að eigi er talið, að dóm eða sátt þurfi að fá um þær, og á þetta einkum við um gjöld til ríkis, bæjarfélaga, sveita og sýslna, sem á eru lögð með heimild í ákveðnum lögum, yfirvaldsúrskurði, þar sem sérstök heimild er til slíks o.s.frv., svo sem skattar og tollar í ríkissjóði, réttargjöld, útsvar, kirkju- og prestsgjöld, meðlag með börnum ákveðið með úrskurði yfirvalds o.s.frv.

Í lögum er lögtaki og fjárnámi stundum ruglað saman, t.d. tilsk. um afplánun fésekta 25.júni 1869 2.gr., lög um skött af ábúð og afnotum jarða nr.21 14.des.1877, lög um tekjuskött nr.23 s.d. 24.gr. o.fl. Nýrri lög greina glögt á milli þessara tveggja aðfarargjörða, t.d. lög nr.29 16.des.1885 um lögtak og lög um aðför nr.19 4.nóv.1887.

IV. Hverri hinna fjöggra áðurnefndra aðfarargjörða er hentast að lýsa sér. Verður þá fyrst gerð grein fyrir aðför samkvæmt dómi, sátt eða veðbréfi (aðför í þrengri merkingu, kölluð hér eftir aðför), því næst löggeymslu, þá útburðar- og inn-setningargjörðum og síðast lögtaki. En áður er þó rétt að gera grein fyrir nokkrum atriðum, sem eiga jafnt við hverja þessa tegund aðfarargjörða.

2.gr.

Hverir aðfarargjörðir framkvæma.

I.1. Aðfarargjörðir framkvæma sýslumenn og bæjarfógetar, og nefnast þá fógetar. Segir þetta um aðför í þrengri merkingu í aðfl. 3.gr. Um lögtak segir í lögum nr.29 16.des.1885 (hér eftir skammstafað: lögtl.) 5.gr., að fógeti framkvæmi það, og eiga því sýslumenn og bæjarfógetar einnig að framkvæma lögtak. Í Reykjavík skal lögmaður gera það, lög nr.67 7.mai 1928 2.gr. Það er eflaust, að sama gildir um allar aðfarargjörðir, að sýslumenn og bæjarfógetar framkvæma þær, enda hefur það jafnan svo verið síðan málameðferð Norsku Laga komat á hér í landi.

2. Það hefur lengi tiðkast, að sýslumenn og bæjarfóg-

etar hafi fengið sér fulltrúa, er dómsmálaráðherra (áður ráðherra Íslands og fyrr landshöfðingi) hefur löggilt, til þess að framkvæma aðfarargjörðir á ábyrgð fógetans. Hefur eigi leikið efi á því, að fulltrúi geti sett fógetarétt og staðið fyrir þessum athöfnum meðan eigi verður þörf úrskurðar um ágreiningsefni meðal aðilja. Hitt hefur þar á móti orkað tvímælis, hvort fulltrúi væri þar á kveða upp úrskurði án þess að hann hefði fengið til þess sérstake löggildingu. Þó að úrlausn þessarar spurningar sé vafasöm að lögum og næst sé að telja fulltrúa þessa óþara um að kveða upp úrskurði, þá hefur hestiréttur eigi fundið að því, og því síður ómerkt það, þótt fulltrúi bæjarfógetans í Reykjavík kvæði upp úrskurð um það, hvort lögtak til tryggingar erfðafestugjaldi skvæði fram fara eða ekki. Í máli því, sem greinir í HRD. I. 7 hafi fulltrúi úrskurðað í sínu nafni, en hestiréttur nefnir þetta ekki einu orði, og má af því ráða, að hann telur það löglagt.

3. Aukatekjulög nr. 27 27. júní 1921 gera ráð fyrir því, að hreppstjórar haldi fógetagjörðir. Í lögum nr. 3 13. jan. 1882 5. gr. var gert ráð fyrir því, að þeir geri fjárnám og í 2. gr. laga nr. 64 14. nóv. 1917 er enn gert ráð fyrir því, að þeir geri lögtak og "aðrar fógetagjörðir". Aukatekjulög þessi segja ekki um það, hvort hreppstjórar megi framkvæma allskonar fógetagjörðir eða að eins sumar eða hvort þeir megi ef til vill einungis framkvæma minni háttar aðfarargjörðir innan einhverra flokkanna. Þú þessu er leyst í lögum nr. 32 11. júlí 1911 12. gr. þannig, að hreppstjóra er rétt að gera aðför í umboði fógeta í skuldamálum, ef skuld fer eigi fram úr 100 kr. Hér er einungis átt við aðför í merkingunni fjárnám. Og er því ekkert sagt með þessu um heimild hreppstjóra til þess að framkvæma aðrar aðfarargjörðir. "Skuldamál" merkir hér sem ella mál um skyldu til að greiða peninga. Skuldin má ekki fara fram úr 100 kr. Er hér þó vafalaust átt við innstæðuna, en ekki dæmda vöxtu af henni, nema mál sé eingöngu um þá, né málskostnað. Hreppstjóri má að eins framkvæma aðför "í umboði" fógeta. Með þessu er við það átt, að hreppstjóri framkvæmi aðför hverju sinni eftir fyrirlegi fógeta og á hans ábyrgð (þ.e. skaðabótaábyrgð). Sé, er fjárnáms þarf, verður því jafnan að snúa sér til fógetans sjálfs með beiðni um það, en fógeti getur þá lagt fyrir hreppstjóra að gera fjárnámið (sbr. Dómas. VII 273, 277, 280). Um lögtak segir í 5. gr. lögtl. og í lögum nr. 34 7. maí 1928. Eftir þessum ákvæðum má hreppstjóri aldrei gera lögtak í fast eign. Líklega verða skrásett eða skráningarskyld skip ekki hér til talin. Hámark lögtaksskuldar má ekki fara fram úr 1000 kr. Lögtak er ævinlega gert til tryggingar peningekröfu, sbr. 7. gr. lögtl. Lögtak framkvæmir hreppstjóri líka í umboði fógeta, sbr. lög nr. 64 14. nóv. 1917 2. gr. og því vafalaust á hans ábyrgð. Með því að lög heimila fógeta einungis að láta hreppstjóra framkvæma lögtak og fjárnám með þeim takmörkunum, sem áður segir, þá virðist auðsætt, að aðrar fógetagjörðir getur fógeti ekki falið hreppstjóra að framkvæma, nema sérstök löggilding komi til. Með þessum varnagla verður að skilja 2. gr. laga nr. 64 14. nóv. 1917 og 21. gr. laga nr. 27 27. júní 1921. Hreppstjóri getur því ekki framkvæmt aðför, þar sem annað skal tryggja eða framkvæma en peningagreiðslu, eða löggeymslu, enda þarf þar fleiri reglna að gæta en þar sem fjárnám fer fram, eða útburðar- og innsetningargjörðir.

II.1. Hinir reglulegu fógætar eru jafnan embættismenn, og er því ljóst, að þeir hljóta að vera búnir hinum almennu kostum, sem embættismenn með dómssvaldi eiga að hafa. Um hæfileika þeirra til þess að standa fyrir aðfarargjörð hverju einstöku sinni fer eftir þeim reglum, sem lýst er um hæfileika dómara til meðferðar einstakra mála (sbr. Dómas. IX 655). Og verður fógæti einnig sjálfur að úrskurða um það, hvort hann eigi að vikja úr sæti eða ekki. Þótt fógæti viki úr sæti, þá ber honum, ef þörf er, að sjá til þess, að eigi verði breytingar á gjörðarbeiðanda til tjóns, þar til setufógæti tekur við málinu. Ef fógæti skal vikja úr sæti, þá er ekki heldur fulltrúi hans hæfur til þess að framkvæma þá gjörð á ábyrgð þess fógæta. Þar á móti má vel vera, að fulltrúa mætti setja til þess að gera það á sine ábyrgð, þó að yfirboðari hans sé óhæfur til þess.

2. Fógæti hver hefur einungis vald til þess að framkvæma aðfarargjörðir í sínu lögsagnarumdæmi, sbr. tilsk. 19. júní 1793, og skiftir eigi máli nú, hver þar á hlut að máli. Ef fógæti fer út fyrir lögsagnarumdæmi sitt, þá mundi sú aðfarargjörð verða dæmd markleysa í æðra dómi, og mundi t.d. eigi heldur verða talin lögmætur grundvöllur undir nauðungaruppboð.

III. Fógæti hefur dómsvald. Því eru athafnir hans dómsathafnir, sem venjulega verður eigi breytt, nema með úrlausn æðra dóms. Þó eru mikilsverðar undantekningar frá þeirri reglu, því að fógæta er oft talið rétt að breyta sjálfur ákvörðunum sínum. Það sést á fyrirmælum löggjafarinnar um áfrýjun aðfarargjörða, að þar eru talðar til dómstarfa, sjá 11.gr. lögtl., 53.gr. aðfl. og 4.málsgr. 24.gr. laga nr.22 6.okt.1919. En dómsvald fógæta er allmiklu takmarkaðra en dómsvald dómstóla alment. Það er aðalreglan, að fógæti úrskurðar aðeins, hvort aðfarargjörð skuli fara fram og hvernig hún eigi að fara fram (sbr. Dómas. I 369: Fógæti krafinn fjárnáms fyrir dagsektum vegna reikningsskila. Þau koma fram, og fógæti verður þá að skera úr því, hvort þau afstýri aðför.). Varnir framkomnar til þess að afstýra aðfarargjörð að einhverju leyti eða öllu úrskurðar því fógæti. En hann getur ekki, eins og dómari, skorið úr því, hvort gjörðarbeiðandi eigi þann rétt, sem tryggja á með aðför, og hvort sú skylda, sem fullnægja á með aðför, hvíli á gjörðarþólanda. Hann getur því síður skyldað mann, aðilja eða aðra, til að greiða eða aðhafast nokkuð. Því getur fógæti t.d. ekki skyldað gjörðarbeiðanda til að greiða kostnað af gjörðarbeiðni hans, sem ekki var tekin til greina (Dómas. X 828).

En mikilsverðar undantekningar eru þó frá þeirri reglu, að fógæti geti eigi skyldað mann til að greiða af hendi verðmæti eða að hafast eitthvað að. Þessar undantekningar eru:

a. Ef maður skal samkvæmt dómi eða sátt annað inna af hendi en peninge, enda verði skyldunni eigi beinlínis fullnægt, þá skal fógæti láta meta til peninga, hvers virði það sé gjörðarbeiðanda að fá skyldunni fullnægt. Fógæti metur venjulega sjálfur með aðstoð votta eða manna með sérþekkingu, hversu mikið greið skuli, 11.gr. aðfl. Þá upphæð sem metin verður, er gjörðarþólanda skylt að greiða af hendi. Kemur það í ljós með þeim hætti, að fógæti getur gert aðför í eignum hans til tryggingar gjaldinu.

b. Ef maður er skyldur samkvæmt dómi eða sátt til að vinna verk, þá getur fógæti leyft rétthafa að vinna eða láta

vinna verkið á kostnað gjörðarbolanda, ef það þykir handhægasti og beinasti vegurinn, og heimt síðan með fjárnámi af gjörðarbolanda það, er fógæti úrskurðaði, að verkið hafi kostað, 14.gr. aðfl. Hér kveður fógæti upp aðfararhafan úrskurð, eins og í a., og skyldar aðilja til þess að greiða.

c. Ef manni er bannað eitthvað með dómi (eða setti sbr. 10.gr. aðfl.), og eigi er tiltekið í dómi, hverju verði, ef bann- ið er brotið, þá getur fógæti látið meta bætur fyrir það samkvæmt 11.gr. aðfl. og tekið þær síðan fjárnámi, 15.gr. aðfl.

d. Auk þessa hefur fógæti ýmiskonar nauðungarvald gagnvart gjörðarbolanda. Fógæti getur skyldað hann til að gefa skýrslur um hagi sína og að opna hirzlr sínar, og getur fógæti framfylgt þeirri skyldu með valdi og jafnvel úrskurðað gjörðar- bolanda í fangelsi, ef hann þverskallast við að rækja þessar skyldur sínar, sjá 36.- 38.gr. aðfl. Auk þessa hefur fógæti vald til að kveða á um geymslu og meðferð þeirra verðmeta, sem fjár- námi eru tekin, og getur einnig, ef á þarf að halda, beitt valdi í því efni. Fógæti getur einnig falið þriðjamanni stjórn á eign gjörðarbolanda eða þriðjamanns eftir 21. og 22.gr. aðfl. og úr- skurðað síðan reikningsskil þau, sem umboðsmaður sá, er hann set- ur til að stýra eignunum, innir af hendi.

e. Það er gömul venja, að dæma málskostnað að skað- lausu, enda stundum heimilað í lögum, t.d. í 13.gr. lögtl. Þá má leggja reikning yfir allan málskostnaðinn frá upphafi til enda fyrir fógæta, sem svo úrskurðar hann og gerir síðan aðförr, ef á þarf að halda. Samkvæmt 2.gr. laga nr.29 26.okt.1917 má jafnan, þó að í dómi sé kveðið á um málskostnað, leggja allan þann kostn- að, sem á fellur eftir dómsuppsögu og þar til dómi er fullnægt, undir úrskurð fógæta. Og úrskurðar hann þá, hvað beri að greiða og gerir fjárnám til tryggingar því, ef þess verður þörf. Loks er það föst venja, að fógæti úrskurðar aðfararkostnað og gerir fjárnám til tryggingar honum. Þar undir er ferðakostnaður hans sjálfs (sbr. t.d. Dómas. VII 182).

3.gr.

Fógetabók.- Vottar.- Tími.

I. Fógæti skal hafa bók (fógetabók), og á að skrá í hana allt það, sem við fógætagjörðir fer fram, sbr. 2.,42. og 45.gr. aðfl. Bók þessi er gegnumdregin, tölusett og innsiglið og lög- gilt af dómsmálaráðuneytinu. Þegar hreppstjóri framkvæmir að- farargjörðir, þá skal hann og hafa bók, er fógæti fær honum til þess og löggildir, sbr. 7.gr. lögtl. Um skráningu í bækur þessar fer annars eins og um meðferð dómsmálsbóka alment. Sama er um skyldu til að láta af hendi eftirrit úr fógetabók.

II. Jafnan skulu vera við aðfarargerðir 2 vottar, einnig þegar hreppstjóri gerir lögtak eða fjárnám, 7.gr. lögtl. og 2 gr. aðfl. Vottar skulu vera tveir áreiðanlegir menn, og verður al- ment að gera sömu kröfur til þeirra sem til þingvotta alment. En auk þess starfa, sem þingvottar hafa alment, að veita því athygli, sem á dómþingi gerist, eiga fógetavottar að framkvæma þær virð-

ingar, sem nauðsynlegar verða við aðfarargjörðir, ef ekki þarf til þess sérþekkingu, sem þeir hafa ekki. Þá skal fógæti kveðja aðra menn til virðinga. Vottar skulu ávalt undirrita í fógætabók - og samskonar þar hreppstjóra að gæta - yfirlýsingu upp á eru sína og trú um það, að þeir skuli virðingar af hendi leysa eftir beztu sannfæringu, 2.gr. aðfl. Svo framarlega sem virðing er nauðsynleg til þess að aðfarargjörð verði metin gild, má búast við því, að aðför yrði ómerkt í aðra dómi, ef fógæti gleymist að láta votta að virðingamenn undirrita áðurnefnt heit.

III. Á helgidögum þjóðkirkjunnar má ekki gegna fógæta-störfum, nema brýna nauðsyn beri til, lög nr.47 20.des.1901 6.gr. Fógæti hlýtur að meta það, hvort sú nauðsyn sé fyrir hendi, að eigi megi fresta gjörðinni fram á næsta virkan dag. Getur svo staðið á, að gjörðarbeiðanda yrði það verulegt tjón, ef gjörðin dregst, t.d. ef gjörðarþolandi fengi þess vegna færri á að skjóta fé sínu undan aðför. Á nóttum skal auðvitað eigi heldur frækvæma aðfarargjörðir, nema gjörðarbeiðanda stafi tjón af frestun gjörðarinnar til næsta dags.

I. KAFLI.

AÐFÖR Í PRENGRI MERKINGU.

4.gr.

Aðfararheimildir.

I. Eins og áður er sagt, nægir það venjulega ekki, þó að maður hafi í raun og veru ótvíræðan rétt á hendur öðrum manni, t.d. víxil eða skuldbréf. Hann getur ekki farið samkvæmt því skjali og látið fógæta taka fé skuldunauts til greiðslu skuldarinnar. Til þess þarf hann að hafa í höndum aðra heimild, sem nefna má aðfararheimild.

II.1.a. Sú aðfararheimild, sem nefnd er fyrst í 1.gr. aðfl. eru "dómar og úrskurðir, uppkveðnir af löglegum dómstólum í ríkinu". Um úrskurði er það að segja, að þeir eru sjaldan aðfararhæfir. Þeir hafa venjulega að geyma fyrirmæli um það, hvað dómari ætli sjálfur að gera. Undantekningar eru þó frá þessari reglu. Ályktanir sáttanefndar, þegar hún fer með dómsvöld, heita jafnan úrskurðir. Þeir úrskurðir geyma ákvæði um skyldu annars aðilja til þess að greiða hinum peninga, og eru þeir aðfararhæfir, lög nr.32 11.júlí 1911 8.gr. Úrskurður dómara um þingvitisbætur á hendur vitni er og aðfararhæfur, tilsk. 3.marz 1741 5.gr. Úrskurðir fógæta um bætur og málkostnað og annað, sem í 2.gr.

III. a.- e. segir, eru og aðfararhæfir. Sama er um úrskurði skiftaréttar eftir lögum um gjaldþrotaskifti nr.7 13.apríl 1894 10. og 11.gr. og um úrskurði skiftaréttar samkvæmt lögum um nauðsámninga nr.19 4.júní 1924 17.gr. Þá eru úrskurðir, er dómari kveður upp á hendur mönnum fyrir röskun á þingfriði, sbr. N.L. 1-12-2 til 5 og tilsk. 3.marz 1741 14.gr. Úrskurðir fógæta, uppboðsréttar og skiftaréttar eru annars ekki aðfararhæfir. Margir

dómar eru ekki heldur aðfararhæfir samkvæmt efni sínu, nema ef til vill ákvæði í þeim um málkostnað. Þetta á t.d. við sýknu-dóma og dóma, þar sem aðeins er fólgin viðurkenning um rétt manns og skyldu, t.d. ógildingardómar, eignardómar, dómar um þegnrétt, um gildi eða slit hjúskapar o.s.frv. Dómar, þar sem maður er dæmdur til að greiða sekt í opinbera sjóði, eru venjulega ekki aðfararhæfir eftir aðalefni sínu, heldur kemur fangelsi í stað sektar, lög nr.13 8.júní 1925 2.gr. og lög nr.4 13.mai 1929. Ef maður er dæmdur að viðlagðri dagsekt eða viku til að vinna verk í þágu ríkis, sveitarfélags eða almennings, þá gildir sama um af-plánun þeirra sekta, l. 1925 4.gr. Undantekningar frá þessari reglu, að sektir verði ekki heimtar af fé hins dæmda, eru þó nokkrar, sjá lög um bann gegn botnvörpuveiðum nr.5 18.mai 1920 3.gr. 3.mélsgr., er heimilar að kyrrsetja skip og selja það að undangengnu fjárnámi til lúknings sektum, er dæmdar hafa verið fyrir landhelgisbrot, fiskiveiðalög nr.33 19.júní 1922 13.gr., lög um skráningu skipa nr.29 27.júní 1925 24.gr., lög um einkenn-ing skipa nr.31 s.d. 4.gr. og áfengislög nr.64 7.mai 1928 43.gr., þar sem svo er mælt, að gera skuli aðför hjá hinum seku til lúkn-ingar sektum samkvæmt lögnum og því að eins láta afplána þar, að fé þeirra hrökkvi ekki til greiðslu þeirra.

Ef sekt skal renna til þess, sem misgjört er við, þá get-ur hann heimt hana með aðför, en að því leyti sem sekt greiddist ekki, þá getur hann krafist þess, að hún verði afplánað í fang-elsi, lög nr.13 8.júní 1925 3.gr.

b. Það er skilyrði, að sá dómur eða úrskurður, sem fullnægja á með aðför, sé uppkveðinn af löglegum dómstóli "í ríki-inu". Það skiftir í rauninni ekki máli, hvers konar dómstóll hefur kveðið upp dóminn, hvort hann er almennur eða sérstakur. Því eru dómar landsdóms aðfararhæfir, lög nr.11 20.okt.1905 16.gr., profastadóms og synodalréttar, sjóðóms, landamerkjadóms og löðamerkjá, úrskurðir sáttenefndar samkv. lögum nr.32 11.júlí 1911 o.s.frv. Þar á móti eru engar dómar eða úrskurðir, kveðnir upp af erlendum dómstóli, aðfararhæfir hér á landi. Til 1.des. 1918 voru dómar og úrskurðir, kveðnir upp af dómstólum í löndum þeim, er Danakonungi lutu, aðfararhæfir hér á landi eins og is-lenzkir dómar voru aðfararhæfir utan Íslands í þeim löndum. En 1.des. 1918 urðu ríkin viðurkend tvö, og þar með breyttist merking orðanna: "í ríkinu" í 1.gr. aðfl. þannig, að þau geta nú ekki merkt annað en Ísland. Danskir dómar og úrskurðir eru því eigi nú aðfararhæfir á Íslandi né islenzkir dómar og úrskurðir í Dan-mörku. Þetta leiðir af þeirri almennu reglu, að ekkert ríki full-nægir annars ríkis dómum, nema sérstök lagaheimild sé til þess. Undanfari slíkrar lagaheimildar er áfínlega gagnkvæmur samningur milli ríkja þeirra, sem hlut eiga að máli. Réð var líka fyrir því gert, að Ísland og Danmörk þyrfti að gera slíkan samning til þess að dómar úr öðru landinu gæti orðið aðfararhæfir í hinu, sbr. 12.gr. sambandslaganna 30.nóv.1918.

Sá, er fengið hefur erlendis dóm á hendur manni, er hann þarf að láta fullnægja hér, verður þá að fá islenzkan aðfarar-grundvöll til þess að það megi verða. Ef hér skal dóm fá, þá verður erlendi dómurinn til grundvallar lagður, að svo miklu leyti sem hann hefur engin þau fyrirmæli að geyma, sem eftir is-lenzkum lögum eða almennu siðgæði væri óleyfilegt að knýja fram.

Íslenzki dómstóllinn mundi ekki rennsaka það, hvort erlendi dómurinn væri samkvæmur þarlandslögum, heldur einungis, hvort hann bryti bág við íslenzka ófrávikjanleg lög eða siðferðisreglur, svo sem ef kona væri dæmd til að búa með manni að viðlagðri aðför, meður væri dæmdur til að vinna verk, sem hér væri lögbannað eða íslenzk réttarskipun næði ekki til. Vitanlega ber skýring erlend dóms undir íslenzka dómstóla, ef sótt er löggilding til þeirra á erlendum dómi (sbr. Dómas. V 164). Íslenzkir dómstólar dæma ekki aðilja til greiðslu kröfu, sem erlendur dómstóll hefur sýknað af, en hann dæmir mann til greiðslu þeirrar kröfu, sem erlendur dómur hefur dæmt manni á hendur að greiða o.s.frv. Aðför verður svo á sinum tíma gerð eingöngu eftir íslenzka dóminum. Og aðstaða fógeta gagnvart honum verður alveg eins og gagnvart þörum íslenzkum dómum. Það, sem hér hefur verið sagt um erlenda dóma, er allt með þeim fyrirvara, að dómur hafi verið kveðinn upp í ríki, sem vegna menningar og siða megi teljast hæft til fulls til að vera í menningarsambandi ríkjanna.

c. Þá er athugandi, hvernig fógæti skuli með íslenzkum dóma fara, þegar hann er krafinn aðfarar samkvæmt þeim. Skilyrðið er, að þeir sé uppkveðnir af "löglegum dómstóli" íslenzkum. Það er af þessu ljóst, að fógæti er rétt og skylt að rennsaka það hvort dómur er kveðinn upp af slíkum dómstóli. Hann rennsakar því, ef á þarf að halda, fyrst og fremst, hvort þeirri stöðu, sem dómuppkveðandi tjáist vera í, fylgir yfirhöfuð heimild til þess að kveða upp aðfararháfan dóm. Ef niðurstaðan er neikvæð, þá synjar hann aðfararkröfunni. Ef t.d. hreppstjóri kvæði upp dóm, þá yrði þessi niðurstaðan. Þá má vera, að ákveðnu embætti fylgi að visu heimild til þess að kveða upp aðfarardóm, en orka mætti tvímælis, hvort sá, er dóminn hefur upp kveðið, væri löggiltur til þess að fara með embættið, t.d. fulltrúi hjá dómara, löggilding væri tekinn af manni, þegar hann kvæð upp dóminn o.s.frv. Það orkar varla tvímælis, að hvorttveggja þetta skal fógæti athuga, ef efni verða til. Það felst í því, að fógæti á samkvæmt 4.gr. aðfl. að synja aðfarar, ef dómur eða úrskurður er ekki uppkveðinn af löglegum dómstóli. En fógæti rennsakar þetta auðvitað ekki sérstaklega, nema einhver ástæða sé til að efast um það, að dómstóllinn sé löglegur í þeirri merkingu, sem talið var, þ.e. ef almenne eða sérstake löggildingu skortir. Hinsvegar mun það eigi koma til rennsóknar fógæti, hvort löggildur dómstóll hafi farið út fyrir valdsvið sitt, eins og t.d. landamerkjadómur dæmdi mann til greiðslu skaðabóta fyrir notkun á þrætulendi, sem dæmt er af honum. Landamerkjadómur og fógæti eru hliðsettir dómstólar, og verður fógæti því að leggja úrlausn landamerkjadómsins um vald sitt til grundvallar, og getur því ekki synjað um aðför til tryggingar skaðabótagreiðslunnar af því að landamerkjadóminn hafi brosið vald til þess að dæma það atriði.

Þá skal fógæti gæta þess, að dómur eða úrskurður sé í "lögmatu formi", 4.gr. aðfl. Segir þar, að þetta atriði sé skilyrði fyrir aðför, en fógæti verður að úrskurða um aðfararskilyrðið. Þó að svo mætti skilja 2.málsgr. 4.gr. aðfl. sem fógæti áttu að eins að synja aðfarar, ef dómur eða úrskurður er ekki kveðinn upp af löglegum dómstóli, þá er samt auðsætt, að svo bókstaflega má ekki skilja 2.málsgr. 4.gr. Úr því að það er skilyrði aðfarar, að dómur eða úrskurður sé í lögmatu formi, þá leiðir hiklaust þar

af, að fógeti verður líka að synja aðfarar, ef þessi brestur er á aðfararheimild. En þá er úr því að leysa, hverir þeir formgallar á dómi eða úrskurði sé, er valdi því, að hann geti ekki verið aðfararhæfur. Fyrsta skilyrðið er, að dómurinn sé færður í læsi-legt letur. Ef fógeti fengi til aðfarar dóm, sem væri svo illa skrifaður, að hann kæmist ekki að því, hvað fræmkvæma ætti, þá yrði hann að neita um að gera aðför. Það ætíði, sem löggjafinn mun þó sérstaklega eiga við með þeirri kröfu, að dómur eða úrskurður sé í lögmætu formi, er það, að hann hafi sérstök niðurlags-orð (conclusio) og aðfararákvæði nægilega skýrt. Sú skoðun hefur verið uppi, að dómi, sem vantaði aðfararákvæði, mætti ekki fullnægja með aðför. Er slíkt þó allmikil formfesta.

Löggjafinn ætlast ekki til þess, að fógeti rannsaki aðra galle á dómi eða úrskurði en þá, sem taldir voru. Það er sérstaklega ljóst, enda tekið fram í 4.gr. aðfl., að fógeti á ekki að synja aðfarar fyrir það, að honum virðist sem æðri dómstóll mundi komast að gagnstæðri niðurstöðu, ef áfrýjað yrði, og skiftir hér eigi máli, hvort sú breyting mundi stafa af því, að dómurinn hef-ur dæmt rangt um form máls eða efni, t.d. ekki vísað máli frá dómi, þótt fógeta virðist að átt hefði að gera það, eða dæmt mann, þótt fógeta virðist sem átt hefði að sýkna hann. Það er auðskil- ið, að fógeti á ekki að neita um aðför, þótt hann sé á öðru máli en dómurinn um úrslit málsins að formi til eða efni. Héræðsdóm- ari og fógeti eru jafnréttháir dómendur, og getur því hvorugur hrundið annars gjörðum, heldur verður hvor alment að leggja hins úrlausnir til grundvallar.

Þó að fógeti eigi að leggja dóm til grundvallar, þá hlýt- ur hann að skýra hann. Má þá vera, að efni dóms sé nú orðið ómögulegt að fræmkvæma. Þá getur svo farið, að ekki geti orðið af aðför að því leyti til. Ef ómöguleikinn er almenns eðlis (objektiv), þá verður venjulega alls ekki aðför, en ella má vera, að gjörðarbolanda beri að greiða bætur, og verða þær þá metnar eftir 11.gr. aðfl. og aðför gerð til tryggingar þeim. Svo geti verið, að það, sem gjörðarbolanda var dæmt að gjöra, væri tvímæl- alaust ólöglegt eða ósiðlegt, t.d. ef gift kona væri dæmd til að búa með manni sínum og fógeti væri kvæddur til þess að sækja hana og fé hana manni hennar. Eða maður væri dæmdur til einhvers verknaðar, sem lög og réttur tekur alls eigi til. Væri fógeta bæði rétt og skylt að synja um aðstoð sína til slíks. Svo má vera, að einhver fyrirmæli dóms eða úrskurðar sé svo óákveðin, að eigi verði aðför gjörð samkvæmt þeim, svo sem ef vextir væri á- igi kveðnir í dómi án þess að vaxtahæð af hundraði væri tiltekin, eða/ væri greint, frá hvaða tíma vextir skyldi taldir. Eða maður er dæmdur til að vikja af eign, en eignin er ekki greind nægilega glögt. Þá má vera, að dómur sé skilorðsbundinn, t.d. ef A er dæmdur til að gefa út afsal gegn greiðslu kaupverðs af hálfu gjörðarbeiðanda. Þá er ljóst, að fógeti má ekki aðför gera (þ.e. gefa út afsalið), nema gjörðarbeiðandi fullnægi sinni skyldu. Ef dómur gefur manni val milli tvennskona verknaðar, t.d. annaðhvort að láta af hendi ákveðinn hlut eða greiða tiltekna upphæð, þá má ekki aðför gera, ef aðili býður löglega fram annaðhvort. Ef úr- slit máls eiga að fara eftir eiði rétthafa, þá mætti ekki aðför gera, ef sé eiður væri óunninn. Ef fjérhæð skal ákveðin með mati, þá skal matsgerðin liggja fræmmi fyrir fógeta o.s.frv. Ef svo

væri ekki, þá yrði að neita um aðför til tryggingar þeirri upp-
hæð. Ef ákvæði dóms má skilja á fleiri en einn veg, þá verður
fógeti að taka þann skilninginn, sem honum þykir skynsamlegri, en
svo kann dómur þó að vera tvíráður og óákveðinn, að ekki verði úr
því skorið, hvaða skyldu hann leggur aðilja á herðar. Og yrði þá
ekki ennað fyrir en að synja aðfarar.

Ein er sú tegund úrskurða, sem vafasamt kynni að vera um,
hvort hlita skuli sömu reglum, sem talðar eru her að framan: Úr-
skurðir sáttanefnda eftir lögum nr. 32 11. júlí 1911. Vafinn stef-
ar af því, að úrskurðum þessum má skjóta til héraðsdómara, sem er
hliðsettur fógeta, eins og áður er segt. Kynni að megi halda því
fram, að sömu varnir megi bera upp fyrir fógeta um gildi úrskurð-
ar sáttanefndar sem fyrir héraðsdómara, með því að þeir sé jafn-
settir bæðir. Þetta virðist þó vera mjög hæpið. Gjörðerbeiðandi
virðist ekki þurfa að sata því, að sárar varnir komi fram í fóg-
etarétti en þær, er fram megi koma um gildi annara úrskurða. Það
verður ekki leidd sú ályktun af því, þó að aðili eigi að svara
til sakar fyrir héraðsdómara að undangenginni stefnu, að hann
skuli fyrirvaralaust mæta öllum aðfinslum við úrskurð fyrir fóg-
etarétti, þar sem sjaldnast verður slíkt færi á að skýra mál sem
fyrir venjulegum dómi.

2. Úrskurðir kveðnir upp af þær til hæfu yfirvaldi.
Í 1. gr. aðfl. er nú að vísu ekki meðal aðfararheimilda getið um
þessa úrskurði, en í 4. gr. er gert ráð fyrir því, að yfirvöld
kunni að kveða upp aðfararhæfa úrskurði. Eftir gildandi lögum á-
kveða yfirvöld ýmiskonar fúlgur, er framfærslumeður á að greiða
til framfærings eða með honum, en þessum greiðslum fylgir venju-
lega lögtaksréttur samkvæmt 6. gr. lögtl., og skiftir því eigi
máli í þessu sambandi. Aðfl. gera að eins ráð fyrir því, að yfir-
völd kunni stundum að hafa heimild til þess að kveða upp aðfarar-
hæfa úrskurði, en segja ekkert framur um það efni. Eðri yfir-
völdum er stundum heimild að úrskurða sektir á hendur óæðri yfir-
völdum fyrir vanrækslu eða óhlýðni, t.d. biskupum á hendur pró-
föstum og prestum, kgsbr. 26. júní 1783 1. gr., ráðherra (áður amt-
manni) á hendur sýslumönnum, kgsbr. 3. jan. 1823, ráðherra á hendur
rjörstjórnurm lög nr. 28 3. nóv. 1915 80. gr. (lögtak), sjá og lög
nr. 46 16. nóv. 1907 17. gr. 2. málsgr. og lög nr. 40 30. júlí 1909
4. gr. 2. málsgr. Auk þess hafa yfirvöld heimild til að ákveða
föngum refsingu fyrir brot á góðri reglu í fangelsi, en þau efni
skifta hér eigi máli. Sýslumenn skera úr ágreiningi milli hrepps
um skyldur þeirra hvers gagnvart hinum samkvæmt fátækralögum
nr. 43 31. maí 1927 65. gr. Ef slíkur úrskurður mæli greiðsluskýld
á hendur einum hreppi til annars, þá má vera, að þar sé aðfarar-
hæfur yfirvaldsúrskurður. Sama mun vera, ef ráðherra úrskurðar
skattsektir á hendur manni eftir lögum nr. 74 27. júní 1921 45. og
46. gr. Úrskurðir yfirvalda, er staðfesta skilnaðarskilmála hjóna
verða og, ef á þarf að halda, aðfararheimild. Oftast eru þeir
lögtaksheimild, en geta þó líka orðið aðfarargrundvöllur annars.

Fógeti er að miklu leyti eins settur gagnvart aðfarar-
hæfum yfirvaldsúrskurði og gagnvart dómi eða dómsúrskurði. Fóg-
eti athugar því, hvort úrskurðurinn er kveðinn upp af löglegu
yfirvaldi. Það leiðir af 56. gr. stjkskr., að fógeti er þær að úr-
skurða það, hvort yfirvaldið sé yfirhöfuð bætt að kveða upp að-
fararhæfa úrskurði, hvort meðurinn, sem kveð upp úrskurðinn, hafi

heft löggildingu og hvort hann hafi haldið sér innan erþættistekmarka sinna að því leyti. Um þetta síðesta stríði hefur fógætinn auðsýnilega viðtakara vald, ef gera skal aðför eftir yfirvaldsúrskurði en þegar um dóm eða dómsúrskurð er að tefla. Um form úrskurðar og efni virðast sömu athugasemdir eiga við sem um dóma og dómsúrskurði, sbr. 4.gr. 2.málsgr. aðfl.

3. Sáttir, er komið hafa á fyrir löglegum sáttanefndum í ríkinu, dómstólum eða yfirvöldum þeim, er í lögum er boðið að leita um sáttir í tilteknum málum, 1.gr. aðfl. 2.tölul. Nauðasamningur um viðurkenda kröfu hefur sama gildi sem dómsátt, lög nr.19 4.júní 1924 22. og 46.gr. Ef sátt er erlendis gerð, þá verður ekki gerð eftir henni aðför hér á landi fremur en erlendum dómi. Sáttahafi verður að fá íslenska sátt eða íslenzkan dóm, en í því máli verður sáttin lögð til grundvallar, eins og hvar annar samningur. Greina verður milli nefndarsátta og yfirvaldsátta annarsvegar, en dómsátta hinsvegar.

a. Í tilsk. 10.júlí 1795 43.gr. og tilsk. 20.jan.1797 30.gr. segir, að nefndarsáttir skuli "hafa alla hina sömu verkanir og kraft sem óhnekkjandi dómur, er enginn má kára". Þetta er vitanlega of mælt, en framhald greinanna sýnir, að átt er við það, að heimilað er að gera fjárnám samkvæmt nefndarsáttum. Yfirvöldum er nú ekki heimilað að leita sátta í mörgum málum, nema prestum aður en hjón skilja að borði og sæng, lög nr.39 27.júní 1921 53.gr. 1.málsgr., 62.gr. 2.málsgr. og 72.gr. 1.málsgr. En ef skilnaður verður, þá staðfestir yfirvald skilmálana, og verður þá yfirvaldsúrskurðurinn aðfararheimild, en eigi sáttin ein.

Allar varnir um gildi þessara sátta má bera upp fyrir fógeta, samkvæmt 5.gr. aðfl. Teljast jafnt hér til varnir bygðar á gillum á sáttanefnd (eða yfirvaldi), á aðferð þeirra og á þeim annmörkum, sem á samningsgildi sáttar kunna að vera, hvort sem þeir stafa af framferði sáttasemjara, sbr. 56.gr. stjkskr., eða aðilja eða umboðsmanna þeirra. Ef fógæti telur sáttina ógilda sem samning, þá sýnjar hann aðfarar, en sátt má vera bindandi samningur, en þó eigi aðfararhæf, og verður þá að þessu leyti sama niðurstaða. Ekki má skilja svo orð 5.gr. aðfl. sem fógæti geti breytt nokkru í sátt. Hann getur það eigi, nema aðiljar geri nýja sátt fyrir honum. Fógæta er auðvitað rétt og skylt að skýra sáttina eigi síður en dóm og taka til greina skilyrði í sátt, ef þaðir skulu nokkuð af hendi inni ö.s.frv.; sbr. 5.gr. aðfl.

b. Sáttir fyrir dómi voru lýstar aðfararhæfar með opnu bréfi 20.jan.1820. Gildir þetta um allar sáttir, sem gerðar eru fyrir dómstóli, hvort sem það er almennur dómstóll eða sérstakur, fógætaréttur, uppboðaréttur eða skiftaréttur, bærarþing, gestaréttur, aukaréttur, lögregluréttur ö.s.frv. Eftir 5.gr. aðfl. má að visu bera upp fyrir fógeta allar varnir, er gildi dómsáttar varð, en þó er sé fyrirvari gerður, að fógæti megi ekki í úrskurði sínum "hreyfa við gjörðum dómarans". Með þessu er ekki aðeins tilætluð að meina fógæta að breyta niðurstöðu dómarans, því að það getur fógæti auðvitað eldrei, nema að því leyti sem 11.- 14.gr. aðfl. varðar, heldur hitt, að fógæti verði að leggja til grundvallar gjörðir dómarans með sama hætti sem fógæti verður að gera það, þegar aðför á að gera samkvæmt dómi. Hlutverk fógæta verður þá hér sem þar að gæta að því, að sátt sé gerð fyrir löglegum dóm-

stóli i ríkinu, og má um þetta vísa til 1. að framan. Ef fógati s
er því atriði jétandi, þá verður hann að leggja til grundvallar
það, sem telja má dómarenn hafa lagt úrskurð sinn á. En flest
annað, sem dómari hefur látið fara fræm hjá sér þegjandi, með því
að engin ástæða hefur verið til þess, að hann legði úrskurð á það,
það hefur hann engan dóm lagt á. Samningsgildi sätter t.d. vegna
æsku aðilja hefur dómari ekki athugað. En ef dómari hefur t.d.
úrskurðað, að eðili hafi sent löglegan umboðsmann fyrir sig, þó
stoðir ekki að mótmæla aðför fyrir fógatarétti af því að sittin
sé ógild vegna þess að gjörðarbeiðandi hafi sent óháfan umboðs-
mann fyrir sig á dómþingið. Dómsétt er vitanlega óháf til aðfar-
ar, ef samskonar ákvæðum sem hún hefur að geyma væri ómögulegt
eða ólöglegt eða ósiðlegt að fullnægja, ef þau stæði í dómi.

4. Veðskuldaþréf. Samkvæmt 15.gr. lögtekslaganna má
fjárnám gera, þótt það styðjist ekki við dóm eða sétt, samkvæmt
veðskuldaþréfinu, ef eftirfarandi skilyrðum er fullnægt:

a. Að bréfið sé gefið út fyrir tiltekinni skuld. Þessu
skilyrði er fullnægt, ef útgefandi jatar sig skuldugan um ákveðna
peningaupphæð. Ef skyldan er fölginn i annarskonar greiðslu, þá
virðist þessu skilyrði ekki vera fullnægt. Það mun áreiðanlegt,
að þessi sérregla verður ekki látin ná til annara skulda en pen-
ingaskulda. Það er ekki nóg, að skuldarupphæðin verði síðar á-
kveðin, t.d. samkvæmt verzlunarbókum skuldareiganda eða öðrum
reikningsskilum og þó að svo sé tilskilið, að þau skil skuli vera
næg sönnun fyrir skuldinni (sbr. HRD II 556). Ef meður ábyrgist
tiltekna skuld, t.d. vixil eða sjélfskuldarábyrgðarlén, en fær
tryggingarbréf með veði i fasteign, þá er ef til vill vafasamt,
hvort skuldin verði talin "tiltekin", þegar bréfið er út gefið,
af því að eigi er vist, hvort ábyrgðarmaður þarf nokkurn tíma að
leysa ábyrgðarskuldbindinguna. I fógatarétti Reykjavíkur hefur
fjárnám þó verið gert, þegar svo hefur staðið á, og virðist það
vel mega vera. Hámark væntanlegrar skuldar er tiltekið i veð-
þréfinu, og virðist ekki skifta máli, þótt upphæðin gæti lægri
orðið, fremur en það útilokar aðfararhæfi bréfs, þó að ef skuldinni
hafi verið greitt áður en til aðfarar kemur. Þó er vafasamt,
hvort hæstiréttur taldi aðför heimila eftir slíku tryggingarbréfi.
Yfirréttur taldi heimila aðför eftir veðskuldaþréfi, sem sett var
að handveði til tryggingar vixilskuld (Dómas. IX 859, 865).

b. Skuldin skal trygð með veði i fasteign samkvæmt afni
þess. Eftir orðum laganna mun ekki nægilegt, þó að skuldin sé
trygð með takmörkuðum rétti yfir fasteign, t.d. veði i ítaki eða
afgjaldsrétti. Þar á móti virðist veðskuldaþréfi i erfðafestulandi
sem erfðafestuhafi má selja og veðsetja, fullnægja þessu skilyrði.
Annars skiftir eigi máli, hvorskonar fasteignin er, húseign eða
jörð o.s.frv., né heldur, hversu framarlega eða aftarlega veðrétt-
urinn er i röðinni, t.d. 1., 2. eða 3. veðréttur o.s.frv. Vafa-
samt er það, hvort gera má fjárnám i skrásettu skipi, sem veðsett
er með bréfi, sem annars fullnægir fyrirmælum 15.gr. lögtl. Sam-
kvæmt lögum nr. 20 16. nóv. 1907 1.gr. átti að fara um "býðing og
gildi" veðréttar i skráðum skipum (nú 12 bruttosmálesta og þaðan
ef stærri) eftir almennum fyrirmælum laganna um veð i fasteignum.
Nú virðist reglan i 15.gr. lögtl. ekki vera "almenn" regla um
fasteignaveð, heldur alveg sérstök, og átti því ekki að hafa gilt
um skipsveð. Lög nr. 56 30. nóv. 1914 (siglingalögin) hafa nú að

geyma gildandi ákvæði um eignarrétt og tekniörkuð réttindi (eignarhöft) yfir skipum. Þar segir í 5.gr., að um stofnun og vernd eignarhafa á skrásettu skipi eða skipshluta skuli fara eftir reglunum um fasteignir að svo miklu leyti sem þeim verður við komið. Eignisreglur um stofnun og vernd veðréttar í fasteign skulu gilda um skip, svo sem þeim verður við komið. Reglurnar um stofnun veðréttar í fasteign skifta hér ekki máli að öðru en því, að veðbréf er auðvelt að gera og þinglýsa svo sem í 15.gr. lögtaksl. segir. Þar á móti er vafasamt, hvort fyrirmaðlin um það, að sömu reglur gildi um vernd veðréttar í fasteign geti átt við um heimild til fjárnáms í skipi eftir 15.gr. lögtakslaganna. Það kemur undir því, hvort hlunnindi veðhafa eftir þeirri grein verða talin til verndar veðréttar hans. Þetta rá til sanns vegar færast, því að hlunnindin eftir greininni valda því, að hann nær fyrir rétti sínum en ef hann þyrfti sátt eða dóm til aðferar, að innheimtan verður honum kostnaðarminni en ef leita þyrfti sáttar eða dóms og loks, að aðför eftir 15.gr. lögtl. verður ekki rift samkvæmt riftingareglum gjaldbrotaskiftlaganna. Veðhafi eftir 15.gr. lögtl. er því betur varinn en venjulegur fasteignarveðhafi. Ef nú hlunnindi veðhafa eftir 15.gr. verða talin til verndar veðréttarins, þá ætti líka að mega gera fjárnám í skrásettu skipi, ef veðbréfið fullnægir að öðru leyti fyrirmaðlum 15.gr. lögtl. Nú á dögum er veðsetning skipa líka alltið og mikilsverður þáttur í viðskiftalífi og atvinnurekstri manna, svo að ríkar ástæður eru til þess að gera þau veðréttindi sem tryggust.

c. Að skuldunautur hafi ritað nafn sitt undir bréfið eða við það kennt (þ.e. kannast við undirskrift sína) í viðurvist notarii publici eða tveggja vitundarvotta. Auðvitað glða ákvæði greinarinnar jafnt, þótt skuldunautur hafi veitt manni umboð til þess að gefa út bréfið, eða handsali t.d. öðrum manni að skrifa nafn sitt. Ef skuldunautur neitaði því að hann hefði gefið bréfið út eða heimilað öðrum að gera það, þá mundi hann trausti geta afstýrt aðför með því, nema ekki væri lengur kostur fullrar sönnunar og hann synjaði svo fyrir undirskrift sína eftir N.L. 5-1-6. Gæti fígeti veitt honum eiðsheimild eftir þeirri grein í úrskurði sínum og látið það fara eftir úrslitum eiðsmálsins, hvort fjárnám skyldi fara fram eða ekki. Það er ekki neðsynlegt, að vitundarvottar eða notarius publicus sé við undirskrift bréfsins, ef útgefandi þess kannast við hana síðar í viðurvist þeirra.

d. Bréfið á að vera þinglesið. Innritun var því eigi talin nægileg, jafnvel þó að gjalddagi skuldarinnar kæmi áður en manntalsþingið næsta á eftir útgáfudagi bréfsins væri háð, því að þinglýsing bréfs var talið ófrávikjanlegt skilyrði (sbr. Dómas. IX 126, HRD II 566). Sönnunarþyrðin fyrir þinglestri bréfs hvílir auðvitað á aðferarbeiðanda. Nú kynni að vera vafasamt, hvort þinglýsing sé ófrávikjanlegt skilyrði eftir að þinglýsingareglurnar gömlu hafa verið numdar úr gildi og nýjar reglur settar í lögum nr. 30 7. maí 1928. Í 8.gr. laga þessara segir, að gildi þinglýsingar teljist frá því er skjal var afhent dómara til innritunar. Þetta breytir þó varla reglunni í 15.gr. lögtl., eins og dómstólar hafa skilið hana. Skilyrðið er, að þinglýsing hafi farið fram - nú, að dómari geti bréfsins á skjalaskrá samkvæmt 7.gr. áðurnefndra laga 1928 -, og vottorð um það sé á bréfinu eða fylgi því, er aðför skal gera. Frumrit af bréfinu verður viten-

lega að leggja fyrir fógeta svo að aðför eftir því megi fram fara.

e. Að skuldin sé fallin í gjalddaga. Í 15.gr. er fyrst og fremst talað um það, að skuld sé orðin kraf fyrir uppsögn. Það er venjulega tekið fram í skuldbréfinu, ef skuld skal falla í gjalddaga með þessum hætti, og hnigi það þá undir næste tilvikið, sem nefnt er í 15.gr. En þó mundi nægilegt vera, að skuld væri sagt upp, ef eigi væri gjalddagi greindur í bréfinu og uppsögn ekki nefnd. Þá er gert ráð fyrir því, að skuld falli í gjalddaga vegna greiðslufalls á vöxtum eða afborgunum, "sé svo með berum orðum tilskilið í veðbréfinu". Það er auðsatt, að afborgun og vextir falla í gjalddaga, þegar þá skal greiða samkvæmt ákvæði veðskuldarbréfsins, og má þá gera fjárnám þeim til tryggingar eftir 15.gr., þó að innstæðan sé að öðru leyti ekki komin í gjalddaga. En það þarf að taka það skýrt fram í bréfinu, að öll skuldin sé fallin í gjalddaga, ef vanskil verði á greiðslu höfuðstóls eða vaxta. Eftir skilningi Landsyfirdómsins eiga tilvitnuðu orðin við þetta eitt, en eigi við allt það, sem á undan er komið í 15.gr. lögtl. Þá segir í 15.gr., að skuldin geti annars verið fallin í gjalddaga eftir ákvæðum veðbréfsins. Er hér við það átt að svo megi tilskilja, að skuld falli í gjalddaga fyrir fleiri sakir en uppsögn eða greiðsludrátt vaxta eða afborgana. Er það ljóst, að fyrst og fremst má ákveða í bréfi, að skuldina skuli greiða ákveðinn dag, og er slíkt altítt, sem kunnugt er. En svo má vera, að ákveðið sé, að skuld skuli falla í gjalddaga, ef veðinu sé eigi vel við haldið, ef það sé eigi vétrygt, ef eigi sé greiddir skattar af því og önnur opinber gjöld, ef eigi sé greiddir á réttum tíma vextir eða afborganir af veðskuldum, er á því hvíla og ganga fyrir skuld þeirri, er hér greinir. Ef lénardrottinn hefur þannig lagað bréf og sannar verulegan brest í einhverjum þessa átt, þá er skuldin talin fallin í gjalddaga og því aðför leyfð (Dómas. IX 247).

f. Því hefur verið haldið fram, að í veðskuldbréfinu þyrfti að vísa til 15.gr. lögtakslaganna og jafnvel taka það fram, að fjárnám án dóms eða sáttar mætti gera samkvæmt henni. Og svo hefur tilsvarendi grein í lögtakslögum Danmerkur verið skilin þar. En með það fyrir augum, að 16.gr. lögtl., sem heimilar fjárnám án dóms og sáttar samkv. veðbréfum gerðum áður en lögtakslögin komu til framkvæmda, hljófi að byggjast á því, að áður nefnd tilvísun í 15.gr. lögtl. sé öðrþf, og svo af hinu, "sé svo með berum orðum tilskilið í veðbréfinu" eigi að eins við gjalddagann, hefur Landsyfirdómurinn sagt, að nægilegt væri til aðfarar eftir 15.gr. lögtl., að bréfið fullnægði samkvæmt efni sínu skilyrðum 15.gr., án þess að nokkurrar tilvísanar til hennar væri þörf, né heldur þyrfti berum orðum að taka það fram í veðbréfinu, að fjárnám mætti gera án dóms eða sáttar (Dómasafn IX 200). Jafnvel veðkréf gert í Noregi hefur þótt fullnægja skilyrðum 15.gr. (HRD II 727).

g. Heimild aðilja til þess að gera fjárnám eftir 15.gr. lögtaksl. er einskorðuð við veðið. Þó að það hrökkvi ekki fyrir skuldinni, þá verður eigi gerð aðför í öðrum verðmætum. Landsyfirdómurinn hefur skilið þetta svo, að eigi mætti heldur fjárnám gera í ógreiddri leigu af eigninni og þeirri leigu, sem af henni félli frá aðfarardegi og til uppboðs (Dómas. IX 247), og hefur því felt úr gildi fjárnám í leigu fasteignar. Reyndar má

skilja svo dóm þenna sem veðsetja hefði mátt leigu eða arð af eigninni og mundi hafa mátt taka þessi verðmæti fjárnémi. En það er bersýnilegt, að ef eigi er leyfilegt að taka fjárnémi leigu, sem ekki er sérstaklega veðsett, þá væri ekki heldur leyfilegt að taka fjárnémi eftir 15.gr. sérstaklega veðsetta leigu, því að 15.gr. heimilar það ekki, bókstaflega skilin. Sannleikurinn mun vera sá, að rétt er að fjárnémið nái til ógreiddrar leigu og leigu, sem tilfellur á áður nefndu tímabili, því að hana má skoða nokkurskonar fylgífé eignarinnar.

h. Liða skulu 14 dagar frá gjalddaga skuldarinnar eða þess hluta hennar eða vaxta, sem tryggja á með fjárnémi. Ef skuld fellur í gjalddaga vegna vanskila á sköttum eða öðrum skuldum, þá verður að vera liðinn þessi tími frá gjalddaga þeirra (Dómas. IX 247). Ef viðhaldsleysi á veðinu er talið orka því, að nota megi 15.gr. lögtl., þá yrði 14 dagar sjálfsgætt að liða frá því að mat hefði farið fram eða frá því að það hefði verið tilkynnt skuldunaut, ef hann hefði eigi verið við matsgerð og fengið þar vitnaskju um niðurstöðu matsmanne.

i. Ef skuldunautur býr á eigninni, skal birta honum með stefnuvottum, hvenær gjörðin skuli fram fara, og má það ekki verða fyrr en 3 dagar eru liðnir frá birtingu. Gjörðarbeiðandi verður að snúa sér til fógeta að liðnum 14 daga frestinum með fjárnémsbeiðni. Ef fógeti telur fjárném munu mega fara fram, þá ákveður hann stund til þess og lætur svo birta gjörðarbolanda þá ákvörðun á kostnað gjörðarbeiðanda, en birtingarkostnaðurinn verður þó talinn til aðfararkostnaðar og verður því trygður með fjárnémi í eigninni, ef til kemur. Ef eigi er birt, þá verður það ómerkingu fjárnéms (Dómas. IX 126). Allar varnir um gildi bréfsins má fógeti úrskurða, eins og nefndarsátt væri, 6.gr. aðfl.

5. Um sjólénsveð (bodmeri) gildir sú regla eftir 190.gr. 2.málsgr. siglingal. nr.56 30.nóv.1914, að gera má fjárném í sjólénsveði (skipi, farmi eða farmgjaldi, einu sér eða fleiri í sameiningu, 180.gr. sigll.) án dóms og laga til lúknings sjóléninu samkvæmt löglegu sjólénsbréfi, sbr. 182.gr. sigll. Sjólén eftir 7.kap. siglingal. er nú orðið fátítt síðan bankar, og síme-sambönd, urðu svo almennir og notaðir sem nú er.

6. Það átriði er vert að athuga, hvort aðiljum sé heimilt að gera með sér samning um það, að lénardrottinn geti látið fógeta gera aðför hjá skuldunaut án þess að dómur, úrskurður, sátt eða veðbréf sé fyrir hendi. Það mun ekki vera vafasamt, að fógeti skal neita atbeina sínum til þess að taka fjármuni manns upp í skuld til annars manns, ef eigi er aðfararheimild samkvæmt framsögðu. Og þótt fógeti legði lið sitt til þeirrar athafnar, þá væri það ekki aðför í lagskilningi og uppboð á þeim fjármunum væri frjálst uppboð, en ekki nauðungeruppboð. Og þetta ætti jafnt við, hvort sem skuldunautur samþykkti fjármunatökuna og uppboðið. Hann borgaði þá af fúsum vilja, og gæti þá sjálfur verið bundinn við það, sem gert væri. En ef fjármunir væri þannig teknir af honum nauðugum, þá væri það alveg ólöglegt og mundi ekki binda hann. Ef hann áfrýjaði þesskonar fógetagjörð, þá mundi henni verða hrundið í æðra dómi. Og slíkt "fjárném" skifti engu gagnvart öðrum skuldheimtumönnum "gjörðarbolanda".

5.gr.

Upphaf aðfararhæfis.

I. Dómi eða úrskurði verður venjulega ekki fullnægt með aðför undir eins og hann er kveðinn upp. Verður venjulega að liða nokkur tími frá því að hann er birtur og þar til aðför má gjöra eftir honum (aðfararfrestur, terminus executionis), sbr. tilsk. 15.ég.1832 16.gr. Aðfararhæfi dóms hefur venjulega ekki fyrr en hann hefur verið birtur. Annars ber að greina milli dóms, þar sem aðili er dæmdur til peningagreiðslu og annars dóms:

1. Meðal peningadóms verður að greina milli hæstaréttardóms og annars dóms.

a. Samkvæmt 1.málsgr. 46.gr. hæstaréttarlaga nr.22 6.okt.1919 skal engan aðfararrest setja í dóma hæstaréttar, nema meður sé dæmdur til að vinna verk. Þetta gildir um öll fyrirmæli í dómi, sem skylda til peningagreiðslu, jafnvel þótt dómur hafi líka fyrirmæli um verkskyldu. Um sektaðkvæði gildir þar á móti sú regla, að jafnan skal ákveða frest til greiðslu sektar í dómi, lög nr.13 8.júní 1925 1.gr. 3.málsgr. Með því að enginn aðfararrestur er settur í peningadóma hæstaréttar, þá má gera aðför í eignum dæms begar er dómur hefur verið birtur, samkvæmt 6.gr. 1.æðfl. Hæstaréttardómi verður ekki áfrýjað, svo að ástæðulaust er að veita aðilja frest, því að aðfararrestur er ekki veittur til þess að aðili fái greiðslufrest þar með, heldur til þess að hann fái færi á að koma fram nauðsynlegum réðstöfunum til áfrýjunar málinu. Peningadómar landsdóms skulu og vera án fullnægjufrests, 1. nr.11 20.okt.1905 16.gr. Sama mun gilda um peningadóma synodsréttar.

b. Almennum héraðs-peningadómum má fullnægja með aðför að liðnum 15 dögum frá birtingu þeirra, N.L. 1-22-19. Þetta tekur til dóma uppkveðinna á manntalsþingum, bæjarþingi, og yfirleitt þar sem ekki er lögmæltur annar aðfararrestur um héraðsdóma. Í dómum gæstaréttar er fullnægjufrestur 3 sólarhringar frá birtingu þeirra, N.L. 1-22-19. Sama er um dóma landamerkjadóms, lög nr.41 28.nóv.1919 14.gr., og dóma í fasteignamálum eftir söm. lögum 18.gr. og í sjódomsmálum, lög nr.52 30.nóv.1914 8.gr. 1. málsgr. Í lóðamerkjumálum er fullnægjufrestur og 3 sólarhringar, en telst frá dómsuppsögn, lög nr.35 2.nóv.1914 7.gr. 3.málsgr. Aðfararrestur eftir úrskurðum sáttanefndar getur fyrst og fremst farið eftir samkomulagi málseðilja, en ef ekki er um hann samið, þá skal hann vera 4 vikur talið frá uppkveðningu hans, ef málseðiljar hafa verið við hana staddir, en ella frá birtingu úrskurðar, lög nr.32 11.júlí 1911 8.gr.

Nú skal greiðsluréttur eða greiðsluskylda vera undir áðilareiddi kominn, og er þá sami frestur settur sem annars. Ef sá er greiða skal, stefnir ekki til eiðvinningar áður en aðfararrestur er liðinn, þá getur aðför begar farið fram að fresti liðnum, og ef meður fær dómbundinn rétt á hendur manni til greiðslu, ef dómhafi vinnur eið, þá getur hann látið gera fjárnám að 15 dögum liðnum frá dómsuppsögu, ef hann hefur unnið eiðinn. Alveg samsvarandi gildir um matsdóma.

2. Ef dómur hefur að geyma ákvæði á hendur aðilja um annað en peningagreiðslu, þá er aðferarrestur settur hverju sinni eftir því, sem henta þykir. Þetta er ákvæðið um hæstaréttardóma í 1.málgrein 46.gr. hæstaréttarl. nr.22 6.okt.1919, og gildir sama regla um alla aðra slíka dóma. Lengd frestsins fer þá eftir því, hversu langur tími þykir sem ganga muni til verks þess, er vinna ber. Þótt verkskyldan sé undir eiði komin, þá er það ekki látið máli skifta um aðferarrestinn.

Ef enginn aðferarrestur er til tekinn í dómi, má gera aðför begar eftir birtingu hans, 7.gr. aðfl.

II. Ef sátt er aðferarheimild, þá á að tiltaka gjalddaga í sáttinni, tilsk. 20.jan.1797 31.gr. Gildir þetta, hvort sem sáttin hefur að geyma fyrirmæli um peningagjald eða skyldu til að láta af hendi einhver önnur verðmæti eða vinna verk. Verður ekki aðför gerð fyrr en að þeim fresti liðnum, 8.gr. aðfl. Ef enginn frestur er tiltekinn í sátt, þá verður ekki gerð aðför eftir henni, því að fyrirmæli 7.gr. aðfararl. um aðför eftir dómi eða úrskurði, þar sem enginn frestur er tiltekinn, tekur ekki til satta. Sátt, sem vantar frestinn, er svo óákveðin, að henni verður ekki fullnægt með aðför, og er því eina ráðið, ef skylden eftir sáttinni er eigi int af hendi nauðungerlaust, að leggja mál af nýju til satta og gera sáttina að þessu leyti ákvæðnari eða, ef þess er ekki kostur, að fá dóm um kröfunu.

III. Frestur eftir veðbréfi samkvæmt 15.gr. lögtl. sjá 4.gr. II.4. h. og í að freman.

IV. Eftir sjólénsveðbréfi má aðför gera jafnskjótt sem sjólén er fallið í gjalddaga, 190.gr. 2.málsgr. sigll. nr.56 30. nóv. 1914.

Ef aðför er gjörð áður en frestur er liðinn, þá verður hún ómerkt í aðra dómi, ef áfrýjað verður (sbr. Dómasafn III 142, VII 273,277,280).

6.gr.

Aðferarhæfi frestað.

I. Aðferarhæfi nefndarsátta eða yfirvaldsátta, veðbréfa og hæstaréttardóma eða dóma, sem ekki verður lögum samkvæmt skotið til aðra úrskurðarvalds, verður ekki frestað. Þar á móti má skjóta aðgjörðum dómara, er hann stendur fyrir dómsátt, til aðra dóms, og frestar sú áfrýjun þá aðferarhæfi sáttar með sama hætti og sagt verður í II um dóma. Ef yfirvaldsúrskurður væri aðferarhæfur, þá ætti að vera þess kostur að fresta aðferarhæfi hans með málskoti til aðra yfirvalds með samsvarandi hætti sem héraðsdómi. En þetta skiftir engu raunverulegu máli, því að aðferarhæfir yfirvaldsúrskurðir eru svo fágætir. Þar á móti er það allþýðingarmikið atriði, hversu fresta megir aðferarhæfi dóma og dómsúrskurða alment.

II. Aðför má alment gera samkvæmt dómi og úrskurði dómara, þó að honum megir skjóta til aðra dóms. Þetta verður ljóst begar af því, að áfrýjunarrestur dóma og úrskurða er jafnan stórum lengri en aðferarrestur þeirra. Samkvæmt 7.gr. aðfl. verður

dómi eða úrskurði ekki fullnægt með aðför, ef honum hefur verið áfrýjað. Og er undirskilið: meðan á áfrýjun standur. Ef áfrýjun leiðir til ómerkingar dóms, þá er ekki um aðför eftir honum að tefla. Ef dómur er staðfestur eða honum er breytt að efni til í aðra dómi, þá má á sínum tíma gera aðför samkvæmt þeim dómi. En ef máli er vísað frá aðra dómi, eða það verður aldrei þingfest þar, þá og þá að eins vaknar aðfararhæfi dóms upp áttur.

Í 7. gr. aðfl. er ekki úr því skorið, hversu langt áfrýjun skuli vera komið til þess að hún stöðvi aðför. Gamla reglan í N.L. 1-22-56 gildir þá áfram um þetta efni. Eftir henni er það nægilegt, að áfrýjunarstefna sé fram lögð fyrir þá, sem aðför eiga að gera. Það er því ekki nauðsynlegt, að hún hafi verið birt né heldur, að réðstafanir hafi verið til þess gerðar (sbr. Dómas. I 136, VIII 195). Þar á móti er eigi nóg, þó að beiðst hafi verið dómseftirrits eða stefnu (sbr. Dómas. III 303). Áfrýjunarstefnu verður að leggja fyrir fógeta áður en aðfarargjörðina hefur. Það er þó vafasamt, hvort framlögð áfrýjunarstefna setti ekki að stöðva byrjaða aðför. Þetta hefur ekki verið talið í Danmörku, þar sem D.L. 1-24-54, sem er samhljóða N.L. 1-22-56, gildi. Það má halda því fram, að sá, sem ekki hefur aflað sér áfrýjunarstefnu nægilega snemma, eigi ekki að geta stöðvað þegar byrjað aðför. Og það mun ófæð, að áfrýjunarstefnan getur ekki orkað niðurfalli aðfarar að því leyti sem hún hefur þegar farið fram. Hitt má þar á móti fremur leiða af orðum N.L. 1-22-56, að aðför megji ekki halda áfram eftir að áfrýjunarstefna hefur verið sýnd fógeta. Er gjörðarþolanda hentast að sýna í fógetarétti frumrit áfrýjunarstefnu, en láta fram eftirrit, er fylgja megji fógeta-gjörðunum, enda mun slíkt eftirrit, ef það er staðfest, vera eitt nægilegt.

Fógeti fellir úrskurð um það, hvort áfrýjunarstefna sé svo úr garði gerð, að hún stöðvi aðför, 7. gr. aðfl. Úrskurður hans nær ekki lengra. Skilyrði þess, að áfrýjunarstefna megji fresta aðfararhæfi dóms, er það fyrst og fremst, að hún sé út gefin af þer til þarum manni, hæstaréttarstefna t.d. af hæstaréttarritara. Þá mega eigi heldur þeir gallar vera á stefnu, að málin verði, að álitu fógeta, vísað frá dómi ex officio, svo sem ef áfrýjunarstefna er liðinn og leyfi er ófengið til áfrýjunar, áfrýjunarupphæð vantar og leyfi ekki fengið, eða áfrýjandi hefur sannanlega afsalað sér áfrýjunarrétti eða framið athafnir honum ósamrímalegar. Hinsvegar er traúla rétt að virða áfrýjunarstefnu að vettugi í þessu sambandi, þótt einhverir þeir gallar kunni að vera á henni, sem aðiljar ráða, hvort gerðir verði gildandi, t.d. um stefnufrest eða stefnubirtingu. Þar á móti er vafasamt, hvort áfrýjunarstefna, sem gefin er út með óhæfilega löngu fyrirvara, frestar aðfararhæfi. Hæstiréttur Danmerkur taldi slíka stefnu ekki hafa þessa verkun (HRT 1904 bls.688). Og þessa niðurstaða virðist rétt, því að gjörðarþolandi á ekki að eiga þess kost að fyrirmuna gjörðarbeiðanda að ná rétti sínum óþarfliga langan tíma. Það ræður ekki heldur hér úrslitum, þó að aðfararbeiðandi geti stítt stefnufrestinn með gagnáfrýjun. Hitt er annað mál, að það er álitamál, hvort stefnufrestur sé svo langur að stefnan missi gildi sitt að þessu leyti. Verður það atriði ekki leyst með almennu svari. Úr því þarf að leysa eftir mati hverju sinni.

III. Ef sé meður, er inna skal ef hendi einhverja skyldu samkvæmt dómi eða sátt, er veitt heimild til þess að leysa sig undan henni með eiðvinningu, þá er honum jafnan heimilt að vinna þann eið þar til aðför er byrjuð, hvort sem aðfararrestur eða áfrýjunarrestur er liðinn, svo og þótt óáfrýjanlegur dómur sé. Og er honum einnig nægilegt að leggja fram eiðsstefnu fyrir fóg-eta áður en aðför er byrjuð. Fógeti leysir svo úr því, hvort eiðsstefna sé svo úr gerði gerð, að aðför stöðvist. Gilda um þetta tilsvarendi athugasemdir og um áfrýjunarstefnur.

IV. Ef áfrýjunarstefna eða eiðsstefna er lögð fyrir fóg-eta áður en aðför hefst, þá má hefja gjörðina. En líka virðist mega fresta henni, ef gjörðarbeiðandi óskar þess heldur. Ef áfrýjun leiðir eigi til neinnar breytingar, sbr. að framan, eða ekkert verður úr eiðvinningu, þá virðist mega taka aðför upp af nýju þar sem fógeti skildi við málið á sínum tíma.

V. Frá þeirri reglu, að áfrýjun fresti aðför, eru þó und-antekningar, og eru þær þessar:

1. Ef meður hefur fengið aðfarardóm á hendur skuldunaut sínum, en er varnað aðfarar vegna áfrýjunar þess dóms, þá getur hann, enda sé aðfararskilyrði fyrir hendi að öðru leyti, látið leggja löggeymslu á fé skuldunauts, ef annar meður, sem yngri dóm hefur, krefst fjárnáms hjá skuldunaut. Og skal þá það, er löggeymt er fyrir eldra dómhafa, biða í löggeymslu, þar til fullnaðardómur hefur verið kveðinn upp milli löggeymslumanns og skuldunauts. Má þá eigi taka það fé til lúkingar handa hinum yngra dómhafa á með-æn. Skilyrðið er, að eldri dómhafi verði svo fljótur til, að hann geti varnað hinum yngra aðfarar, því að ef sé síðarnefndi hefur þegar fengið aðför gerða, þá getur hinn eldri eigi haggæð rétti hans eftir N.L. 1-22-24.

Ef dómhafa er varnað aðfarar vegna áfrýjunar, en svo beiðist meður, sem sátt hefur, yngri en dómurinn er, þá má ef-laust fara eftir N.L. 1-22-24 per analogiam, og leggja löggeymslu á fé dæmds til tryggingar kröfu dómhafa.

2. Ef meður var dæmdur eftir réttu skuldbréfi eða annari skriflegri skuldbindingu til fjárgreiðslu eða til að láta fjár-verðmæti af hendi og áfrýjar síðan málinu til hæstaréttar, þá skyldi áfrýjunarstefnan ekki vera því til fyrirstöðu, að aðför færi fram, nema skuldunautur setti dómhafa nægilega tryggingu bæði fyrir dómsupphæð og málskostnaði, N.L. 1-6-21. Í tilsk. 13. jan. 1792 voru svo settar nánari reglur um þetta. Það er sem áður skilyrði, að dómi sé áfrýjað beint til hæstaréttar. Skiftir þetta nú ekki lengur máli, meðan dómstig eru að eins tvö, nema um úr-skurði sáttanefnda, sem áfrýja má til héraðsdómara. Ennig stend-ur það skilyrði, að dómurinn byggist á skuldbréfskröfu eða ann-ari skriflegri skuldbindingu. Og verður þetta að skilja svo, að skuldbindingin sé einhlíða. Tvihlíða skuldbinding kemur ekki til greiðar í þessu sambandi. Loks er greint milli þess, hvort skuldbindingunni hefur verið mótmælt eða ekki. Hér er þó vitanlega ekki átt við varnir, sem kunne að hafa komið fram í málinu um formatríði, t.d. um varnarþing, stefnufrest o.s.frv., heldur að eins varnir, sem varða réttsmæti kröfunnar. Ef engar slíkar vern-ir hafa komið fram, þá má fjárnám gera þrátt fyrir áfrýjunina. En ef þær hafa komið fram, þá má framlengja leggja löggeymslu á fé skuldunauts. Ef því er haldið fram, að varnir hafi komið fram,

þá verður fógæti að rannsaka, hvað um þær standi í dórinum. Og ef ekki segir neitt um þær í dómi, en gjörðarbolandi telur þær þá hafa komið fram, þá mætti rannsaka málsskjölin, er þá setti að þær vitni um það striði. Fjármunir þeir, sem löggæymsla er á lögd eftir N.L. 1-6-21 og tilsk. 13. jan. 1792, skulu þó haldast í verðveizlu gjörðarbolanda, nema hinn setji tryggingu fyrir þeim, unz málinu er lokið í hæstarétti. Orðið "hann" í tilsk. 13. jan. 1792 á vafalaust við gjörðarbeiðanda, en ekki gjörðarbolanda.

Samkvæmt lögum nr. 2 13. jan. 1882, um víxilmál og víxilef-sagnir, 7. gr. má jafnan gera aðför eða leggja löggæymslu á fé skuldunauts eftir dómi í víxilmáli, eftir N.L. 1-6-21 og tilsk. 13. jan. 1792, þó að málinu verði ekki skotið beint til hæstaréttar. Þetta siðastnefnda skilyrði skiftir nú ekki máli, nema ef víxilmál væri lagt til séttanefndar og ef hún svo úrskurðaði málið eftir lögum nr. 32 11. júlí 1911. Eftir almennu reglunni í 11. gr. laga nr. 32 1911 ætti að áfrýja úrskurðinum til héraðsdómara, en ef því að hann er kveðinn upp í víxilmáli, þá mundi vera heimilt að gera aðför eftir honum eða löggæymslu eftir áðurnefndum lagaþóðum samkvæmt 7. gr. laga nr. 2 13. jan. 1882, þó að ekki væri áfrýjað beint til hæstaréttar.

Vi. Það er sameiginleg regla um allar aðfararheimildir, dóma, séttir, úrskurði eða veðbréf, að ef ér líður svo frá því, er aðför hefði mátt gera, að ekki hefur verið aðfarar beitt, þá hvílir aðfararrétturinn þennig, að aðfararbeiðandi verður að láta stefnuvotta eða notarius publicus birta gjörðarbolanda áskorun um að fullnægja dóminum, séttinni, úrskurðinum eða veðbréfinu. Má þá ekki aðför gera fyrr en liðnar eru þrjár vikur frá birtingu á skorunarinner, aðfl. 9. gr. 2. málsg. Þetta skilyrði gildir þó ekki, ef gjörðarbolandi er heimilisfastur erlendis eða ef ekki er kunnugt heimilisfang hans. Sönnunarbyrðin um það, að áskorun hafi verið birt, hvílir auðvitað á aðfararbeiðanda. Er honum réttast, að láta stefnuvotta afhenda gjörðarbolanda eftirrit af áskoruninni, og votta þeir svo á frumrit hennar, að þeir hafi látið gjörðarbolanda fá eftirritið. Aðför, sem gjörð er án þess að áskorun væri birt eftir 2. málsg. 9. gr. aðfl., mundi verða ómerkt í æðra dómi.

Í raun rétttri er hér tilvik, þar sem aðfararréttur frestast eða hvílir, en ekki fyrning hans. En löggjafinn hefur tekið þetta tilvik með reglunni um fyrningu í 9. gr. aðfl. Breytir þá þó engu um það sæti, sem því skal í skipa, ef efnisskipun er rétttri haldið.

7. gr.

Fyrning aðfararrétter.

I. Eftir N.L. mun aðfararréttur eftir dómi ekki hafa fyrnzt. En með tilsk. 17. maí 1690 var svo fyrir mælt, að héraðsdómar og yfirréttardómar, sem ekki var byrjað fjárnám eftir áður liðið væri ér og 6 vikur ("Aar og Dag"), skyldi hafa mist aðfararþæfi sitt, og giltu þeir þá ekki öðruvísi en sem skuldabréf væri, og þurfti þá dóm af nýju til þess að aðför yrði gjörð.

Þetta fyrirmæli er svo endurtekið í tilsk. 20. marz 1795, með þeirri skýringu, að það á einungis við dóma, þar sem maðni er dæmt skylt að greiða peninga, og að það skyldi einnig taka til hæstaréttardóma. Í 9. gr. 1. málsg. aðfl. er því næst sett nýtt ákvæði um fyrningu aðfararréttar, og týnist hann eftir þessu ákvæði á 20 árum. Það segir ekki, hvort frestur þessi skuli teljast frá dómsuppsögu eða úrskurðar, þegar um dóma er að tefla, og frá sáttar-gjörð eða útgáfudegi veðbréfs eða frá gjalddaga. Ekki skiftir þetta nú lengur máli, því að 1. málsgrein 9. gr. aðfl. er nú úr gildi numin með 21. gr. laga nr. 14 20. okt. 1905 um fyrningu skulda og annara kröfuréttinda. Lög nr. 14 1905 hafa nú að vísu engar reglur um fyrningu annara dómbundinna eða sáttbundinna réttinda en kröfuréttinda og sjálfsvörsluveðréttar samkvæmt 1. gr. laga nr. 14 1905 3. og 4. málsg., því að þau taka ekki til aðfararheimilda, sem önnur réttindi varða, t.d. gildi veðréttar, eignarrétt o.s. frv., og mundi því t.d. mega bera mann út af jörð, sem maður hefur víðurkendan eignarrétt að með dómi, hversu langur tími, sem liðinn er síðan sé dómur var uppkveðinn fyrir því, að aðfararréttur dómsins væri ekki fallinn niður fyrir fyrningu. Enda þótt fyrningarlögin hafi ekki að geyma nein ákvæði í stað 1. málsg. 9. gr. aðfl. um aðfararheimildir, sem ekki varða fyrnanleg réttindi, þá verður að skilja afnám málsgreinarinnar, án þess að ný ákvæði væri sett um þessi tilvik, svo, að löggjafinn ætlist til þess, að aðfararréttur aðfararheimilda um ófyrnanleg réttindi fyrnist yfirhöfuð ekki. Verður því einungis að tefla um aðfararheimildir, er réttindi varða, fyrnanleg samkvæmt fyrningarlögunum.

II. Lög nr. 14 1905 hafa, eins og nefnt var, einungis ákvæði um það, hvenær kröfuréttur eftir dómi, úrskurði, sátt eða veðbréfi fyrnist. Engin sérstök ákvæði eru til um fyrningu aðfararréttarins. Hann fyrnist því ekki sjálfstætt. Þegar dæmd krafa o.s. frv. fellur niður fyrir fyrningu, þá er aðfararhæfi dómsins o.s. frv. auðvita þar með lokið. Lögin hafa tvennskona fyrningarfrest á aðfararhæfum kröfum:

a. Ef dómur gengur til eða sátt er gerð um greiðslu krafna þeirra, er segir í 2. gr. fyrningarlaganna (kröfur á hendur ríkissjóði, banka eða sparisjóði til greiðslu innláns eða geymslufjár og krafu um lífeyri og aðrar slíkar kröfur), þá fyrnist dómkrafan á 20 árum. Ef 20 ár liða frá uppsögu dóms eða gjalddaga sáttar svo, að ekki sé hafizt handa, þá er krafan fallin niður fyrir fyrningu, og aðfararréttur þar með glettaður.

b. Almenná reglan er sú, að dæmd krafa fyrnist frá dómsuppsögu á 10 árum, enda sé krafan þá fallin í gjalddaga. Sama verður að gilda um fyrningu úrskurðaðrar kröfu, að því leyti sem slík krafa kann að fyrnest lögum samkvæmt. Krafa, sem sátt er gerð um, fyrnist frá gjalddaga sáttar talið og veðbréfskrafa frá gjalddaga veðskuldar.

Þegar gera má söfór 'n undangengins dóms eða sáttar, þá er nægilegt, að aðfarargjörðin sé byrjuð áður en fyrningarfrestur er liðinn. Það er því ekki nægilegt, að aðfarar hafi verið beiðizt áður en fresturinn var liðinn, ef hún er ekki líka byrjuð. Hún er byrjuð jafnskjótt sem fógeti hefur sett rétt til aðfarargjörðarinnar. Nú má vera að mótmæli komi fram gegn gjörðinni. Ef fógeti tekur þau ekki til greina, þá fer gjörðin fram. Ef henni er áfrýjað og hún er síðan úr gildi feld, þá er gjörðarbeið-

enda rétt að gera aðför af nýju áður liðnir sé 6 mánuðir frá því, er ómerkingardómur var uppkveðinn. En ef fógæti neitar að gera aðför vegna framkominna mótmæla, þá getur aðfararbeiðandi áfrýjað þeirri neitun, og ef æðri dómur segir, að aðför skuli fara fram, þá getur aðili látið gera hana næstu 6 mánuði eftir uppkveðningu dómsins. En svo má vera, að aðili áfrýi synjun fógæta ekki, ef því að hann geti sjálfur lagað það, sem fógæts þykir á skorta til þess að aðför megi fara fram, og getur aðili þá einnig komið aðför i framkvæmd næstu 6 mánuði eftir uppkveðningu synjunarúrskurðar fógæta, 12.gr. laga nr.14 1905.

12.gr. ræðir einungis um aðför én undangengins dóms eða sáttar. Þar á móti segir ekki, hvers þurfi við til þess að bjarga kröfu frá fyrningu, sem greiða skal samkvæmt dómi, sátt eða úrskurði. Það er ljóst, að málshöfðunarreglur 11.gr. fyrningarlaganna geta ekki étt við þessi tilvik, því málshöfðun út af áður dæmdri kröfu eða kröfu, sem á hefur verið sáttzt, er gagnslaus. Sliku máli verður vísað frá dómi. Ekki verður haldur farið eftir ákvæðum 9.,10. eða 13. gr., nema gjörðarbolandi sé svo færinnt sem þar segir. Úrlausnarefnið er hér þetta: 1. Hvað þarf dómhafi ó.s.frv. að gera til þess að verjast fyrningu kröfu sinnar? og 2. Hvernig fer, ef hann fær ekki fram komið aðför vegna varna ef hendi gjörðarbolanda eða aðför verður úr gildi feld af þeim sökum.

Um 1. Hér er tvent til: annaðhvort er nægilegt, að aðili hafi beiðzt aðfarar eða þess er þörf, að aðför sé byrjuð áður fyrningarfrestur sé liðinn. Eftir 11.gr. fyrningarlaganna er nægilegt, að dómstefna eða sáttakara sé birt áður en fyrningarfrestur sé liðinn. Útgáfa stefnu eða sáttækæru er því ekki nægileg. Ef jafna skyldi til þessara fyrirmæla 11.gr., þá mundi krafan verða sú, að gjörðarbolanda væri kunnug gerð aðfararbeiðni aðilja. En ef jafna skyldi til 12.gr., þá yrði að gera þá kröfu, að aðför væri byrjuð áður en fyrningarfrestur er liðinn. En hvorug greinin virðist eiga hér við. 11.gr. fyrningarlaganna á við málssókn út af óviðurkendum kröfum og 12.gr. tekur til aðfarar til tryggingar kröfu, sem engin dómviðurkenning eða sátt er fyrir, en hér er um að ræða aðför eftir dómi, úrskurði eða opinberri sátt. Þá ákvæði i lögum, sem helzt mætti jafna til, er i 2.gr. lögtl. Sá kvæmt henni er nægilegt til þess að halda lögtaksrétti við, ef lögtaks hefur verið krafizt áður frestur er liðinn og kröfunni fram fylgt með hæfilegum hraða. Þessi regla virðist eiga hér við. Sé maður, sem hefur dómkröfu eða sáttar, átti ekki að þurfa meira til að halda kröfu sinni ófyrndri en sé þarf til að halda við lögtaksréttinum, sem hefur að eins lögtakskröfu. En hvernig sem á þenna samanburð milli 2.gr. lögtaksl. og tilviks þess, sem hér greinir, er litið, þá er hitt vist, að aðfararbeiðni ásaþt tilkynningu til aðfararbolanda um hana eða byrjuð aðför hlýtur á varna fyrningu.

Um 2. Hér orkar ekki tvímælis, að jafna má til ákvæða 12.gr. um rétt aðilja til að láta fara fram lögtak eða fjárnám én dóms og sáttar eftir að aðför hefur frestast eða verið feld úr gildi. Réttur dómhafa og sáttthafa getur ekki verið minni að þessu leyti en réttur þess, sem gera má lögtak eða fjárnám én dóms eða sáttar.

III. Sektakrafa til handa opinberum sjóðum mun fara eftir 71.gr. alm. hegningarlage, ef sektin hefur verið dæmd eftir ein-

hverju ákvæði þeirra laga, en ella eftir þeirri grein per analogiam. Ef einstakur maður á að fá sekt, þá virðist og eiga að fara með sama hætti. Sekt er refsing, sem ríkisvaldið virðist eiga að ráða yfir að þessu leyti. Það virðist ekki vera gengið á rétt þess einstaklings, sem sekt skyldi taka, þó að honum sé ekki takmarkalaust leyft að framfylgja dómi eða sátt, ef hann hefur látið það dragast full 10 ár.

8.gr.

Aðiljar aðfarar. - Aðfararstaður.

I.1. Hver sá, sem réttindi eru mælt í aðfararheimild, þau er öðlast má með aðstoð fógeta og eru borgararéttar eðlis, getur átt aðild við aðför (requirens). Þetta tekur ekki einungis til þeirra manna, sem verið hafa aðiljar dómsmáls eða gert sátt, heldur einnig um aðra, sem rétt eiga samkvæmt dómi eða sátt. Því getur t.d. sá maður, sem dæmdur eru batur í opinberu máli, krafist aðfarar til innheimtu bóttanna (sbr. HRD I 109). Málaflutningsmaður, sem hefur fengið sér dæmda bóknun fyrir flutning gjaf-sóknarmáls eða opinbers máls, getur framfylgt þessu ákvæði dómsins. Ef sekt er ákveðin og hún á að renna í opinberan sjóð, þá skal sýslumaður eða bæjarfógeti - í Reykjavík lögreglustjóri - annast um innheimtu sektar, ef hana skal innheimta, en ella um afplénun hennar, lög nr.13 8.júní 1925 5.gr. og lög nr.67 1928 2. og 3. gr. Ef sekt skal renna til einstaks manns, þá er hann eðili aðfarar, lög nr.13 8.júní 1925 3.gr. Sama er, ef maður er dæmdur til einhvers verknaðar í þágu einstaks manns. Þá er hann og eðili aðfarar til innheimtu nauðungarsekta þeirra.

2. Ef réttindi þau, sem dómhafa eða sáthafa eru mælt í dómi eða sátt, geta samkvæmt eðli sínu komið í eigu annara manna, þá verða þeir, jafnskjótt sem þeir hafa öðlast réttindin, aðiljar aðfarar til fullnustu dóms eða sáttar. Samsvarandi er auðvitað um veðbréf eftir 15.gr. lögtl. Það skiftir ekki máli, með hverjum hætti eigendaskifti hafa að réttindunum orðið, hvort maður hefur t.d. fengið fremsal á aðfararheimildinni, erft hana o.s.frv., sbr. 2.gr. lögtl. Um þau réttindi, er aðiljaskifti mega verða að, má vísa til greinargerðarinnar í dómkapafraðinni.

II.1. Hinn aðillinn við aðför (requisitus) er hver sá, einstaklingur eða stofnun, sem skylda er á hendur mælt í aðfararheimild, ef krafist er aðfarar til fullnustu þeirrar skyldu. Sá, er dæmdur er fyrir hönd aðilja, getur ekki verið gjörðarþolandi, og því heimildarlaust að gera aðför í hans eignum (sbr. hér við rangan yfirréttardóm í Dómas. IV 338).

2. Næst er að athuga, hvort gera megi aðför hjá þeim, er skylda samkvæmt aðfararheimild hefur flutzt á. Hér er fyrst sögðandi, að margar eru þær skyldur, sem einungis geta hvílt á þeim, er aðfararheimildin greinir. Hér verður einungis athugað, hvort aðför megi gera eftir aðfararheimild á hendur A hjá B, sem með einhverjum hætti hefur komið í stað A og við skyldunni tekið. Mun þá hentast að greina á milli þess, hvort B hefur tekið við skyldum A í heild sinni (successio universalis) eða ein-

ungis þeirri skyldu eða samskonar skyldur, sem aðfararheimildin greinir (successio singularis).

a. Ef B tekur yfirhöfuð við skuldbindingum A's (t.d. erfð, proventa), þá virðist svo sem B verði aðili aðfarar, er gera skal eftir aðfararheimild í hendur A, með öðrum orðum, að aðför verði gerð í eignum B's. Ef A verður gjaldbrota eða með dánarbú hans er farið eftir 3. kepp. skiftalaganna, verður þó ekki gerð aðför í þeim eignum, sem undir skiftaerfðina eru teknar, 34. gr. skiftal. 12. apr. 1878. Ef hlutfélag gengur inn í annað, þá tekur hið nýja félag við skyldum þess, er hættir tilvist sinni, sbr. 42. gr. laga nr. 77 27. júní 1921. Mun þá mega fullnægja dómi á hendur fyrri félaginu í eignum hins síðara. Sama kann að hafa verið um dóm á hendur ógiftri konu, er síðar giftist manni áður en lög nr. 20 20. júní 1923 komu til fræmkvæðar, með því að bóndi varð ábyrgur um skuldir konu sinnar eftir 11. gr. laga nr. 3 12. jan. 1900. Má þó vera, að vafasamt sé, hvort félag eða bóndi þurfi að sæta aðför vegna skuldbindinga fyrri félagsins eða konu sinnar. Hitt má hugsa sér, að nýja aðfararheimild þurfi á hendur hinum nýja skulðnaut. Ef fjármál hjóna fara eftir lögum nr. 20 1923, þá ber bóndi ekki ábyrgð á skyldum húsfreyju, er á henni hvíldu þegar þau áttust, og aðfararheimild gagnvart henni verður honum því óviðkomandi.

Sektir, sem ekki má taka fjárnámi, verða ekki heimtar í búi manns eða af þeim, sem í stað hans koma. Aftur á móti mun mega gera aðför í eignum manns, þó að hann sé dæinn, til innheimt sektar, ef þess var kostur meðan hann lifði, en fráleitt alment í eignum erfingja.

b. Ef B tekur að sér þá skyldu eina, sem á A hvíldi samkvæmt aðfararheimild, þá er það aðalreglan, að aðför verði ekki gerð hjá honum til fullnustu þeirrar skyldu, t.d. ef B tekur að sér greiðslu dómskuldar, tekur að sér að láta af hendi hlut, sem A hefur verið dæmdur til að skila. Annað atriði er það, hvort gerð verði aðför í hlutum, sem gjörðarbolandi á í vörzlum þriðjamaðns. Engin skylda flytzt fyrir það á þriðjamaðn, en hann gerir sig ef til vill að aðilja við aðförina, að því leyti sem honum bykir hlýðe að gæta þar hagsmuna sinna. Það er almenn regla, að aðfararheimild er einungis bindandi fyrir aðilja. Því verður þriðjamaður ekki skyldaður með dómi til þess að gera neitt eða láta neitt ógert. Maður, sem keypti eign, sem seljandi hefði áður verið dæmdur til að rífa niður girðingu á, mundi ekki verða krafinn um þær sektir eða þær bætur, sem heimta hefði rétt hjá seljanda. Nýja aðfararheimild mundi þurfa á hendur nýja eigendann. Þegar þar á móti einskis verknaðar er þörf af nýja eigendannum, þá run mega framkvæma aðförina að því leyti sem eignina verðar. Því má gera fjárnám í veði samkvæmt 15. gr. aðfl., þó að nú sé annar eigandi orðinn að því (sbr. Dómas. I 528), fógæti getur tekið upp girðingu á eign, sem skift hefur um eiganda síðan dómur gekk um lögmati girðingarinnar, en hann getur ekki látið meta bætur á hendur hinum nýja eiganda fyrir það, að hann hafi ekki hlýðnast dómnum.

III. Samkvæmt N.L. 1-22-19 skyldi aðför hefjast á heimili gjörðarbolanda, og eftir N.L. 1-22-30 skyldi á aðra staði farið, ef ekki fekkst nægilegt fé upp í aðfararkröfu á heimili hans. Sérkvæmt 33. gr. 2. málsg. skal aðför að jafnaði hefja á heimili

gjörðarbolanda. Þessi regla er skynsamleg, því að þar er líklegt, að hann sé sjálfur og helst að venta fjármuna hans. En svo þarf þó alls ekki altaf að vera. Það er ef til vill vitað, að gjörðarbolandi á engar eignir þar sem heimilisfang er skráð. Og það kann að vera kunnugt, að vist hans er þar engin. Og þá væri ástæðulaust að byrja aðför þar. Liggur þá nær að byrja hana þar sem aðili hefst við. Þess vegna leyfir löggjafinn fógeta að bregða af aðalreglunni, ef honum þykir ástæða vera til þess. Fóg-eti dæmir um það atriði, en sjálfsagt má skjóta þeim úrskurði hans undir söra dóm. En ekki mun aðför verða ónýtt þar, nema sýnt sé, að fógeti hafi metið rangt þar ástæður, er leiddu til þess, að aðför byrjaði utan heimilis gjörðarbolanda og að hann hafi beðið tjón af því. Ef gjörðarbolandi á ekkert kunnugt heimili hér á landi, þá má byrja aðför á dvalarstaði hans, ef nokkur er, ella þar sem hann er staddur, ef það er kunnugt, eða þar sem von er fjármuna hans, er fullnægjngar megi leita í, 4.málsgr. 33.gr. aðfl. Annars verður hér að fara eftir reglunni í 2.málsgr. 33.gr. aðfl., þannig að fógeti hefji aðför utan dvalarstaðar, ef honum finnst rök liggja til. Eru lögmæltar undantekningar frá þeirri reglu, að aðför skuli hefja á heimili (eða dvalarstað eða þar sem gjörðarbolandi er staddur) þessar:

1. Ef skyldan er fólgin í afhendingu eða framsali muna, þá má aðför hefja, þar sem munirnir eru, 3.málsgr. 33.gr. aðfl. Oft þegar munirnir eru ekki á heimili gjörðarbolanda, getur þó verið nauðsynlegt að byrja aðför á heimili hans eða dvalarstað eða að minsta kosti að ná tali af honum til þess að láta hann segja til, hvar munirnir eru núor komnir. En gjörðina verður venjulega að leiða til lykta á staðnum, þar sem munirnir eru.

2. Þegar aðför er gjörð í fasteign, þá mun jafnan eiga að gera hana á eigninni sjálfri. Er þetta alveg tvímálalaust, þegar eigi er fyrir hendi aðfararheimild, er veiti rétt til að gera aðför í öðrum eignum gjörðarbolanda, eins og t.d. fjárnám eftir 15.gr. lögtl. En jafnvel þótt gjörðarbolandi sé samkvæmt aðfararheimildinni persónulega ábyrgur um greiðslu aðfararkröfu, þá verður aðför eflaust að fara fram á eigninni sjálfri. Ef teke skal fjárnámi lausafjármuni, þá mun mega greina milli skrásetningskyldra skipa og annara muna. Um skipin mun eiga að fara eins og um fasteignir var sagt. En um söra lausafjármuni mun verða að greina á milli þess, hvort gjörðarbolandi er samkvæmt aðfararheimildinni persónulega skyldur til að greiða aðfararkröfuna eða ekki. Ef hann er það ekki, þá verður aðför að gera, þar sem veðið er, en annarskostur fer samkvæmt almennu reglunni í 2.mlgr. 33.gr. aðfl.

IV. Aðiljir geta oft ráðið því, ef þeir eru sammála um það, hvar setja skuli fógetaréttinn, t.d. ákveðið, að hann skuli setja og halda á skrifstofu fógeta. En hvor þeirra getur jafnan heimtað, að fógetaréttur verði haldinn þar sem þeir munir eru, sem aðförin beinist að, t.d. hlutur, sem afhenda skal, fjármunir, sem virða skal, sbr. 2.gr. aðfl., eða þar sem verk skal vinna, ef meta þarf eitthvað líkamlegt o.s.frv. Ef fjárnámi er tekin krafa, þá hefur orkað tvímælis, hvort aðför skuli halda hjá lánardrottini (gjörðarbolanda) eða skuldunaut (þriðjamanni). Eftir 48.gr. aðfl. er alveg vafalaust, að löggjafinn ætlast til þess, að aðförin verði gerð hjá lánardrottini, því að tilkynning sú, er í 2.málsgr.

48.gr. segir, væri allskostar óþörf, ef aðförin færi fram hjá skuldunaut. Það er og eðlilegast, að aðförin sé gerð hjá lánardrottni. Aðförinni má jafna til skilorðsbundins framsæls á kröfunni. Lánardrottinn framsælur kröfu sína, og þá er sannlegt, að sú eðhöfn, er sverar til framsæls, færi fram hjá lánardrottni, en ekki skuldunaut.

9.gr.

Hvað taka megí fjárnámi.

I. Þegar vinna skal verk eða láta af hendi ákveðinn hlut eða láta eitthvað ógert eða gera eitthvað, sem ekki verður metið til fjár, t.d. að inni af hendi einhverja borgaraskyldu í þarfir elmnings, þá þarf ekki elment að svara þeirri spurningu, hvað megí taka. Þess verður ekki fyrr þörf en ef frumskyldan er ekki af hendi int. Þá má vera, að mats eigi, hvers virði gjörðarbeiðanda hún sé, sbr. 11., 13., 14. og 15. gr. aðfl. Að því mati loknu má vera, að aðför verði gerð í eignum gjörðarbolanda, og þarf þá að réða fram úr því, eins og þegar frumskyldan er fólgin í peningagreiðslu, hvaða verðmæti verði tekin.

II. Þegar gere skal aðför til fullnustu peningakröfu, þá er aðalreglan sú, að taka má öll verðmæti gjörðarbolanda þau, er metin verða til peninga, 18.gr. aðfl. 1.málsgr. Í áðfararlögunum eru í þessu sambandi nefndar fasteignir, lausafé, kröfur, er gjörðarbolandi í á hendur öðrum mönnum, réttindaumráð, arður og tekjur af fasteignum, leigu- og byggingarréttindi fasteigna, 20.-22. gr. aðfl., réttindi elment, 1.málsgr. 28.gr. aðfl. Og eftir 11.gr. gjaldþrota skiftalaga nr.25. 14.júní 1929 skal verja eignum brotamanns yfirleitt til þess að fullnægja kröfum þeim, er voru á hendur skuldunaut, þegar skifti hófust, sbr. og 14.gr. aukatekjulaga nr.27 27.júní 1921. Undantekningar frá þessari mikilsverðu og viðtaku reglu eru þó allmargar. Og liggja ýms rök til grundvallar þeim, bæði tillit til gjörðarbolanda aðallega eða eingöngu, hagsmunir þriðjumanns eða bæði hagsmunir þriðjumanns og gjörðarbolanda, eða loks hagsmunir ríkis eða elmnings. Er og stundum erfitt að greina, hvað réði mestu, þegar eignir eru undan aðför skilder.

A. Verðmæti undan aðför þegin aðallega vegna gjörðarbolanda. Hér er bæði, að ýms réttindi, sem ef til vill mætti kora verð, eru svo nátengd gjörðarbolanda, að ekki bykir hlýða að taka þau fjárnámi, og svo hitt, að ómannúðlegt bykir að taka öll þau fjærverðmæti, sem hann hefur undir höndur, enda bótt þau megí vel eftir eðli sínu gange kaupum og sölum.

1. Frelsi gjörðarbolanda er fyrst og fremst undanþegið aðför, enda þó vel mætti vera, að heimild til frelsisskerðingar væri oft vel löguð til þess að knýja eðilje eða vandamenn hans til þess að greiða skuld. Skuldaþangelsi er bannað í 2.málg. 18.gr. aðfl. Það er því nú óheimilt að loka mann innan fjögræ veggja, þó að hann greiði ekki þær skuldir, sem á honum hvíla. Ekki er heldur heimilt að taka skuldunaut og setja hann til vinnu og láta kaup hans gange upp í skuldir hans. Starfshæfi manns er

undanbegið aðför, 15.gr. gjældprotalaganna. 18.gr. 3.málsgr. aðfl. lætur þó haldast hiner sérstaklegu þvingunarræglur, er þá giltu um heimtu á fræmfærslueyri með barni eða konu, sem yfirgef-in er af manni sinum eða skilin við hann að borði og sæng. Um völd sveitastjórna yfir barnsfeðrum, er ekki greidda fúlgum með börnum sinum, eru fyriræmi í 48.gr. 2.málsgr. fátækralaga nr.43 31.mai 1927, og getur sveitarstjórn látið setja mann til vinnu eða jafnvel í fangelsi, ef hann hefur ekki fyrir konu og (börnum) börnum að sjá. Auk þess getur sveitarstjórn sett vinnufæra þurf-alinga í nauðungarvinnu eftir 1.málsgr. 48.gr. fátl. Loks getur sveitarstjórn auk þess sett ýmsa vandræðsmenn, sem þiggja af sveit, í nauðungarvinnu eða fangelsi samkvæmt 51.gr. fátl. Nær þetta einnig til þeirra manna, sem yfirgefið hafa konur sínar eða skil-ið við þær að borði og sæng og þær falla síðan til byrðar sveit-inni.

2. Þá er samningafrelsi manna, eins og vinnuhæfið, einnig undanskilið aðför. Þess vegna getur gjörðarbeiðandi ekki t.d. samþykkt fyrir hönd gjörðarbolanda tilboð, sem honum hafa bor-izt eftir að aðför er gerð. Verk fyrir reikning gjörðarbolanda væri gjörðarbeiðanda ekki heimilt að láta vinna þó að erðvænlegt væri. Ófengin réttindi verða yfirleitt ekki tekin fjárnámi, hverju nafni sem þau nefnast, 1.málsgr. 28.gr. aðfl. Þess vegna má ekki aðför gera í arfi, sem er í vandum. Þar á móti má taka fjárnámi tæmdan erf, N.L. 1-22-32, og erf, sem inni stendur í óskiftu búi, og erf, sem inni stendur í búi samkvæmt þinglýstu skifte-égripi.

3. Þá eru mörg réttindi þannig vaxin, að þau verða ekki skilin við gjörðarbeiðanda. Þau eru svo persónulegs eðlis. Hér til má telja aðild eftir 225.gr. hegningarlaganna, rétt til bóta eftir 303.- 305. gr. sömu laga, kröfu til bóta fyrir gæzluverð-hald að ósekju eða fyrir afplanun refsingar samkvæmt lögum nr.28 26.okt. 1893, sbr. 6.gr. laganna. Sama er um batur, sem annað hjóna fær á hendur hinu eftir lögum nr.3. 12.jún.1900 11.,13.,16. og 24.gr. Ekki munu lánardrottmar annars hjóna heldur geta gert aðför í kröfum þess á hendur hinu, sem greinir í lögum nr.20 20. júní 1923 5.-8., 48., 51., 52., 54. og 56. gr. Réttur til með-gjafar eða fræmfærslu er yfirleitt undanbeginn fjárnámi, sbr. 31. gr. aðfl., hvort sem sá réttur er á hendur ríkissjóði, sveitar-sjóði eða öðrum opinberum sjóðum eða á hendur einstökum manni, og hvort sem rétturinn er lögákvæðinn eða samningsbundinn. Oft er slíkur réttur jafnframt undantekinn aðför vegna þess, er inne skal af hendi skylduna, en þó að honum megi á sama stöðu, hver neytir réttarins, þá mun samt ekki verða gert fjárnám í honum. Er oft vafasamt, hvort réttindi þessi skuli telja til þessa flokks eða annars.

Um sumar af kröfum þeim, sem hér hafa verið nefndar, gildir það, að þegar gjörðarbeiðandi hefur fengið viðurkenningu á þeim með dómi eða með öðrum hætti, þá mun mega taka þær fjárnámi, nema réttur þriðjumanns sé því til fyrirstöðu, eða þerum orðum sé bannað í lögum að gera nokkurn tíma aðför í réttindunum. Réttur þriðjumanns er aðför t.d. til fyrirstöðu, ef hann á að fræmfæra gjörðarbolanda á heimili sínu, því að þá getur enginn annar komið í stað gjörðarbolanda án samþykkis fræmfæranda.

Þá er fjöldi verðmætra réttinda, er verða atvinnu manna, annaðhvort fela í sér heimild til atvinnurekstrar eða miða til

þess að tryggja hann eða eignir manns. Því er bannað að taka fjárnémi handrit, er gjörðarþolandi hefur samið, en enn er ekki ákveðið til birtingar, lög nr.13 20.okt.1905 12.gr. Öll leyfi til atvinnurekstrar eru undanþegin aðför enda eru þau ekki framseljanleg, t.d. verzlunarleyfi, sbr. lög nr.52 27.júní 1925 3. og 5. gr., veitingaleyfi og gistihússhalds, sbr. lög nr.21 15.júní 1926, leyfi til löðu og iðnaðar, sbr. lög nr.18 31.mai 1927 o.s. frv. Dæmi réttinda til að tryggja atvinnu eru sauðfjármark, vörumerki, firma, einkaleyfi (patent) o.s.frv. Þessi réttindi verða engin tekin, fyrr en aðili hefur komið þeim sjálfur í peninga. Þá verða þau talin til almennra fjárréttinda. Ef aðili hefur selt útgáfuréttinn að handritinu, selt firmu, vörumerkið o.s.frv. þá má gera aðför í kröfu hans á hendur kaupandanum, og þá því fremur í fé því, sem gjörðarþolandi kann að hafa greiðzt fyrir réttindin.

4. Það bykir ósiðsamlegt og ómannúðlegt að svifte skuldunaut þeim munum, er hann má allra sízt vera án eða rýja hann svo að fjármunum, að hann megi ekki draga fram lífið hjálparlaust stuttan tíma. Af þessum ástæðum eru sett ákvæðin í 27.gr. aðfl. Skiftist hún í tvær málsgreinar og verður hentast að lýsa fyrir-mælum hvorrar sér.

a. Samkvæmt 1.málsg. 27.gr. má eigi fjárnémi-take af skuldunaut rúm og sængurföt, er nauðsynleg eru honum, konu hans og börnum, er hjá honum eru, né heldur lín og íveruföt, er þau megi ekki án vera.

Enda þótt ekki væri lagaheimild til þess, þá var ekki tíðkaður að ganga svo nærri skuldunaut, að teknir væri þessir allra nauðsynlegustu munir af honum. Eftir 1.málsgrein 27.gr. aðfl. er skilyrðislaust bannað að take fjárnémi muni þá, er taldir voru. Það skiftir engu máli, hvort skuldin er til orðin fyrir eða eftir að lögin komu til framkvæmdar. Og ekki veitir það lán-ardrottni heldur rétt til að take muni þessa, þótt hann hefði fengið veð í þeim til tryggingar skuld sinni. Fógeti skal gæta reglunnar í 1.málsg. 27.gr. ex officio. Það verður því engu, hvort skuldunautur er við staddur eða ekki, og hvort hann gerir kröfu til þess, að þessir munir verði teknir frá. Þetta verður bert, þegar 1.málsg. er borin saman við 2.málsg., þar sem bein-línis er sleginn varnaglium það, ef skuldin er eldri en aðferar-lögin, ef munirnir hafa verið sérstaklega veðsettir til tryggingar skuldinni o.s.frv. Fógeti verður að skera úr því hverju sinni hvaða muni verði taldir nauðsynlegir skuldunaut og fólki hans. Fer það að sumu leyti eftir landsvenju eða sveitar, en að sumu leyti eftir einkahögum skuldnauts og fólks hans. Svo virðist sem maður muni eiga heimtingu á að halda tvennum íverufatnaði handa sér og hverju barna sinna, sem ekki er sjálfráð. Ef hann hefur sjálfráð börn á heimili sínu, þá mun yfirhöfuð ekki verða gert fjárném í þeim eignum þeirra, sem nefndar eru í 1.málsg. 27.gr. Og nú verður varla heldur gert fjárném í rúmi, sængurfötum eða íverufötum konu skuldnauts, nema dómur sé þeim báðum á hendur eða gjöf sé, sem bóndi hefur fengið henni, og rifta megi sbr. 33.gr. laga nr.20 20.júní 1923. Undanþágan er miðuð við það að konan og börnin sé hjá manningnum og að hann eigi þessa muni. En nú mun þar að auki oftast verða svo litið á, að börnin eigi þessa muni, að minsta kosti fötin, á hvaða aldri sem þau eru. Ef

hann telst hafa verið of miklu til þeirra hluta, þá má rifta því eftir 25. eða 27. gr. gjaldþrotaskiftalaganna, en með öðru móti verða munir barnanna ekki teknir fjárnámi til tryggingar skuldum foreldra sinna. Ef kona eða börn eru ekki hjá skuldunaut, þá verndar 1. málsg. 27. gr. þau ekki. En þó að eitthvað af öðurtöldum munum kynni að vera í vörzlum skuldunauts, þá mundu þeir venjulega ekki verða teknir, af því að þeir væri þá ekki eign hans, heldur þeirra.

Auk þeirra muna, sem í 1. málsg. 27. gr. aðfl. eru berum orðum nefndir, eru enn ýmsir hlutir, sem munu undan söfðir skildir eftir analogiu hennar. Sumir hlutir eru svo nátengdir gjörðarbólanda, að þeir verða naumast skildir við hann fremur en íveruföt hans, án þess að honum verði sé stórbagi að, að ekki sé við hlitandi. Til dæmis má nefna tilbúna tennur, gleraugu, gerfilimi o.s.frv. Þesskonar munir verða fráleitt teknir fjárnámi, nema sýnt sé, að peninga megi úr þeim gera, að skuldunautur hafi verið hlutfallslega og til muna of miklu fé til þeirra og enn fremur með því skilyrði, að honum verði þegar í stað séð fyrir öðrum hlutum í staðinn, er komið geti honum að jafngóðu haldi, þó að minna sé í þá borið. Þetta er allt élitamál, sem fógeti getur kvatt sérfróða menn til að meta.

b. í 2. málsg. 27. gr. aðfl. er gjörðarbólanda veittur réttur til að undanskilja fjárnámi hina helztu lífsnauðsynjæmni aðra en þá, sem í 1. málsg. getur, eða muni, sem eru honum nauðsynlegir til atvinnu hans, ef þeir nema ekki meira en 120 kr., ef hann á fyrir heimili að sjá, en ella 20 kr. Þessa muni er skuldunaut heimilt að taka undan eftir geðbótta. Þó að orðlag greinarinnar geti bent í þá átt, að skuldunautur mætti að eins undanskilja einhverja búshluti sína eða vinnutæki, þá hefur það jafnan verið talið honum heimilt að taka frá reiðupeninga í stað þessara muna. Nú má vera, að skuldunautur eigi ekki, auk muna þeirra, er í 1. málsg. segir, nema að eins einn hlut, sem kann að vera meira virði en 20 eða 120 kr., t.d. saumakona saumavél, söngkennari hljóðfæri o.s.frv. Ef ekki er í hlutinn meira borið en tiðkast um samkonar hluti, þá virðist ekki vera unt að taka hann fjárnámi gegn mótmælum skuldunauts. Annarskostar mætti ef til vill taka hlutinn, ef aðilja er þegar séð fyrir öðrum hlut, er að svipuðum notum mætti koma, þó að hann væri verðminni. Skuldunaut er heimilt að krefjast virðingar á þeim hlutum, er hann tilskilur sér eftir 1. málsgrein, en ekki þarf virðingar, ef aðiljar eru sammála um, að ákveðnir munir skuli teknir frá. Nú á dögum er upphæð sú, er taka má frá, hlægilega lág, miðað við verðlag peninga. En úr þessu er sjálfsagt oft bætt með því, að légt eru virtir innanstokksmunir skuldunauts, en þá mun hann oftast velja sér, því að venjulega er bráðastur bagi að því að vera án þeirra.

2. málsg. 27. gr. skilur á milli þess, hvort skuldunautur hafi fyrir heimili að sjá eða ekki. Sé verður talinn hafa fyrir heimili að sjá, sem hefur á vegur sínum og til heimilis með sér, þar sem hann er húsfæðir, konu sína, börn eða hjú eða aðra, sem honum er skylt að fæða langan tíma eða skaman. Svo hefur meður og fyrir heimili að sjá, þó að skyldulið hans sé annarstaðar en hann sjálfur, ef þar er sjálfstætt heimili þess, t.d. hann sjálfur á bænum X, en kona hans og börn á bænum Y. Hitt er vafsamara, hvort sé verði talinn eiga fyrir heimili að sjá, sem er,

ésamt konu sinni og börnum t.d. hjú á sama heimili eða annarstað-
ar. Það ætti að vera heimill sé skilningur, að hver, sem á að
frámfæra fleiri menn en sjálfan sig, skuli talinn hafa fyrir heim-
ili að sjá. Þeir einir, sem einhleypir megr teljast, væri þá
bundnir við 20 kr. fréðráttinn. Þenna skilning styrkir og orða-
lagið í danska texta laganna, sbr. orðið "Familieforsörger", sem
tekur til allra óeinhleypa manna. Á hverjum þeim, sem skal fyr-
ir fleirum en sjálfum sér, hvílir byngri þjóðfélagsskylda en hin-
um, og því er sannlegt, að hann fái að halda eftir meiru en sé,
sem einhleypur er.

Skuldunautur ræður því, hvort hann notar sér af hlunn-
indum þeim, sem honum eru tilskilin í 2.málsgr. 27.gr. En fógæti
á að benda honum á þenna rétt, eða þeim, sem við aðförina er fyr-
ir hans hönd eða við hana eru staddir og málstað hans mætti taka.
Ef þessir menn neyta ekki heimildarinnar eða enginn til að gæta
hagsmuna skuldunauts, þá getur fógæti ekki tekið fræ muni sam-
kvæmt þessari málsgrein, nema gjörðarbeiðandi vilji. Og run að-
för ekki verða létt af að neinu leyti, bó að siðar komi fræ
krafa um það, ef enginn hefur gætt réttarins, þegar hún fór fram,
enda verði leiðbeiningaskorti af hálfu fógæta ekki um kent.

Heimild skuldunauts til fréðráttar samkvæmt fræmansögðu
er bó nokkrum takmörkunum háð:

1. Ef skuld var stofnuð áður en aðfararlögin gengu í
gildi. Þetta skiftir nú engu máli, því að varla kemur til aðfar-
ar vegna svo gamalla skulda úr þessu.

2. Þeir munir, sem sérstaklega eru veðsettir til trygg-
ingar skuld, er heimta á með fjárnémi, að undanteknum munum sam-
kvæmt 1.málsgr. 27.gr., verða ekki undanskildir samkvæmt 2.máls-
grein, og

3. Þegar innheimta skal skatta eða önnur opinber gjöld
með aðför, þá gildir ekki fréðráttarheimild þessi. Skiftir ekki
máli, hvort skattur er eða tollur, eða hvort hann skal ganga til
ríkis eða sveitarfélags eða bæjar.

Svipuð meginregla sem í 27.gr. aðfl. kemur fram í 24. og
25. gr. þeirra. Eftir 24.gr. er gjörðarbolanda, með ýmsum takmörk-
unum, rétt að taka til muni þá, er hann vill láta taka fjárnémi.
Hann getur þá venjulega valið til fjárnéms þá hluti, sem hann
telur sig helst megr án vera. Eftir 25.gr. aðfl. á fógæti, ef
gjörðarbeiðandi er ekki sjálfur viðstaddur og enginn annar gætir
réttar hans, að sjá til þess, að þeir munir sé fyrst teknir, sem
hann telur gjörðarbolanda megr helst án vera, en hinir, sem ætla
má honum þagalegra að missa, sé ekki teknir fyrr en aðra brýtur,
svo sem nauðsynleg ehöfn jarðar af gangandi peningi, vinnuáhöld,
smíðatöl og aðrir þeir munir, sem gjörðarbolandi getur ekki verið
án í atvinnu sinni. Ekki er svo að skilja sem 2.málsgr. 25.gr.
aðfl. undanbiggi muni þessa aðför, heldur verða þeir svo lengi ó-
snertir sem aðrir teknir munir finnast.

B. Verðmæti undanbegin aðför eingöngu eða aðallega
vegna hagsmuna þriðjumanns. Aðfararlögin gera ræð fyrir því, að
réttur þriðjumanns geti með ýmsum hætti staðið í vegi fyrir aðför
í íkveðnum réttindum eða hlutum að einhverju leyti eða öllu.
Verður þá yfirlitsglegst að greina milli ýmsra tilvika:

1. Þriðjimaður er eigandi þeirra muna eða réttinda,
sem til máls kemur að taka fjárnémi. Það er auðsætt, að eignar-

réttur þriðjumanns að hlut eða réttindum hlýtur alment að girða fyrir það, að eðrir en lánardrottinn hans megi gera aðför í þeim verðmætum. Eignarréttur manna er líka nokkurn veginn friðhelgur í þessu sambandi. Er hér að sjálfsögðu gert réð fyrir því, að eignarréttur þriðjumanns sé sannaður eða viðurkendur, svo að ekki verði um hann vilt. Það er ennfreður undirskilið, að aðfararheimildin, sem fara á eftir, bindi ekki þriðjumann. Þó að aðalreglan hljóti að vera sú, að eignir A sé algerlega friðhelgar við aðför, sem gera skal hjá B, þá eru þó tilvik, þar sem annaðhvort má tvímælalaust gera aðför í hlut A eða vafi kann á því að leika, hvort þess muni ekki kostur.

a. Ef gjörðarbolandi hefur afhent þriðjmanni til eignar veðbundinn hlut, enda haldi veðrétturinn gildi sínu þrátt fyrir eigandaskiftin, þá getur veðhafi gert aðför í þeim hlut þrátt fyrir afhendinguna. Nýi eigandinn (þriðjumaður) hefur eignast hlutinn með þeirri kvöð, eða hefði að minsta kosti átt að vita af henni.

b. Eftir N.L. 1-22-29 er um það talað, ef maður tekur annan í félag með sér, og ekki sé þinglýst, hvað hvor hafi lagt í félagið, og segir þá, að sá, er aðfarardóm fær á hendur öðrum hvorum félaganum, geti látið gera aðför í allri félagseigninni. Þetta fyrirmæli á rót sína að rekja til horfins ástands, enda mun félagsskapur sá ("Fællig"), er greinin tekur til, ekki hafa verið til hér á landi, þegar málameðferð N.L. var hér lögbodin, og aldrei tíðkast síðan. Greinin hefur ekki verið talin í Danmörku ná til neins félagsskaper, sem þar tíðkast nú, og mun þá því fremur mega telja hana þýðingarlausu hér á landi.

c. Eftir N.L. 1-22-28 var lánardrottinn heimilt að gera aðför í eignum þeim, er gjörðarbolandi hafði veðsett eða afhent öðrum mönnum eftir að lánardrottinn hefur látið birta honum stefnu til hæstaréttar eða kyrrsett fé hans eða hann sjálfan eða öðlast aðfarardóm á hendur honum. Í N.L. 5-3-33 er sömu mönnum bönnuð veðsetning eða afhending eigna sinna, að því við bættu, að þeim, er sektir hafa verið á hendur dæmdar, eru undir sömu sök seldir um afhendingu og veðsetning eigna sinna. Þessar reglur munu nú algerlega úreltar og ekki heldur samrímalegar núgildandi gjaldbrotskiftalöggjöf, enda tvisýnt um gildi þeirra hér á landi. Regla gjaldbrotskiftaleganna er sú, að engin verðmæti, sem í eign og varðveislu þriðjumanns eru komin, verði dregin undir búð, nema með samþykki hans eða eftir dómi í ríftingarmáli gegn honum. Einstakur lánardrottinn, sem gerir aðför, getur ekki haft rýmri rétt á hendur þriðjmanni í þessu efni en allir lánardrottinnar manns til samans. Þriðjumaður þarf því ekki að hlíta því, að aðför sé gjörð í verðmætum, sem hann hefur fengið hjá gjörðarbolanda, nema samkvæmt samþykki sínu eða dómi í ríftingarmáli. Ef lánardrottinn hygst að sville þriðjumann eignarrétti að verðmætum, sem hann hefur fengið hjá skuldunaut sínum, þá verður hann fyrst að láta lýsa hann gjaldbrota til þess, og svo verður að höfða og vinna ríftingarmál á hendur þriðjmanni, og síðan taka verðmæti þau, sem af manninum hafa verið dæmd, eða andvirði þeirra.

Um skifti milli þess hjóna, er lengur lifir, og erfingja hins látna segir í skiftalögum nr. 3 12. apr. 1878 60. gr. og í 67. gr. er um skifti milli hjóna talað. Það orkar ekki tvímælis, að

skuldheimturenn þess hjóna, er of mikið hefur afhent erfingjum eða maka sinum, verða að krefjast gjaldþrotaskifta á búi þess, er of mikið hefur af hendi látið og heimta síðan af erfingjum og maka það, er þeir hafa eða hann hefur of mikið fengið eftir riftingsreglum gjaldþrotaskiftalaganna. Vafasamara kann að vera um fyrir-mælin í 33. og 60. gr. laga nr. 20 20. júní 1923 um réttindi og skyldur hjóna. Í 33. gr. segir, að ef annað hjóna hefur gefið hinu gjöf, þá geti sá, er kröfu átti á hendur gefanda, "gengið að" hinu hjónanna, meðan gjöfin eða verð hennar hrekkur til, nema það sannist, að gefandi hafi að gjöf lokinni ércíðanlega átt fyrir skuldum. Og eftir 60. gr. geta skuldheimtumenn þess hjóna, er við skifti þeirra í milli hefur gefið hinu eftir nokkuð af sínum hluta í hjúskapareignum þeirra, "gengið að" hinu hjónanna að sama skapi sem það hefur fengið fé fram yfir búshluta sinn, nema álvæg vafa-laust sé, að það hafi átt nóg til skuldagreiðslu, þegar úthlut-unin fór fram. Orðin: "Gengið að", sem höfð eru í báðum greinum laga nr. 20 1923, þurfa ekki að merkja það, að taka megi muni þá, er afhentir hafa verið um of eða gera aðför í eignum viðtakanda svo miklum, að svari endvirði þeirra, samkvæmt aðferðardómi á hend-ur afhendanda. Sá dómur getur ekki verið bindandi fyrir viðtak-anda. Það hlýtur að eiga að skilja svo hin tilvitnuðu orð, að gera megi aðför að fenginni aðferðarheimild, dómi eða sátt, á hend-ur viðtakanda, en ekki samkvæmt slíkri heimild, sem fengin er einungis á hendur afhendanda. Ef hið fyrre hefði átt að vera til-ætlunin, þá hefði orðið að segja það álvæg ótvírátt. En það hef-ur ekki verið gert, og er því einsætt, að þann skilning verður að velja, sem hér er tekinn, því að hann felur ekki í sér nokkur af-brigði frá áður gildandi reglum um gildi dóma gagnvart þriðjameñni.

2. Það má vera, að þriðjimaður hafi veitt gjörðar-þolanda einhver réttindi yfir hlut sínum eða þörum verðmætum, svo sem leigt honum þá eða léð, veitt honum itak eða einhverskonar afnotaréttindi yfir eignum sínum. Er hér hentast að greina milli fasteigna og annara eigna:

a. Samkvæmt 22. gr. aðfl. má gera fjárnám í "leigu- og bygg-ingarréttindum" fasteigna. Samanburður á 21. og 22. gr. aðfl. sýnir það, að 22. gr. tekur til leigu eða byggingarréttinda fast-eigna, sem þriðjimaður hefur látið gjörðarþolanda í té. "Eigandi" í 22. gr. á líka sýnilega við þriðjameñn, en ekki gjörðarþolanda. Til dæmis má nefna það, að gjörðarþolandi hefur leigt jörð, veiði-rétt, beit, hús o. s. frv. af þriðjameñni. Og er þá úrlausnarefn-ið, hvort og þá með hverjum skilyrðum lánardrottinn leigutaka geti gert aðför í réttindum þessum til greiðslu kröfu á hendur leigutaka. Samkvæmt 22. gr. getur hann þetta, "enda sé eigi með því gengið á rétt eigenda". Þegar aðför er gerð í slíkum rétt-indum, þá veldur hún því, að leigutakinn upphaflegi er sviftur meðferð þeirrar eignar, sem réttindin eru yfir, ef á þarf að halda, og hún fengin öðrum manni í hendur til meðferðar undir eftirliti fógeta, og sé maður hefur þá eignina í umsjá sinni, samkvæmt 26. gr. aðfl. Nú er auðsætt, að þriðjameñni stendur venj-ulega ekki á sama, hver notar eign hans, bó að fasteign sé. Gera má það fyrir því, að eigendinn hafi lagt éhorzlu á það, að sé maður, sem hann leigði í öndverðu, heldi umráðum eignarinnar leig-utimann út. Honum er því alment óheimilt að setja annan eða aðra í stað sinn. Þetta bykir svo auðsætt, að ekki bykir þurfa að taka

það fram í leigusemningum. Byggjast og fyrirælin í 18.gr. gjald-
þrotaskiftalegganna á þessari aðalreglu, sbr. og 4.gr. tilsk. 20.
júni 1849 og 13.gr. laga nr.1 12.jan.1884, er að sumu leyti gengi
jafnvel lengra en þörf er á til verndunar rétti leigusala. Verð-
ur af þessu ljóst, að venjulega verður ekki gert fjárnám í rétt-
indum, er þriðjimaður hefur veitt gjörðarbolanda yfir fasteign
sinni, nema þriðjimaður samþykki. Þar sem þriðjamanni má á sama
standa, hver réttindanna neytir, eða eignin fer að engu leyti
undan yfirráðum hins upphaflega leigutaka, þar munu fyriræli 22.
gr. aðfl. skifta máli. Til dæmis mun mega nefna það, ef tun er
einungis leigt til slagne, rétt til að hira reka af fjöru innan
tiltekinna fjörumarka, beit handa tilteknum skepnum í tilteknu
landi o.s.frv. Aftur á móti þyrfti þriðjimaður ekki að hlita því,
að lánardrottinn leigutaka hans tæki til sín eða fengi öðrum fram-
leigurétt gjörðarbolanda á einstökum herbergjum í íbúð, sem gjörð-
arbolandi hefur tekið á leigu í húsi þriðjammans. Gjörðarbolandi
hefur að visu rétt til framleigu á einstökum herbergjum í íbúð-
inni, nema hún sé sérstaklega bönnuð. En gera verður réð fyrir
því, að leigusali hafi lagt áherzlu á það eða mundi hafa lagt á-
herzlu á það, að leigutaki hans hinn upphaflegi réði því, hverjum
hinn einstöku framleigu-herbergi yrði leigð. Og þess vegna getur
lánardrottinn leigutaka ekki fengið rétt til að réðstafa eða láta
réðstafa þeim.

b. Ef gjörðarbolandi hefur lausafjérmuni þriðjammans til
láns eða leigu eða annars afnota, þá hefur vist aldrei verið vafi
um það, að framlán eða framleiga væri alment óheimil. En þá hlýt-
ur líka aðför í þesskonar réttindum að vera óheimil, nema svo sé
háttæð, að hvergi sé rúkin áhætta þriðjammans á hlutum eða gengi-
ð á rétt hans að öðru leyti. Það er því einsætt, að þriðjimaður
þyrfti aldrei að sæta því, að hlutur hans yrði fenginn öðrum til
halds en hinum upphaflega leigutaka. Og jafnvel þótt ekki yrði
sagt, að hlutur væri úr verðveizlu hans tekninn, þá getur notkun
hans verið áhættumeiri en hún var, meðan gjörðarbolandi notaði
hlutinn sjálfur.

3. Þá má vera, að þriðjimaður eigi rétt yfir munum,
sem eru í eigu gjörðarbolanda, svo sem veðrétt, ítek, forkaups-
rétt, leigurétt eða önnur afnotaréttindi. Þesskonar réttindi eru
því yfirleitt ekki til fyrirstöðu, að munir þeir, sem þau hvíla á,
verði teknir fjárnámi. Þess verður að eins að gæta, hvort þau
standa frammar eða baki rétti gjörðarbolanda. Ef þau standa hon-
um að baki, þá þarf hann ekkert tillit að taka til þeirra. En ef
þau standa frammar rétti þeim, er fjárnám hans skapar honum, þá
verður aðfararréttur hans að þoka fyrir rétti þriðjammans. Gild-
ir hér yfirleitt reglan "prior tempore, potior jure". En þó verður
eldri réttur einnig að þoka fyrir yngri rétti, t.d. eldri veð-
réttur fyrir yngri leigurétti. Það er skýrt tekið fram í 19. og
í 2.mélsgr. 20. gr. aðfl., að frá skuli tekið svo mikið, sem þörf
þykir vera, er fjárnumdir munir eru virtir, til handa þeim, er
forgöngurétt kunna að eiga, og að taka megi að visu muni, sem lög-
bönd (þ.e. takmörkuð hluteréttind) hvíla á, fjárnámi, en fjárnám-
ið standi þeim þá að baki. Er þetta svo sjálfsagt, að enginn
mundi efast um, að svo skyldi með fara, þótt ekkert væri um það
í lögunum. Eftir þessu er ekkert því til fyrirstöðu, að tveir
lánardrottnar eða fleiri geti tekið sama hlut fjárnámi. Ef enginn

þeirra hefur áður fengið veð eða önnur tekniörkuð réttindi yfir þeim hlut, þá gengur sá fyrir, sem fyrstur fékk tekið hlutinn fjárnámi. Gildir þetta yfirleitt um fögotaggjörðir. Undantekning er um kyrrsetningu, sem verður algerlega að vikja fyrir yngri fjárnámi og brotabúskiftum, eins og kunnugt er, og sjálfsvörzlu-veð í lausafé verður að þoka fyrir forgangsskuldum í brotabúum, sbr. 83.gr. skiftalaganna, og jafnvel þótt bú gjörðarbolanda sé ekki tekið til gjaldbrotskifte, ef fjárnám er gjört hjá honum og ef það er nauðsynlegt til þess að forgangskröfur verði greiddar, sbr. opið bréf 11.des.1869.

Dæmi þess, að þriðjamaðni sé tilskilinn réttur til hlute og að þann rétt verði að taka til greina við aðför, má telja 2. málsgr. 25.gr. aðfl. Að visu má taka fjárnámi hæg, áður, eldsneyti, byggingarefni og aðrar áfurðir leigugjörðar, en þá verður að fylgja ákvæðum 9.gr. laga nr.1 12.jan.1884, sem bannar að flytja þessa muni af leigugjörð, nema þeir hafi áður verið boðnir landsdrottinn/eða viðtakandi til kaups eftir mati, enda hafi þeir afsalað sér forkaupsrétti sínum. Annarskostar mundi þeir geta heimtað afturfærslu muna þessara.

4. Vera má, að gjörðarbolandi eigi kröfur á hendur þriðjamaðni þannig lagaðar, að þriðjamaðni sé óskyldur að innka þær af hendi til annara en gjörðarbolanda. Oft er líka svo ástætt, að gjörðarbolanda er einum rétt að heimta slíkar kröfur. Og á tilvikum þá heima í næsta flokki hér á eftir. En þó að þessu sé ekki til að dreifa, þá getur skyldan orðið önnur í höndum gjörðarbolanda en hún var í höndum gjörðarbolanda, og þess vegna þarf þriðjamaður ekki að innka hana af hendi til annara. Sem dæmi má nefna vinnusamninga, þar sem vinnuveitandi á að láta vinnubiggjanda í töðhlýnningu. Aðför verður því ekki gerð í rétti gjörðarbolanda á hendur vinnuhjúi eða nemanda til verknaðar á heimili hans. Sama er rétt eftir framfærslusamningi, þar sem gjörðarbolandi átti að hafa vist á heimili þriðjamaðns, en hefði greitt með sér fyrirfram. Þriðjamaður væri ekki skyldur til þess að taka annan mann á heimili sitt í stað gjörðarbolanda.

5. Loks má vera, að þriðjamaður hafi lagt einhver höft á einstakar eignir gjörðarbolanda, enda þótt þau verði eigi talin til neinnar þeirra tilvika, sem áður segir, eða áðrir hafi lagt þau á gjörðarbolanda til hagræðis. Til dæmis um fyrri tilvikið má nefna það, að A afhendir B hlut með þeim fyrirvara, að hann megi eldrei selja þann hlut né veðsetja. Dæmi hins síðara er það, ef C afhendir A hlut með því skilorði, að hluturinn skuli vera séreign A í hjúskap hans (eða hennar) við B. Hefur þriðjamaður í fyrri dæminu réðstafað hlutum þannig, að aðför til innheimtu kröfu á hendur B er óheimil eða kann að vera það, og í síðara dæminu svo, að aðför í hlutum til innheimtu kröfu á hendur B er óheimil. Bæði lög nr.3 12.jan.1900 18.gr. og lög nr.20 20.júní 1923 23.gr. 2.tölul. heimila þriðjamaðni að kveða svo á, að gjafir o.fl., sem hann ónafnar öðruhvora hjóna, skuli vera séreign þess, og því undanþingið aðför vegna skulda félagsbúsins eftir lögum nr.3 1900 og utan við hjúskapareignirnar eftir lögum nr.20 1923. Loks gerir 29.gr. aðfl. réð fyrir því, að það geti verið löglega bundið samningi við þriðjamaðn eða að hann geti svo ákveðið, að lánardrottinn skuli engrar fullnægingar mega leita í tilteknum munum - og verður vitenlega sama að gilda um réttindi-

og að því megi þá ekki fjárnámi taka, enda þótt rétt væri, ef svo væri ekki til skilið. Einnig er réð gert fyrir því í 32.gr. aðfl., að svo kunni að hafa verið löglega um samið, að lifeyrir, lífs-
 ábyrgðarfé og slíkar greiðslur skuli vera undanþegnar aðför. Sam-
 eigið báðum þessum greinum aðfl. er það, að hvorug þeirra sker úr
 því, hvenær slíkir samningar eða ákvæði, sem þar greinir, sé bind-
 andi fyrir lánardrottna þess, er við verðmætunum tekur. Þetta er
 hér úrlausnarefnið. Þegar úr þessu skal skera, þá verður að hafa
 það í huga, að eðlreglan er sú, að aðilar mega gera alla þá
 samninga, sem þeir vilja (samningafrelsið). Ef samningur er gerð-
 ur, þá verður jafnan sé, er önyta vill hann, að benda á heimild
 sína til þess, annaðhvort í lögum eða eðli málsins. Ef honum
 tekst það ekki, þá verður samningurinn metinn gildur. Þegar því
 bríðjimaður hefur selt af hendi einhverja muni eða verðmæti við
 gjörðarbolanda, þá eru líkurnar fyrir því, að þeir megi semja ur
 það svo sem þeim líkar, þar á meðal, að bríðjimaður megi skilja
 það til, að skuldheimtumenn viðtakanda megi ekki taka hlutinn eða
 réttindin fjárnámi. En vitanlega þar að mæta þær ástæður, sem
 hverju sinni kunna að vera fyrir hendi og mæla á móti þessari
 niðurstöðu.

Þegar bríðjimaður hefur gefið gjörðarbolanda verðmæti,
 þá virðist gefanda frjálst að setja þann skildaga, að lánardrott-
 nar viðtakanda skuli ekki mega taka verðmætin fjárnámi. Sá, er
 gjöf þiggur, auðgast fyrir það, og sú auðgun getur venjulega eng-
 an lánardrottna hans skeð, heldur mun hún fremur verða þeim til
 hagnaðar, því að hún kann að spara gjafþegja útgjöld, sem hann
 hefði annars haft, og orðið að verja til þeirra fé, sem nú kann
 að vera til og skuldheimtumenn hans njóta því góðs af. Þegar ál-
 ger gjöf er, þá virðist gefandi geta löglega kveðið svo á, að við-
 takandi megi selja gjöf eða veðsetja, þó að lánardrottinn hans
 megi alment ekki taka gjöfina fjárnámi. Auðvitað mundi undanþág-
 an þá ekki taka til þeirra, sem gjörðarbolandi kynni að hafa selt
 eða veðsett gjöfina. Kaupandi mundi geta látið fólga afhenda
 sér hlutinn og veðhafi mundi geta tekið hann fjárnámi með venju-
 legum hætti. Sú ástæða, sem hafa mátti móti þeirri niðurstöðu,
 sem hér er haldið fram, er þessi: Gjörðarbolandi hefur gjöfina
 undir hendi. Sé, er veitir honum lán, treystir því, að hann sé
 venjulegur eigandi að því, sem í vörslum hans er. Hann blekkist
 því, ef eitthvað af þeim eignum er undanþegið aðför samkvæmt ákvæð-
 um bríðjamanns. Við þessari athugasemd liggur það svar, að
 bríðjimaður verður að hafa gert þar tryggingerráðstafanir, sem
 nauðsylegar eru til þess að vernda rétt sinn gagnvart grændlaus-
 um mönnum, svo sem þinglýsing, ef tryggja skal sér rétt yfir fast-
 eignum eða skipum, og áritun á viðskiftabréf. Þessar ráðstafanir
 eru nauðsynlegar gagnvart öllum, sem í grændleysi öðlast rétt-
 indi yfir munum þessur. En annars er það á valdi þess, er veit-
 ir manni lán, að fullvissa sig um það, hvað þeir eiga og hvað tek-
 ið verði fjárnámi, ef því er að skifta.

Vafasemara er það, hvort bríðjimaður geti, svo að gilt
 sé gagnvart lánardrottnum kaupanda, sett þann skildaga, að verð-
 mæti, sem hann selur við verði að einhverju leyti eða öllu, skuli
 undantekin aðför. Nú er reglan sú, að menn mega ráðstafa eignum
 sínum eftir geðþótta sínum, nema þeir sé, þegar ráðstöfunin fer
 fram, eða verði fyrir hana, ófærir til greiðslu skulda sinna, sbr.

19., 20., 22., 23., 25., 26. og 27. gr. gjaldbrotaskiftalaganna e. contr. Ef þessu væri ekki svo hættað, þá væri menn ófrjálssir að fara með eignir sínar, enda væri ekki auðvelt að setja takmörk fyrir því, hvað menn mætti gera og hvað menn mætti ekki gera við eignir sínar. Löggjöfin lætur ekki heimila riftingu hreinna gjafa, nema það hafi sennast, að gefandi hafi ekki átt fyrir skuldum, þegar gjöf var gefin, 25. og 27. gr. gjbrl. Og þá væri ekki samræmi í því, ef lénardrottinn væns gæti alment virt að vettugi þann skildaga, er seljandi hlutar setti kaupanda, að þeir mætti ekki taka hlutinn fjárnémi. Annað mál er það, að slíkir samningar kunna stundum að vera grunsamir og miða til þess að draga fjármuni ranglega undan aðför. Ef það sennast, þá mundi það vera hegningarverður undandráttur fjár undan löglegri aðför. Það mundi veita grun um, að þesskonar undanskot væri áformað með ráðstöfuninni, ef kaupanda væri leyft að selja hlutinn og veðsetja, enda væri þá ekki ástæða til þess að taka til greina skildaga þriðjamanns um það, að lénardrottinn kaupanda mætti ekki taka hlutinn fjárnémi, því að þriðjamaður hefur sýnt þar með, að hann leggur ekki ríka éherzlu á það, að hluturinn verði í eigu gjörðarbolanda. En bó að samningsfrelsið verði misbrúkað, þá ber ekki að gera undantekningar frá því áður en þar, er samrímast mega við grundvallarreglur löggjafarinnar.

C. Verðmæti undanbegin aðför bæði vegna gjörðarbolanda og þriðjamanns. Stundum er svo ástætt, að réttur beggja, gjörðarbolanda og þriðjamanns, stendur í vegi fyrir aðför í tilteknum verðmætum. Hvorugum er skylt að fullnægja, nema hinn inni sjálfur sína skyldu af hendi. Og þess vegna geta lénardrottinn hvorugst gert aðför í þesskonar réttindum.

1. Fyrst er athugandi, hvort aðför verði gerð í skil-orðsbundnum réttindum eða tímabundnum. Samkvæmt 2. málsg. 28. gr. aðfl. má alment taka réttindi þessi fjárnémi, ef hægt er að ákveða þau með nægilegri vissi. Þarf ekki að vera á rétt þriðjamanns gengið með því. En ef réttindin eru óákveðin eða ef þriðjamaðni væri sérstök skapreun að því, ef aðför væri gerð, eins og t.d. í arfi, sem í vandum er, sbr. 1. málsg. 28. gr. aðfl., þá er aðför óheimil. Og svo yrði líklega oft ástætt, að réttur þriðjamanns eða gjörðarbolanda eða beggja í senn mundi af þessum ástæðum eða öðrum standa fyrir aðför.

2. Gert var ráð fyrir því, að réttindi þau, sem getið var í 1. væri einhliða, svo að gjörðarbolanda var óskylt að hefist nokkuð að til þess að öðlast réttindin á sínum tíma. En vera má, að um samning sé að tefla, þar sem bæði gjörðarbolandi og þriðjamaður eigi ógert það, er hvor skyldi af hendi inná. Ef gjörðarbolandi hefur fullnægt samningnum af sinni hendi, þá getur lénardrottinn hans gert aðför í rétti hans á hendur þriðjamaðni, svo framarlega sem honum sé einu gilda, hvort hann innir sína skyldu af hendi til gjörðarbolanda eða annars. Þessu er svo verið um afhendingu hluta alment og stundum um vinnu, en alls ekki áttaf, sbr. B.4. að framan. Ef gjörðarbolandi hefur þar í móti ekki fullnægt samningnum af sinni hendi, þá greinir 3. málsg. 28. gr. aðfl. milli þess, hvort það, sem gjörðarbolandi átti að inná af hendi, er eigið verk hans eða vinna eða eitthvað annað, sem gjörðarbolandi hvorki er né verður við fjárnémið fær um að láta í té eða fræmkvæma, og þess, hvort gjörðarbolandi getur int af hendi

skyldu gjörðarbolanda.

Löggjafinn virðist gera ráð fyrir því, að gjörðarbeiðandi verði elt af öfær um að inni af hendi verk eða vinnu, sem gjörðarbolanda var skylt að láta í té. Þessu er elt af svo farið, ef verk eða vinna er svo vaxið, að ætla má, að þriðjamaður muni hafa lagt íherzlu á það, að gjörðarbolandi leyti verkið af hendi sjálfur eða stæði fyrir því eða ef endurgjaldið er að einhverju leyti fólgið í aðhlyningu á heimili þriðjamaðns. Hins vegar er stundum svo ástætt, að þriðjamaðni má vera alveg sama, hver verk eða vinna leysir af hendi, t.d. að grafa skurð eftir ákveðnum reglum. En lögin banna jafnan, að undanskildum ákvæðum 4.málsgr. 28.gr., að gera aðför í verkkaupi eða vinnulaunum, sem gjörðarbolandi hefur ekki unnið fyrir. Þann þetta er til þess að læta ekki vinnulöngun gjörðarbolanda, og er í fullu samræmi við 15.gr. gjaldþrotaskiftalaganna. Það, sem gjörðarbolandi hefur unnið fyrir, þegar aðför fer fram, en hefur þá ekki fengið sér greitt, virðist mega taka fjárnámi, ef sé hluti kaupsins er nægilega aðgreindur frá kaupi fyrir aðra hluta verksins, svo sem ef kaup er miðað við dag eða viku. Þar á móti má ekki taka fjárnámi kaup, sem miðað er við ár, fyrr en árið er liðið. Og sarkvæmt meginreglunni í 15.gr. gjaldþrotaskiftalaganna má ekki taka fjárnámi það, er gjörðarbolandi vinnur sér inn eftir að aðför er gjörð, nema það sé fengið með einhverjum þeim hætti, sem ekki verður sagt sarkvæmt 15.gr. gjaldþrotaskiftalaganna, að gjörðarbolandi hafi "unnið sér inn", eins og happadrættisvinningur, veðmál o.s. frv.

Í 4.málsgr. 28.gr. aðfl. er gerð mikilsverð undantekning frá reglunni um það, að vinnulaun og verkkaup, sem gjörðarbolandi hefur ekki unnið fyrir, megi ekki taka fjárnámi. Má nú sem fyrr halda sér til vinnukaups manns eða annara tekna hans þvílíkra, þegar heimta skal af honum framfærslueyri með barni eða konu, sem hann hefur skilið við að borði og sæng og sæng eða yfirgefið..

Í 4.málsgr. 28.gr. segir einungis um heimtu framfærslueyris með konum, sem búendur þeirra hafa yfirgefið eða skilið við að borði og sæng. Gildir regla þessara málsgreinar því ekki um heimtu framfærslueyris, er maður hefur skuldbundið sig til að greiða konu, sem hann er skilinn lagskilnaði við, enda er honum óskýlt gagnvart framfærsluveit konunnar að ala önn fyrir henni, sbr. fátækralög nr.43 31.mai 1927 2.gr. Ekki gildir regla 4.málsgr. 28.gr. aðfl. heldur um meðlagsheimtu á hendur konu með manni sínum, enda þótt hún sé like skyld til að framfæra hann, meðan hjúskapur þeirra stendur. Það er tvímælaless, að regla 4.málsgr. gildir um meðlagsheimtu á hendur foreldri með börnum sínum, jafnt föður sem móður, skilgetnum sem óskilgetnum, og þá einnig kjörbörnum, undir 16 ára aldri, og stjúp börnum. Þar á móti virðist vafasamt, hvort hún tekur til meðlagsheimtu á hendur foreldri með barni þess yfir 16 ára aldur, sarkvæmt 6.gr. fátl. Orð 4.málsgr. 28.gr. aðfl. eru þó svo viðtæk, að þau né einnig til þessa, og er tvísýnt, hvort þá er heimilt að skýra þau öðruvísi en þau merkja bókstaflega tekin. Aftur á móti tekur 4.málsgr. ekki til meðlagsheimtu á hendur barni með foreldri sínu, sarkvæmt 6.gr. fátl., né heldur til meðlagsheimtu á hendur manni sarkvæmt 29. og 30. gr. laga nr.46 27. júní 1921.

Auk þanns 3.málsgr. 28.gr. við fjárnámi í verkkaupi og

vinnulaunum, er bannað að taka fjárnámi rétt á hendur þriðjemanni samkvæmt tvihiðja samningi, sem gjörðarbolandi hefur ekki fullnæft af sinni hálfu og gjörðarbeiðandi er ekki og verður ekki við fjárnámið fær um að fullnægja. Ef gjörðarbolandi skyldi hafa átt að láta af hendi einstaklega ákvæðinn hlut, t.d. ákvæðinn hest, eða eitthvað, sem gjörðarbeiðandi hefur ekki umráð yfir eða getur ekki aflað sér, þá verður ekki gerð aðför í réttinum á hendur þriðjemanni. Ef gjörðarbolandi skyldi þar á móti láta þonunga eða tegundarákvæðna greiðslu, t.d. ákvæðinn þunga af kolum tiltekinna tegundar á tilteknum stað, þá má þriðjemanni vera sama, hver innir þá skyldu af hendi.

Tilvik þau, sem í 31.gr. getur, má og nefna í þessu sambandi, en þau eiga bó öllu heldur heima í næsta flokki hér á eftir, og skulu því ekki frekar rædd hér.

Ef menn hafa gert með sér félagssamning, þá fer það eftir efni hans, hvort lánardrottinn eins félagsmanns getur gert aðför í rétti hans á hendur hinum félögunum eða eign hans í félaginu. Ef félagi hefur skuldbundið sig til verka eða vinnu í þarfir félagsskaperins, þá er lánardrottinn hans óheimilt samkvæmt 3.málsgr. 28.gr. aðfl. að taka fjárnámi endurgjaldsrétt hans á hendur félaginu, nema samþykki bæði hans og félagi hans komi til. Annars fer heimild lánardrottne til aðferar í hluta manns í félagseign eftir því, hvort hann hefur lagt í félagið allt það, sem honum ber. Ef hann hefur ekki gert það, þá verður ekki gerð aðför í félagsseign hans, nema skylda hans gagnvart félaginu sé jafnframt leyst af hendi. Er súðsett, að réttur hans verður einungis tekinn fjárnámi með þeim takmörkunum, sem á honum hvíla löglega eftir félagssamningi eða eðli málsins, sbr. N.L. 1-22-32. Það hefur tíðkast hér á landi, að menn hafa fengið konungsstaðfestingu ad mandatum á þannig lagað ákvæði í félagssamningi, að ekki verði hluti hvers einstaks félags í félagsskapnum tekinn fjárnámi til tryggingar skulðum félagsins, sem félagsskapnum eru óviðkomandi, kgsúrsk. 18. ág. 1914.

D. Undanbágur frá aðför vegna hegsmuna ríkisvaldsins. Hér virðast hegsmunir ríkisvaldsins mestu ræða um undanbágur frá aðför, enda bótt hegsmunir gjörðarbolanda skifti líka oftast einhverju máli. Skulu hér rakin þau tilvik, er í þessum flokki eiga heima:

1. Samkvæmt 30.gr. má eigi fjárnámi taka laun embættis- ismanne eða sýslunarmanne eða þvílíkar tækjur, eigi biðþonunga, eftirlaun eða því um líkt styrktarfé, er greiðist úr lands- sveitar eða öðrum opinberum sjóðum, nema í gjaldþaga sé komin.

Sjálfstætt mundu laun embættis- og sýslunarmanne hafa sett fyrir mælum 3.málsgr. 28.gr. aðfl., ef ekki hefði verið sett sérstök ákvæði um þau annarstaðar í aðfl. Auk þess var nauðsynlegt að láta um biðlaun, eftirlaun og líkt styrktarfé sérstaklega mælt í aðfl., því að 3.málsgr. 28.gr. mundi ekki hafa verið þau við fjárnámi. Löggjefinn mun líta svo á, að sambandi ríkisins við starfsmenn sína verði alment ekki jafnað við skifti einstakra manna og manna þeirra, sem þeir ráða í þjónustu sína. Ríkið vill tryggja sér það, að fé það, sem það geldur starfsmönnum sínum, verði ekki heft fyrir en þeir eiga heimtingu á að fá það gildið. Starfsmenn ríkisins fá venjulega veitingu fyrir embætti sínu eða sjálfan óákveðinn tíma, venjulega meðan þeir vilja og geta unnið

sterfenn og missa ekki réttinn, þó að þeir forfallist ur stund. En þó að starfskjörin sé öðruvísi en nú var lýst, þá mundi það þó engu breyta um notkun 30.gr. aðfl. um bann við aðför i launum þeirra.

30.gr. aðfl. tekur til allra þeirra manna, sem kallaðir verða embættismenn eða sýslunar, hvort sem þeir eru i þjónustu ríkis, sýslu, bæjar- eða sveitarfélaga, eða vinna i stofnunum, sem ríkið hefur yfirumsjón með, t.d. Landsbanki, Söfnunarsjóður o.s. frv. Það skiftir ekki máli, hvort starfsmáðurinn hefur svonefnda konungsveitingu eða hvort hann er skipaður af ráðherre eða kjörinn af öðru stjórnarvaldi, t.d. af bæjarstjórn, hreppsnefnd, sýslumanni o.s.frv. Sama er og, hvort maðurinn er settur, sem kallað er, eða hefur fengið fasta veitingu fyrir embættinu eða sýslaninni. Ekki skiftir það heldur máli, hvernig honum eru goldin launin, i peningum eða með öðrum hætti. Þó er það sett, að aldrei verður tekinn fjárnámi réttur embættismanns eða sýslunar til hús-næðis, ljóss og hita, er sumir fá upp i laun sín, sbr. orðin: "Þvilíkar tekjur".

Þá nær undanþágan til biðlauna, eftirlauna og þesskonar styrktarfrjár. Þetta tekur bæði til mannsins sjálfs og til ekkju hans og barna. Skiftir og ekki heldur máli, hvort heimild til greiðslu eftirlaunanna o.s.frv. felst i almennum lögum, fjárlögum eða lögum, sem eingöngu hafa verið sett i því skyni. Lífeyrir úr lífeyrissjóði embættismanna, lög nr.51 27. júní 1921, mun komast undir ákvæðin i 30.gr. aðfl. Hann kemur i stað eftirlauna, og ætti því að sæta sömu reglu sem þau að þessu leyti.

Það er jafnan skilyrði undanþágu eftir 30.gr. aðfl., að launin o.s.frv. sé greidd úr landssjóði, sveitar- eða sýslusjóði, eða öðrum opinberum sjóðum. Dæmi slíkra "sjóða" má nefna Landsbankann, Söfnunarsjóðinn, lífeyrissjóð embættismanna og sjóði, sem eru undir stjórn ríkis eða sveitarfélaga eða annars stjórnarvalda, svo sem Hinn almenna kirkjusjóð, Thorkillissjóðinn o.s.frv.

Þegar launin o.s.frv. eru fallin i gjalddaga, þá má taka þau fjárnámi. Þetta gildir einnig, þótt starfsmáðurinn hafi ekki tekið við þeim. Jafnskjótt sem hann hefur gert það, þá eru þau vitanlega tæk, eins og öðrar eignir hans, sem ekki eru undanþegnar aðför.

2. Þá er bannað i 1.tölul. 31.gr. aðfl. að taka fjárnámi dagpeninga og því lík gjöld til embættismanna og annars, er opinberum störfum gegna, svo og ferðakostnað og kostpeninga, er borgaðir eru tilkvöddum vottum eða virðingamönnum. Dagpeningar eru bóknun, sem starfsmenn almennings fá vegna dvalar utan heimilisinsins, en ferðakostnaður og kostpeningar eru ætlaðir til þess að standast sérstakan kostnað af ferðalagi og slíkrí dvöl. Oft er þetta ælt greitt i einu lagi, þennig, að maðurinn fær ákveðna upphæð á dag i þessu skyni. Það skiftir ekki máli, hvort féð er greitt eftir lögum eða eftir samkvulagi milli aðila. Kröfu til þessara greiðslna má ekki taka fjárnámi, meðan starfsmáðurinn hefur ekki tekið við þeim, enda þótt þær sé fallnar i gjalddaga. En þegar féð er komið i bú mannsins, þá má gera aðför i því eftir sömu reglu sem öðru fémætu i eigu hans.

3. Auk þess, er i 30. og 31. gr. 1.tölul. segir, hefur löggjafanum þótt ástæða til að undanþiggja aðför ýmiskonar styrktarfé, þótt ekki sé það veitt starfsmönnum ríkis eða almenn-

ings. Því er, samkvæmt 2.tölul. 31.gr. undanbeginn eftir framfærslu-
færslueyri með konu eða barni, ef hann er til tekinn með yfir-
valdsúrskurði, sétt eða öðru slíku ákvæði. Þetta gildir um fram-
færslueyri allra barna, skilgetinna eða óskilgetinna, hvort sem
barnsfeðir eða barnsmóðir skal gjalda, og einnig bótt meðlagið
skuli greiða með kjörbarni eða stjúp barni. Það gildir og eflaust
um meðlag, er foreldri kann að vera gert að greiða með barni sínu
eftir 16 ára aldur þess, samkvæmt 6.gr. fátækralaganna. Aftur á
móti nær ákvæðið ekki til styrks, sem barn kann að vera skyldað
til að veita foreldri sínu samkvæmt sömu grein fát. En hér virð-
ist vera svo líkt á komið, að heimilt sé að láta þá fara með
sama hætti. Þá nær ákvæðið til framfærslueyris bónda til konu
sinnar, hvort sem hjúskapur þeirra stendur eða ekki, ef öðrum
skilyrðum er fullnægt. Hinsvegar nær það ekki til meðlags konu
með manni sínum né heldur til styrks samkvæmt 29. og 30. gr. laga
nr.46 27.júní 1921. En hér virðist einnig vera jafnt á komið og
því mega nota fyrirmæli 2.tölul. 31.gr. aðfl. per analogiam. Kraf-
ti til framfærslueyris samkvæmt försögðu verður aldrei tekin fjár-
námi, enda bótt hún sé fallin í gjalddaga. En þegar féð er komið
í bú viðtekanda, þá má taka það með sama hætti sem annað fé hans.

Þá er undanbeginn fjárnámi hverskonar sveitarstyrkur og
styrkur til fátækra, er stofnanir og velgjörðafyrirtæki veita,
3.tölul. 31.gr. aðfl. Um þesskonar styrki gilda samskonar athug-
asmádir sem um 2.tölul. Skilyrðið er, að velgjörðafyrirtæki veiti
styrkinn eða hann sé sveitarstyrkur, þ.e. sveit eða ríki inni hann
ef hendi samkvæmt fátækralögum eða öðrum lögum, t.d. berklavarna-
lögum. Ef einstakir menn styrkja menn beinlínis, þá er sá styrk-
ur ekki undanbeginn fjárnámi eftir 3.tölul. 31.gr. aðfl. Það
getur verið persónulegur styrkur fyrir því, sem varinn sé fyrir
lénardrottum styrkþega eftir öðrum reglum. Fógeti gætir ákvæða
30. og 31. gr. ex officio.

4. Ef maður kaupir sjálfum sér tryggingu, þá er kraf-
sú, er hann á á tryggingarsala, að því leyti sem hún er fallin í
gjaldaga, eign bús hans, og því heimilt að taka hana fjárnámi,
nema lög eða önnur gilda heimild máli öðruvísi. Undantekning er
gerð um slysabætur samkvæmt 14.gr. laga nr.73 7.mai 1928. Verð-
þar bætur ekki teknar fjárnámi, meðan þær eru ekki komnar í bú
eðlila, og varla heldur eftir það, ef þeim er haldið aðgreindum
frá öðru fé hans. Ef tryggingarkrafa er ekki komin í gjalddaga,
en er þó orðin verðmæt, þá má vera, að trygður geti sjálfur rift
tryggingarsamningnum og fengið endurgreiddan hluta iðgjaldanna.
En þessi eiga lénardrottur hans ekki kost, nema hann sé gjald-
brota orðinn og þeir neyti 26.gr. gjaldbrota-skiftalaganna.

Ef gjörðarbolandi hefur keypt þriðjómanni tryggingu, þá
verður það lénardrottum gjörðarbolanda óviðkomandi, nema þeir
geti rift þeirri réðstöfum eftir fyrirmælum gjaldbrotaskiftalag-
anna. Ef loks þriðjómður hefur keypt gjörðarbolanda tryggingu,
þá fer um hana eins og tryggingu, sem gjörðarbolandi hefur aflað
sér sjálfur, nema þriðjómður hafi látið svo um mælt, að trygging-
arkrafan skyldi vera undanbeginn eftir. Fyrirmæli 32.gr. aðfl.
eru í samræmi við það, sem nú hefur verið sagt.

5. Vegna almenningsheilla er það boðið, að slökkvi-
tæki nokkur skuli fylgja húsum, sem lögskýlt er að tryggja við
eldsvoða. Þessi tæki er bannað að skilja við húsin, og verður

því ekki gerð aðför í þeim sérstaklega, sjá lög nr.20 15.okt.1875 15.gr., lög nr.85 22.nóv.1907 24.gr. og lög nr.35 27.júní 1921 24.gr. sbr. reglugjörð nr.130 20.okt.1906 9.gr.

Þó að fé sé undanþegið kyrrsetningu, þá leiðir ekki þar af, að ekki megi gera aðför í því. Kyrrsetning fer fram án aðfararheimildar, og er því óheimilt að leiða í þessu sambandi nokkra ályktun frá kyrrsetningu til aðfarar. Innstæðufé í sparisjóðum og í Landsbanka er undanþegið kyrrsetningu, en ekki aðför, lög nr.44 3.nóv.1915 23.gr. og lög nr.10 15.apr.1928 52.gr.

10.gr.

Aðfararbeiðni o.fl.

I. Sá, er aðfarar þykist þurfa, verður að snúa sér til fógeta um það. Samkvæmt 2.málsgr. 3.gr. aðfl. skal aðfararbeiðni ávalt vera skrifleg, "ef skuldin sjálf, euk málkostnaður og vaxta, er bæzt hafa við frá byrjun málsóknar, fer fram úr 200 krónum, eða virði þess". Annars nægir munnleg beiðni.

2.málsgr. 3.gr. aðfl. á að eins við, ef aðfarar er beiðzt til innheimtu"skuldar". Þó er ekki einungis átt við aðför til tryggingar peningagreiðslu, heldur líka til tryggingar öðrum fjárverðmætum, er gjörðarbeiðandi skal inná af hendi, sbr. orðin: "eða virði þess". Nú er erfitt ef til vill að segja til þess áður en aðför er gerð, hvers virði þeir fjárrunir eru eða verðmæti, er tryggja skal með aðför, og er þá einsætt, að fógæti getur gert það að skilyrði fyrir aðför, að skrifleg beiðni komi fram um aðförina. Vextir, sem áfallnir eru áður en sáttakara var útgefin eða dómstefna, ef sáttanefnd skyldi ekki reyna sáttir, teljast með og sé kostnaður, sem áður kynni að vera fallinn. Nú má vera, að aðalefni dóms t.d. varði ekki fjárverðmæti eða sýknuðómur sé, en annar aðilja sé dæmdur til þess að greiða hinum málskostnað, og verður þá vist jafnan rétt að beiðast aðfarar munnlega, því að málskostnaður fellur venjulega að eins á eftir upphaf málsóknar, og kemur því ekki til greina í þessu sambandi eftir 2.málsgr. 3.gr. aðfl. Ef þar á móti leita þarf aðfarar til tryggingar réttindum, sem ekki verða metin til peninga, t.d. innsetnings manns í einhverja stöðu, þá mun jafnan þurfa skriflegar beiðni. Fógæti er nauðsynlegt að hafa það svart á hvítu, hver krafa gjörðarbeiðanda er, þegar málið er ekki svo einfalt sem það er venjulega, þegar um smávægilegar skuldagreiðslur er að tefla. Þegar munnleg beiðni nægir, þá færir fógæti hana til bókar í upphafi aðfarar. Skriflega beiðni leggur hann fram í upphafi fógætaréttarhaldsins og getur hennar í fógætabók. Venjulegast mun nú vera, að skrifleg beiðni sé lögð fram fyrir fógæta áður en til aðfarar sé gengið.

Samkvæmt 3.málsgr. 41.gr. aðfl. skal fógæti leiðbeina aðiljum eftir grundvallarreglum tilsk. 15.ágúst 1832. Ekki er sérstaklega vitnað í 10.gr. tilsk., svo að ætla má, að fara skuli hér líka eftir 5.gr. sömu tilsk. Eftir því getur gjörðarbeiðandi krafist þess, að fógæti semji fyrir hann gjörðarbeiðni, euk þess sem fógæti er skylt að leiðbeina aðilja um það, hvort aðfarar-

beiðni skuli skrifleg vera eða hvort munnleg beiðni nægi.

I aðfararbeiðni skal taka það fram, hjá hverjum aðför eigi fram að fara og í hvaða skyni. Hentast er að geta aðfararheimildar, dóms, úrskurðar, sáttar, veðbréfs svo greinilega, að ekki verði um vilzt. Skal aðfararbeiðandi einnig hafa með sér, er hann krefst aðfarar, eftirrit af dómi, úrskurði eða sátt og ef veðbréf er, þá frumrit þess. Eftirrit veðbréfs nægir alls ekki, því að með því er ekkert sannað um tilvist bréfsins eða skuldarinnar né heldur, þótt skuldin væri enn til, hver sé eigandi hennar. Enn segir í 1.málsgr. 3.gr. aðfl., að gjörðarbeiðandi eigi jafnframt að gefa fógeta eða bær skýrslur, sem hann þurfi að öðru leyti til þess að kveða á um aðförina. Venjulegast bera skjöl þau, sem nefnd voru, með sér allar bær skýringar, er fógeta er þörf. En vera má þó, að hann telji sér nauðsyn á fleiru. Ef t.d. gjörðarbeiðandi á að inne eitthvað af sinni hendi þó en gjörðarbolanda sé skylt að fullnægja aðfararheimild, þá er gjörðarbeiðandi nauðsynlegt að geta þess, að hann hafi gert skyldu sína eða ef tilboð af hans hendi er nægilegt, þá að hann hafi gert það. Vera má líka, að dómur þurfi nánari skýringa við, t.d. hvaða hluti skuli afhenda, hvort gjörðarbolandi búi á hinni veðsettu eign, sbr. 15.gr. lögtl., hvaða verk eigi að vinna o.s.frv., að áskorun eftir 2.málsgr. 9.gr. aðfl. hafi farið fram, og er gjörðarbeiðandi þá nauðsynlegt að skýra það, annaðhvort með skýrslu sinni eða með öðrum skjölum, t.d. málsskjölum. Er fógeta skylt að leiðbeina gjörðarbeiðandi í þessum efnum eftir grundvallarreglu 10.gr. tilsk. 15.ágúst 1832, sbr. 3.málsgr. 41.gr. aðfl.

II. Þegar fógeti hefur fengið þau skjöl og skýringar, sem gjörðarbeiðandi látur í té, þá segir fógeti gjörðarbeiðandi til um það, hvort aðfarar skuli freista. Ef fógeti sér, að skilyrðin eru ekki fyrir hendi, t.d. vantar sönnun um tilkynningu eftir 2. málsgr. 9.gr. aðfl., aðfararrestur ekki liðinn o.s.frv., þá neitar hann að reyna aðför. Annars má vel vera, að fógeta byki sem eitthvað muni á skorta, en það geta verið atriði, sem því að eins hamla aðför, að gjörðarbolandi mótmæli henni þeirra vegna. Þó að fógeti hafi ákveðið stað og stund til aðfarar, þá hefur hann ekki með því sagt annað en það, að ex officio synji hann ekki aðfarar. Um hitt hefur hann ekkert sagt, hvort koma kunni fram andmæli af hendi gjörðarbolanda eða þriðjumanns, sem ef til vill valdi því, að gjörðin megi ekki fram fara.

Ef fógeti synjar aðilja um að reyna aðför, þá mun aðilja rétt að krefjast úrskurðar fógeta um það eftir 6.gr. tilsk. 15. ágúst 1832 per analogiam, og getur aðili þá áfrýjað þeim úrskurði eftir almennum reglum.

III. Ekkert er því til fyrirstöðu, að aðför fari fram í einu lagi eftir fleiri aðfararheimildum en einni og eftir kröfu sama manns hjá sama manni, þó að gjöld skuli greiða sem sérstök aðför hefði farið fram eftir hverri aðfararheimildinni, sbr. 1. málsgr. 16.gr. rúskatekjulaga nr. 27 27. júní 1921. Þetta sverar til kröfufélagss fyrir dómi (objektiv kumulation), og virðist því vera alveg leyfilegt. Þess ber að eins að gæta, að nægilega sé aðgreint, hvað gert er samkvæmt hverri aðfararheimild, svo að ljósara verði, hverju þurfi að áfrýja, ef því er að skifta. Ef fleiri menn eiga aðfararkröfu á hendur sama manni eftir sömu aðfararheimild, þá geta þeir látið eina aðfarargjörð fara fram til

tryggingar rétti sínum, og virðist þá ekki vera rétt að heimta gjald fyrir nema eina réttargjörð, því að 16.gr. aukatekjulaganna tekur ekki hér til. Þá er enn, að beiðzt sé aðfarar hjá fleirum en einum eftir sömu aðfararheimild, t.d. ef A, B og C eru dæmdir in solidum til greiðslu skuldar, og verður þá að halda aðfarargjörð hjá hverjum þeirra, og greiða gjald fyrir hverje gjörðina, 2.málsgr. 16.gr. aukatekjulaganna. Ef kröfur hafa verið samrættar, þá er þó líklegast, að aðför yrði ekki ómerkt, þó að ein réttargjörð hefði verið haldin. Hins vegar hefur lögtaksgjörð, sem haldin var í einu lagi hjá tveimur mönnum og kröfur ekki samrættar, verið ómerkt ex officio með hæstaréttardómi og með skírskotun til opins bréfs 3.jan.1755 og 2.málsgr. 16.gr. aukatekjulaganna (HRD II 399. Sjá og Dómas. VIII 325).

IV. Það hlýtur hér sem annars að vera aðalregla, að fógæti afgreiði þá, er aðfarar æskja, í þeirri röð, sem hann fær tilmæli þeirra. Og þetta verður einnig að gilda, ef fleiri en einn maður æskir aðfarar hjá sama manni, svo framarlega sem hann tiltekur ekki, að aðför skuli ekki gerð fyrir en ákveðinn tími sé liðinn. Löggjafinn virðist gera ráð fyrir þessari reglu, með því að hann bregður einungis af henni í N.L. 1-22-22 og 23. Eftir 1-22-22 skal fógæti, ef tveir menn eða fleiri æskja aðfarar hjá sama manni, fyrst sinna þeim, er eldra eða elsta dóminn hefur, en ef allir eða báðir hafa jafngamla dóma og koma á sama tíma, þá skal, eftir 1-22-23 jafn réttur þeirra, og skal þá taka fjárnámi handa þeim að rétttri tiltölu, ef ekki reynist nóg handa þóðum eða öllum. Fyrirmæli þessi skipta mjög litlu máli í framkvæmd, vegna þess að hending er það, ef fleiri af lánardrottnum manns geta komið svo á sama degi og krafizt aðfarar.

Þegar ákveðin skal eldur dóma í þessu sambandi, þá veltur hann á dómupsögudegi. Dómar kveðnir upp sama dag eru jafngamlir, og ef aðfarar er krafizt á sama degi, þá verður aðfararbeiðnin talinn koma á sama tíma.

Ef tveimur séttur eða fleirum lendir saman á þann hátt, sem áður var sagt um dóma, þá ætti sú séttin að ganga fyrir, sem fyrri hefur gjalddagann, en jafnar ætti þær að vera, ef gjalddagi væri sá sami. Er þá farið eftir N.L. 1-22 og 23 per analogiam. Virðist það vera fullkomlega leyfilegt. En ef dómi og sétt lendir saman, þá yrði að gæta þess, hve nær gjalddagi séttarinnar var. Ef hann var fyrir en uppsögudagur dómans, þá ætti fyrir að gera aðför eftir séttinni, en annars eftir dóminum. Og ef sétt og dómur væri jafngömul samskvæmt þessu, þá færi eins og þegar beiðzt er aðfarar á sama tíma eftir jafngömlum dómum.

Þess er getið í 6.gr. V, að dómhafi, sem varnað er aðfarar vegna áfrýjunar skuldunauts, geti látið leggja löngveymslu í fé hans, ef yngri dómhafi krefst aðfarar í fé skuldunauts. En nú má vera, að tveir dómhafar eigi hlut að máli, og eigi annar yngri dóm, sem hann getur heimtað gert fjárnám eftir, en hinn verði enn að biða vegna þess að aðfararfrestur sé enn ekki liðinn. Eldri dómurinn getur t.d. verið þæjarþingsdómur hér í Reykjavík, en yngri dómurinn gesteréttardómur. Bið eldra dómhafans stafrar ekki af því, að dómur hans sé véfengdur, heldur einungis af því, að þar er aðfararfrestur lengri lögum samskvæmt. Eftir analogiu N.L. 1-22-24 virðist hér vera rétt að leyfa eldra dómhafanum löngveymslu til tryggingar rétti hans gagnvart hinum yngra dómhafa.

V. Um gjæld fyrir aðfarargjörðir vísað til 2. kafla
súketkjúlaga nr. 27 27. júní 1921.

11. gr.

Almennar reglur um framkvæmd aðfarar.

I. Þegar fógæti hefur skýrt gjörðarbeiðanda frá því, að
aðför verði reynd og íkveðið stund og stað til hennar, sbr. 1.
málsgr. 33. gr. aðfl., þá verður gjörðarbeiðandi að koma sjálfur
og vera við gjörðina eða láta annan vera þar við og gæta réttar
sins. Annarskostar getur ekkert orðið af aðför, 1. málsgr. 34. gr.
aðfl. (sbr. þó Dómas. IV 4). Gjörðarbeiðandi getur sent í stað
sinn hvern "góðan" mann, sem honur mundi rétt að senda fyrir sig
á dómþing eftir 15. gr. tilsk. 15. ágúst 1832. Ef fógæti framkvæm-
ir aðför þó að gjörðarbeiðandi mæti ekki, getur þriðjamaður þó
eigi fengið aðför ómerkte þessvegna (Dómas. IV 4). Ef gjörðar-
beiðandi hvorki kemur né sendir annan fyrir sig forfallalaust, þá
má eflaust skylda hann til að greiða kostnað af ferð fógæta til
aðfararstaðar. Þar á móti tálmar það auðvitað ekki aðfarargjörð
þó að gjörðarbolandi sé ekki viðstaddur né nokkur af hans hálfu,
og eigi þarf að gera honum viðvart um gjörðina. En verið getur
ástaða til að fresta gjörð um stund, ef gjörðarbolandi er eigi
við og ef hægt er að ná til hans skjótlega, og boðið er það sér-
staklega í 4. málsgr. 11. gr. aðfl. Ef hvorki gjörðarbolandi né
nokkur er viðstaddur, er umboð hans hafi, þá skal fógæti skora á
konu hans, börn eldri en 18 ára, hjú eða aðra fullorðna heimilis-
menn að taka málstað hans. Ef enginn þessara manna vill það eða
er viðstaddur, skal beina líkri éskorun að þeim, sem hann býr hjá,
húsbónda hans eða þeim, sem á yfir honum að segja, ef einhver sé
er viðstaddur, 3. málsgr. 34. gr. aðfl.

II. Aðför hefur á því, að fógæti setur rétt á tilteknum
stað og stundu og með vottum tveimur, sbr. 2. gr. aðfl. Skráir
fógæti það í fógætabók, hver og hvenær fógætaréttur er settur, af
hverjum og nöfn vottanna, hvað gert sé og eftir hvaða heimild,
hver hafi fyrirvar gjörðarbeiðanda, og hver eða hvort nokkur
komi fram af hendi gjörðarbolanda, hvaða skjöl fram sé lögð o.s.
frv. Síðan skorar fógæti á gjörðarbolanda, ef hann er viðstaddur,
að fullnægja aðfararheimildinni, eða þann, sem svari hans kann að
taka, 35. gr. aðfl. Ef eigi er greitt eða int af hendi, það er
aðfararheimild segir, enda komi ekki fram mótmæli gegn gjörðinni,
eða ef fram komin mótmæli þykja ekki á rökum byggð, þá fer aðför
fram. Ef aðili innir skyldu sína af hendi eða mótmæli koma fram,
er fógæti telur standa gjörðinni í vegi, þá verður ekki af henni
að því sinni.

III. Það gildir jafnan um aðför, í hverju skyni sem hún
fer fram, að gjörðarbolanda er skylt að veita þær upplýsingar, er
máli skifta og fógæti krefur hann, ef hann er við og honur er þá
unt, sbr. grundvallarregluna í 37. gr. aðfl. Þessi regla gildir
ekki að eins, þegar taka skal einhverja muni fjárnámi til trygg-
ingar peningagreiðslu, heldur er gjörðarbolanda jafnskylt að segja
til íkveðins hluter, sem taka skal úr vörzlum hans, svo og að

segja til um atriði, er verða verðmæti þeirra hluta, er taka skal, ef hann er um það spurður. Ef skuldunautur er ekki við staddur, getur aðfararbeiðandi látið fresta aðför og látið fógeta boða hann á fund, enda tiltekur fógeti stað og stund, en þess getur gjörðarbeiðandi krafizt, að fundur sé verði haldinn á skrifstofu fógeta, 1.málsgr. 37.gr. aðfl. Ef skuldunautur kemur ekki á fund forfallalaust samkvæmt áðursögu eða veitir ekki þar upplýsingar, sem hann er krafinn og honum er kostur að veita, enda skifti þar máli að skoðun fógeta, þá á aðfararbeiðandi heimting á því, að hann sé settur í einfelt fængelsi og hafður þar þangað til hann uppfyllir skyldu þessa, þó aldrei lengur en 6 mánuði, 2.málsgr. 37.gr. aðfl.

Skilyrði þess, að beita megi gjörðarbolanda þessum hæðræðum, er það, að kvæðning fógeta hafi komið honum til vitundar svo snemma, að hann mætti sækja fundinn. Er bezt að birta tilkynninguna með stefnuvottum, en tryggast er, að hún sé birt honum sjálfum, því að ekki mundi standa, þótt hún væri t.d. birt einhverjum, sem nægilegt væri, að birta dómstefnu á hendur aðilja, ef sé, sem hún er birt, lætur hann ekki sannanlega vita um hana nægilega glögt. Fængelsisvistin verður á kostnað ríkissjóðs og getur aldrei orðið lengri vegna vanrækslu um svör við atriðum, er sömu aðför verða, en 6 mánuðir. Fængelsis-ákvæðið sýnir einnig, að sækja má aðilja með valdi á fund fógeta, og veita honum kost á að gefa nauðsynlegar upplýsingar áður en fængelsi verði beitt.

Upplýsingaskylda gjörðarbolanda eftir 37.gr. aðfl. er viðtækust, og hefur því verið nefnd fyrst. Næst kemur sú skylda, er honum er lögð á herðar samkvæmt 36.gr. aðfl. 37.gr. gengur þó að því leyti skemra en 36.gr., að eftir 37.gr. skal gjörðarbolandi einungis gefa munnlegar upplýsingar, en eftir 36.gr. er hann beinlínis skyldaður til annars verknaðar. Sá verknaður er í tvennu fólgin: að opna hirzalur sínar og að opna vasa sína eða geymslurúm í fötum sínum. Gjörðarbolanda er berum orðum gert skylt í 36.gr. að opna herbergi sín og hirzalur, ef gjörðarbeiðandi fer fram á það og fógeti skipar gjörðarbolanda það. Hitt er ekki sagt berum orðum, að hann sé skyldur til að opna vasa sína eða sýna, hvað hann hefur á sér, en úr því að fógeta er veitt heimild til þess að leita á gjörðarbolanda, að undangengnum dómsúrskurði, þá er einsætt, að fógeti á fyrst að skora á hann að sýna, hvað hann hefur á sér og gefa honum kost á að gera það óneyddur. Og jafnframt sýnir þetta, að gjörðarbolanda er það skylt að verða við þessu boði fógeta, úr því að taka má hann með valdi og leita á honum. Ef gjörðarbolandi meiner fógeta innngöngu í hús sín eða herbergi, þá getur fógeti eflaust beitt valdi, ef með þarf, alveg eins og hann getur leitað í hirzalum og herbergjum og beitt valdi til að komast í þau eða þær. Til að leita í herbergjum eða hirzlum segir ekki, að rökstuddan úrskurð þurfi, enda mun ekki svo vera, því að lagaheimildin í 36.gr. er nægileg eftir 62.gr. stjkskr. Þar á móti getur ekki leitar á manni sjálfum í stjkskr., og því mun hafa þótt vissara að taka það berum orðum fram, að rökstuddan úrskurð þyrfti til leitar á manni sjálfum.

Það er auðsætt, að heimildin eftir 36.gr. aðfl. verður að sata þeim takmörkunum, sem aðrar réttarreglur og eðli málsins heimtar. Með réðstöfunum þeim, er þar greinir, má ekki stofna heilsu manna eða lífi í hættu, t.d. ekki brjóta sóttvarnir, eða

gera manni meiri miska eða skapræun en óhjákvæmlegt er, t.d. ekki láta karlmenn leita á kvenmanni, ef öðru verður með nokkru móti við komið, og ekki beita meiri harðneskju við aðilja, ef hann sýnir mótþróa, en nauðsyn ber til, né spilla munum hans um brýna börf fram.

Fyrirmælum 36.gr. um leit á manni sjálfum og 37.gr. verður ekki beitt fyrr en gjörðarbolandi hefur verið veittur kostur á að gera góðmótlega það, sem heimtað er af honum. Hinsvegar getur fógæti þegar, ef honum þykir ekki mega draga gjörðina og gjörðarbeiðandi krefst þess, opnað hús, herbergi og hirzalur gjörðarbolanda. Er óskýlt að biða eftir því, að hann komi og geri það sjálfur.

36.gr. heimilar ekki að opna hús, herbergi eða hirzalur annara manna, þó að ætla mætti, að munir gjörðarbolanda væri þar geymdir. Þar á móti mundi heimilt að opna sameiginleg hús, herbergi eða hirzalur gjörðarbolanda og annara manna.

Þá má nefna ékvæði 38.gr. aðfl. Samkvæmt henni verður það skuldunaut refsingu, ef hann hefst eitthvað það að ef eigingirnir, er miðar til þess að koma lögmætum eignum sínum eða kröfum undan fjárnámi, meðan á aðför stendur eða um það leyti, er hann hlaut að sjá hana fyrir.

Brotið er hið ytra fólgið í því að koma verðmætum undan aðför. Undanskot þetta getur verið bæði með átbeina þriðjameanns og án þess. Af því er þegar auðsætt, að þriðjimeður getur unnið sér til refsingar með hlutdeild í þessum brotum, því að reglan um concursum necessarius bjargar honum þá ekki. Brotið getur bæði verið fólgið í samningum við þriðjameann, málamyndaræðstöfunum og í því, að þriðjimeður er fenginn til að fela muni gjörðarbolanda. Svo getur brotið verið fólgið í því, að gjörðarbolandi felur muni sína eða segir ekki til þeirra, þó að hann sé löglega krafinn sagna um þá. Svo mun það og refsivert eftir 38.gr., ef gjörðarbolandi hagnýtir sér til eigin þarfa muni sína um fram hið alvannalegasta. Hinsvegar mun honum tæplega verða refsað eftir 38.gr. fyrir að eyðileggja eign sína. Þá mun þykja sem skilyrðið, að verknaðurinn sé framinn af "eigingirni", vanti. Og er þetta þó ekki vafalaust. Það er enn fremur skilyrði, að verknaðurinn sé framinn meðan á aðför stendur eða um það leyti, er hann hlaut að sjá hana fyrir. Hið siðarnefnda er einnig álitamál, sem ekki verður gefin nein almenn regla um. Það fer eftir öllum hæg aðilja hverju sinni, hvort hann má búast við aðför. "Eigingirni" merkir ekki einungis það, að hann skjóti eignum sínum undan til þess að hann geti haldið þeim handa sjálfum sér, heldur nær það líka til þess, er aðili skýtur undan fé sínu til þess að aðrir en lánardrottinn hans, sem aðför gerir, megi njóta þess. Undanskotið getur jafnvel verið gert í því skyni að ívilna öðrum lánardrottnum.

12.gr.

Varnir fyrir fógætarétti.

I. Eins og áður segir, hefur fógæti dómsvald, og hann

sker úr því, hvort og hvernig aðför skuli fram fara. Þar af leiðir, að upp má bera fyrir fógeta varnir eða mótmæli, er aðili bykist hafa, er því sé til fyrirstöðu, að gjörðin megi fara fram með þeim hætti, er gjörðarbeiðandi ætlast til. Fógeti gerir þé annaðhvort að hrinda fram komnum vörnum og framkvæma aðfarargjörð, eins og gjörðarbeiðandi krafðist, eða hann tekur vernirnar til greina og synjar þá um framkvæmd gjörðarinnar að öllu leyti eða einhverju, t.d. lætur aðför fara fram, en neitar að taka hlut, sem gjörðarbolandi telur undanþeginn aðför o.s.frv. Fógeti getur neitað að taka fjárnámi hlut, sem þriðjinaður sagist eiga, en úrskurður fógeta er ekki bindandi um eignarrétt að hlutum alment. Hann er aðeins bindandi um framkvæmd aðfararinnar sjálfrrer og ekki framar.

II. Gjörðarbolandi getur fyrst og fremst talið gengið á rétt sinn með aðför. Því er einsætt, að af hans hálfu gete komið fram mótmæli. Ennfremur má vel vera, að þriðjinaður telji rétti sínum hellað með aðför, bótt henni sé ekki beinlinis stefnt að honum. Verður því hallkvæmast að greina milli varna, er gjörðarbolandi ber upp eða umboðsmaður hans, og varna, sem fram koma af hálfu þriðjamaðns.

A. Varnir af hálfu gjörðarbolanda. Í 39.gr. aðfl. er yfirlæitt gætt ráð fyrir því, að af hálfu gjörðarbolanda megi koma fram allskonar varnir, er gjörðina varðe. Og skal reynt að gera stutt yfirlit yfir þær varnir.

1. Allar varnir, er varðe formhlið aðfarargjörðar, verða bornar undir fógeta. Fyrst má nefna kröfu um það, að fógeti viki sæti vegna þess, að hann se ekki hæfur til að fara með málið. Ennig má hugsa sér, að því væri haldið fram, að fógeti færi út fyrir lögsagnarumdæmi sitt, og því væri þess vegna neitað, að hann framkvæmði aðförina. Þessar varnir miða í rauninni ekki til þess að afstýra aðför, heldur til þess að afstýra því, að tiltekinn fógeti stýri henni. Fógeti úrskurðar sjálfur þessi atriði, og verður við úrskurð hans að standa, þar til æðri dómur kynni að hafa felt hann úr gildi. Þá má nefna aðfinningar um hæfileika fógetavotta eða virðingamanna, sbr. 2.gr. aðfl., andmæli um það, að aðför færi fram á tilteknum stað, sbr. 33.gr. aðfl., að ekki sé sendur hæfur umboðsmaður, sbr. 15.gr. tilsk. 15.ágúst 1832 o.s.frv. Sönnunarbyrði um þessi atriði hvílir alment á gjörðarbeiðanda. Ef sönnun brestur, verður ekki af aðför.

2. Þá eru varnir, er varðe efnishlið aðfarargjörðar. Má þar til nefna:

a. Sú vörn kann að koma fram, að gjörðarbeiðandi sé ekki réttur aðili eða að aðfarar sé krafizt hjá manni, sem ekki sé réttur aðili. Ónákvæmni í dóminum getuvaldið þessu, vefenging á framsali dóms o.s.frv. Þessar varnir hlýtur fógeti að úrskurða. Gjörðarbeiðanda ber auðvitað að sanna bæði aðild sína og aðild gjörðarbolanda. Ef gruna má, að annarhvor sé ekki réttur aðili, þá verður að synja aðfarar.

b. Þá gete komið fram varnir byggðar á því, að aðfararheimildinni sjálfri sé éfætt. Annarstaðer er úr því greitt, (4.gr. II), hvaða varnir um aðfararheimildina sjálfa megi bera undir fógeta. Sönnun verður aðfararbeiðandi að leiða að því, að aðfararheimildin sé fullnægjendi.

c. Sú vörn, að aðfararheimild sé frestað vegna áfrýjunar,

getur og komið fyrir fógæta. Hefur gjörðarbolandi hár auðvitað sönnunarbyrðina.

d. Þá má vera, að aðfararheimildin sjálf sé í raun og veru óvæfengjanleg, en þó vanti einhver lögmælt skilyrði til aðfarar. Hér til má nefna vörn bygðs á því, að dómur sé ekki mögilega birtur, að skuld samkvæmt sattu sé ekki fallin í gjalddaga, að tilkynning samkvæmt 2.málsgr. 9.gr. aðfl. hafi ekki farið fram, að 14 dagar frá gjalddaga veðskuldar samkvæmt 15.gr. lögtl. sé ekki liðnir eða að birting samkvæmt þeirri grein hafi ekki farið fram, að veðskuldin sé ekki komin í gjalddaga, að gjörðarbeiðandi hafi ekki ínt það af hendi, er hann skyldi gera samkvæmt aðfararheimildinni. Hvilir um þetta elt sönnunarbyrðin á gjörðarbeiðanda. Ágreining um skilning á aðfararheimild er rétt að bera undir fógæta. Verður varla gefin nokkur almenn leiðbeining um það, hvor hafi sönnunarbyrðina um þetta striði. Sé, er heldur frá þeim skilningi, sem sannlegastur þykir, mun verða sigursælli, nema hinn sýni það, að samt sem féur verði að taka hans skilning.

e. Þá má vera, að því sé haldið fram, að skylda sú, sem mælt er gjörðarbolanda á hendur í aðfararheimild, sé niðurfallin að einhverju leyti eða öllu. Gjörðarbolandi kann að fullyrða, að skyldan sé niðurfallin samkvæmt sanningi, t.d. greidd, gefin upp, greiðslufrestur veittur o.s.frv. Það er vafalaust, að gjörðarbolandi verður að fara sönnur að þessum striðum. Þess verður varla kostur að fá frest til þess gagn mótmælum gjörðarbeiðanda, og yrði því niðurstöðan oftast sú, að aðför færi fram elt að einu, nema hann hefði skjöl við höndina, er sýndi, að staðhæfingar hans væri réttar. Svo má vera, að gjörðarbolandi komi með þá vörn, að honum sé nú orðið ómögulegt að inni sjálfa skylduna af hendi. Þarf hann að sýna líkindi til þess, t.d. að hlutur sé, sem hann skyldi af hendi láta, sé farinn forgörðum, að verk það, sem hann skyldi vinna, sé nú orðið ómögulegt o.s.frv. En málið er ekki leyst fyrir það, því að nú kann honum að vera skylt að greiða bætun í staðinn samkvæmt t.d. 11.gr. aðfl. Ef hann vill losna við það, þá verður hann einnig venjulega að gera það sennilegt, að honum beri engum bótum að svara. Þá kann sú vörn að koma fram, að skyldan sé niður fallin fyrir fyrningu. Gjörðarbeiðanda ber að sanna dómsuppsögu eða gjalddaga sattu eða veðbréfs. Frá þeim tíma telst fyrningarfrestur. Ef liðinn er svo langur tími, að fyrningarfresti nemi, frá dómsuppsögu eða gjalddaga sattu, þá verður gert ráð fyrir því, að skyldan sé fallin niður fyrir fyrningu, ef hún getur fyrnzt að lögu, nema gjörðarbeiðandi sanni, að henni hafi verið haldið við. Deila getur og orðið um tilboð, er gjörðarbolandi kemur með. Verður hann að sanna, að það sé lögmætt, ef þá skilur á um það.

f. Þá má vera, að gjörðarbolandi komi með ýmsar athugasemdir um framkvæmd aðfarargjörðar, svo sem að virðingar þurfi við á munum teknum fjárnámi, að þau eða hin verðmati sé undanþegin aðför, að misklið verði um hvað take skuli annars, að honum sé óskylt að gefa krafða skýrslu, mótmæli gegn opnun húss, herbergis eða hirzlu eða leit á honum sjálfum, ágreiningur verði um geymsluna, sem teknir hafa verið fjárnámi o.s.frv. Þegar renn skilur á um það, hvað gera megi og hvað ekki megi gera, þá hvilir sönnunarbyrðin stundum á gjörðarbeiðanda og stundum á gjörðarbolanda. Ef gjörðarbolandi heimtar t.d. hlut undanþeginn aðför, þá verður

hann venjulega að sanna réttmæti kröfu sinnar, því að höfuðreglan er sú, að allt verðmæti, sem í vörzlum hans er, verði tekið fjárnámi. Hinsvegar er það regla, að virða skuli rúni tekna fjárnámi. Sé, er vill léta bregða af henni, verður að rökstyðja þá kröfu sína.

g. Gjörðarbolandi er rétt að bera fram varnir bygðar á því, að gjörðin eða hluti hennar komi í bága við rétt þriðjumanns, t.d. að hann sé eigandi hlutar, er taka á fjárnámi, eða eigi einhvern rétt yfir honum eða til hans, sem taka beri til greina. Ef hlutur er í vörzlum gjörðarbolanda, mun oft verða talið, að sönnunarbyrðin hvíli á honum um slík atriði. Fer þetta þó mjög eftir ástæðum. Það geta t.d. engar líkur verið fyrir því, að skósmiður sé eigandi allra þeirra stígvéla, er finnast í vörzlum hans, úrsmiður þeirra úra, sem í förum hans eru o.s.frv.

h. Þá má nefna það, ef gjörðarbolandi tjáist eiga gagnkröfu á hendur gjörðarbeiðanda. Alment þarf gjörðarbeiðandi ekki að seta skuldeyðfönuði af hálfu gjörðarbolanda. Samkvæmt 3.málsgr. 20.gr. aðfl. eru tvö skilyrði fyrir því, að gjörðarbolandi megi leysa sig undan aðför með þeim hætti og þó að gjörðarbeiðandi mótmæli því: 1. að gagnkrafa sé viðurkend og 2. að hún sé fellin í gjalddaga. Hvorttveggja verður gjörðarbolandi að sanna. Um fyrre atriðið ber að athuga það, að gagnkröfu má uppi hafa ekki einungis, ef gjörðarbeiðandi hefur sjálfur viðurkent hana, heldur einnig, ef gjörðarbolandi hefur dóm sviðurkenningu fyrir henni, enda sé dóminum ekki éfrýjað til sýknu, þegar aðför er gerð. Ef svo er, mun dómkrafen varla verða höfð til skuldajafnaðar að því leyti sem sýknu er krafizt. Hins vegar mun gjörðarbeiðandi geta leyst sig með skuldeyðfönuði, þó að aðfararfrestur sé ekki liðinn á dómi hans.

i. Loks má bera upp fyrir fógæta kröfur um lausnargjörð og þau atriði öll, er það mál verða. Sjá nánar 19.gr. II. að neðan.

B. Varnir af hálfu þriðjumanns. Samkvæmt 40.gr. aðfl. getur þriðjimaður gerzt aðili við aðfarargjörð og mótmælt henni, ef hann telur hana ganga of nærri rétti sínum. Sker fógæti úr, hvort andmæli hans skuli taka til greina eða ekki með sama hætti og hann veitir úrskurð um mótmæli hinna upphaflegu aðilja. Mótmæli þriðjumanns verða jafnan það, að ekki megi taka fjárnámi, hefta eða afhenda einstök verðmæti vegna réttar hans yfir þeim eða til þeirra, en ekki það, hvort gjörðin megi yfirhöfuð fram fara, nema þá að hún beinist að engu öðru en þeim ákveðna hlut eða því ákveðna verðmæti.

a. Ef taka skal fjárnámi kröfur eða réttindi, sem talið er, að gjörðarbolandi eigi og eigi eru bundnar við tiltekinn hlut, en þriðjimaður telur sig eiga, t.d. útistandandi skuld, er gjörðarbolandi hefur átt, en þriðjimaður kveður nú vera eign sína, þá verður þriðjimaður venjulega að sanna rétt sinn. Sama er, ef þriðjimaður kveðst hafa lagt haft á tiltekna eign gjörðarbolanda, þannig lagað, að ekki megi aðför gera í henni. Skýrslu gjörðarbolanda um þetta er sjálfsagt að fá. Ef þeim ber saman, þá getur verið rétt að leggja þær skýrslur til grundvallar, en ef þeim ber ekki saman, þá mun krafa þriðjumanns varla verða tekin til greina, nema eitthvað komi fram, sem styðji hana verulega.

b. Þá má vera, að mótmæli þriðjumanns helgist af því, að hann telur sig eiga réttindi yfir ákveðnum hlut eða eiga ákveð-

inn hlut, sem áformað er að gera aðför 1. Verður þá rétt að greina á milli þess, hvort hlutur er í vörzlum gjörðarbolanda eða þriðjamanns.

1. Ef hlutur er í vörzlum gjörðarbolanda, en þriðjimaður segist eiga hlutinn skilorðslaut eða skilorðsbundið, þá hvílir sönnunarbyrðin fyrir því á honum, samkvæmt þeirri reglu, að aðför verði gerð í munur þeim, sem í vörzlum gjörðarbolanda eru, því að líkur sé til þess, að hann eigi þá. Er það og yfirleitt rétt regla, því að annarskostur væri refsusömum skuldansutum gefinn kostur á að koma eignum sínum undan aðför með því einu, að fá þriðjamaðmann til þess að gera tilkall til eigna skuldansutanna, þegar lánerdrottinn leita löglega fullnustu í þeim. Því verður gert ráð fyrir því, að húsráðandi eigi húsgögn í íbúð sinni, og verður þá ekki tekið til greina, þó að þriðjimaður segist eiga þau, nema hann sanni það, t.d. með að leggja fram sáning um kaup á þeim, en með tilskildum eignarrétti unz fullgreitt sé andvirði þeirra. Þó verður auðvitað að taka til greina allar ástæður hverju sinni, því að eins og áður er sagt, þá getur verið svo ástatt, að alls engar líkur sé til þess, að gjörðarbolandi eigi alla þá hluti, sem í varðveizlu hans eru. Þá má vera, að þriðjimaður tjéist ekki eiga hluti, sem í vörzlum gjörðarbolanda finnast og áformað er að gera aðför 1, heldur að hann eigi veð í þeim eða önnur takmörkuð réttindi, og verður hann líka að sanna þann rétt sinn, og þer þá að taka hann til greina, sbr. 2.málsgr. 20. gr. og 2.málsgr. 24.gr. aðfl. Ef þriðjimaður sennar rétt sinn, verður nú évalt að taka hann til greina, ef hann á að ganga fyrir rétti gjörðarbeiðanda eftir reglum hluteréttarins. En það gera sáningubundin hlutbundin réttindi alment, ef þau eru eldri en þau réttindi, sem þau rekast á.

2. Ef hlutur er í vörzlum þriðjamanns, en því er haldið fram, að gjörðarbolandi eigi hann, þá getur verið, að þriðjimaður mótmæli aðför annaðhvort algerlega eða með fyrirvara um sinn rétt yfir hlutnum. Ef þriðjimaður segist eiga hlutinn, þá verður venjulega ekki gerð aðför í honum. Aðferarheimildin skuldbindur ekki þriðjamaðmann, og fógeta brestur vald til þess að fella nokkurn úrskurð um rétt hans. Jafnvel þótt ætla mætti, að þriðjimaður væri kominn elveg ólöglega að hlutnum, þá getur fógeti ekki dæmt um rétt hans. Og hluturinn verður ekki tekinn fjárnámi. En svo má vera, að þriðjimaður telji sig hafa takmarkaðan rétt yfir hlutnum, t.d. haldsrétt, handveð, leigurétt o.s.frv. Þá verður gerð aðför í hlutnum, en handhöfn hlutarins mun þá venjulega veita líkur fyrir því, að staðhafing þriðjamanns sé rétt, og hvernig sér því er verið, þá verður aðför að eins gerð í hlutnum með þeim fyrirvara, að hún komi ekki í bág við rétt þriðjamanns. Og ekki er fógeta heimilt að taka hlut úr vörzlum hans eftir kröfu gjörðarbeiðanda, því að fógeti getur ekki í því sambandi dæmt um rétt hans. Þar á móti kynni að vera unt að svifta þriðjamaðmann vörzlu hlutarins eftir kröfu gjörðarbolanda samkvæmt N.L. 6-14-7 eða analogiu þeirrar greinar, en gjörðarbeiðandi mun ekki geta neytt þessarar heimildir, nema eftir framsali gjörðarbolanda eða ef aðför væri sérstaklega gjörð í þeim rétti gjörðarbolanda. Þar á móti getur gjörðarbeiðandi látið gera aðför í veði sínu, þótt það sé í vörzlum þriðjamanns og í munum, sem hann hefur áður kyrrsett, samkvæmt N.L. 1-22-28.

13. gr.

Málflutningur fyrir fógætarétti.

I. Ef gjörðarbolandi er fjarstaddur og enginn tekur málstað hans, eða ef hann er að visu við, þegar aðför er gerð, en hreyfir engum mótmælum, né heldur koma mótbáru fram af hendi þriðjumanns, þá verður ekki um neinn málflutning að tefla fyrir fógætarétti. Verða þá venjulega ekki heldur efni til úrskurðs, nema að því leyti sem fógæti hlýtur að úrskurðs ýmislegt begjandi, eins og t.d. hve nær aðför skuli hætta, ef til vill um geymslu þeirra muna, sem teknir voru o.s.frv. Þó getur vel komið fyrir, að fógæti þurfi að taka til úrskurðar ex officio kröfur gjörðarbeiðanda. Hann kann að gera kröfu til þess að eitthvað verði gert, sem fógæti á að gæta ex officio, t.d. að teknir verði fjernámi munir, sem ekki má taka samkvæmt 1. málsg. 27. gr. aðfl. Ef gjörðarbeiðandi heimtar bókaða kröfu sína um slík efni, verður fógæti að gera það og kveða síðan upp rökstuddan úrskurð um kröfu hans.

II. Ef endmáli koma fram af hálfu gjörðarbolanda eða þriðjumanns, þá kemur venjulega til sakarflutnings af beggja hálfu, gjörðarbeiðanda annars vegar og gjörðarbolanda eða þriðjumanns hins vegar. Verður nú að lýsa málflutningi fyrir fógætarétti í aðaldráttum.

1. Ekki þarf að leita sátta um ágreining fyrir fógætarétti. Og engum aðilja þarf að stefna til að gæta hegsmuna sinna.

2. Sú sjálfsagða regla gildir auðvitað hér, að báðir aðiljar hafa jafnan rétt til þess að sækja mál sitt og verja, sbr. 2. málsg. 39. gr. aðfl. Málseðiljar ráða sjálfir, hvaða kröfur þeir gera, hverju þeir mótmæla, hvaða atvik þeir fara fram til stuðnings kröfum sínum og hvaða gögnum þeir koma að. Þeir ráða og gangi málsins með svipuðum hætti og í einkamálum alment. Eventualreglan gildir alls ekki við fógætagjörðir (sbr. HRD I 534, 540). Annað mál er það, að aðiljar eru bundnir við jétningar sínar og mótmælaskort með svipuðu móti og þeir eru það í almennum einkamálum í héraði, sbr. 2. málsg. 41. gr. aðfl. Samkvæmt 3. málsg. 41. gr. aðfl. skal fógæti leiðbeina málseðiljum eftir grundvallarreglunum í tilsk. 15. ágúst 1832. Annarstaðar er um það talið, hvort fógæta sé skylt að leiðbeina og hjálpa aðilja um aðfararbeiðni með svipuðum hætti og um stefnur. Hér er því að eins athugandi leiðbeiningarskylda hans, meðan á aðför stendur. Skyldan er vafalaust sömu takmörkunum háð sem í einkamálum alment. Fógæta er því óskylt að leiðbeina manni með lögfærðisprófi eða manni, sem eigi kveðst þurfa leiðbeiningar. Ex officio er fógæta ekki heldur skylt að leiðbeina, nema hann sjái eða ætti að sjá, að aðili ber ekki nægilegt skynbragð á það, hvað hann þurfi að gera til þess að halda rétti sínum (sbr. HRD II 566).

Samkvæmt 1. málsg. 41. gr. aðfl. skal sókn og vörn fyrir fógæta fara fram munlega. Munnlægur er málflutningur, þegar dómari skal taka til greina atriði, sem munlega koma fyrir dóm, þó að þau komi hvergi fram í skjölum máls. En þeirri reglu, að taka

skuli til greina, þegar úrskurðar á ágreining milli aðilja aðfar-
ar, það, sem að eins kemur runnlega fram og eigi er bókað, hefur
hér aldrei verið fylgt. Og það er líka hærla vafssamt, hvort lög-
gjafinn hefur ætlast til þess. Önnur fyrirmæli aðfl. bónda í
gægnstæða átt. í 42.gr. aðfl. eru tiltölulega nákvæmar reglur,
er skýra og fylla ákvæði 1.málsgr. 41.gr. aðfl. Samkvæmt 42.gr.
skal fyrst og fremst bóka kröfur aðilja orðrétt, ef ágreiningur
verður um þær. Með þessu er ekki átt við það, að ágreiningur sé
um það, hvaða kröfur hafi komið fram, heldur um réttmæti fram kom-
inna krafna. Önnur kemur skal fógæti, samkvæmt 42.gr. aðfl., bóka
eins og honum þykir þörf vera frásögu málsaðilja um það, hversu
mál sé skapað, bó ekki orðrétt, en svo að engu verulegu sé slept.
Úr því að engu verulegu má sleppa, þá verður ekki betur séð en að
skriflegi málflutningurinn sé hér lögboðinn, þrátt fyrir ákvæðið
í 1.málsgr. 41.gr. aðfl. Í einkamálum, þar sem skriflegur mál-
flutningur er viðurkandur, þarf ekki að bóka orðrétt eftir máls-
aðilja, bó að það sé oftast gert, ef dómari sér, að aðili er fær
um að orða greinilega hugsanir sínar. Í framkvæmdinni er alveg
eins farið að við aðfarargerðir. Fógæti bókar orðrétt athugasemd-
ir aðilja, ef honum þykir hann orða þær viðhlítandi. Og aðiljer
skiftast einnig oft á sókn og vörn skriflega, og skjölín eru svo
lögð fram í fógætarétti og úrskurður byggður á þeim alveg með sama
hætti sem í almennum einkamálum í héraði.

Bókanir skal lesa upp fyrir aðiljum og fá samþykki þeirra
um, að rétt sé bókað, 42.gr. aðfl. i.f., alveg eins og gera skal
eftir 10.gr. tilsk. 15.ágúst 1832 í almennum einkamálum.

3. Eins og oft hefur verið minzt á, getur vantað sann-
anir fyrir skýrslu aðilja við aðför. Ef þeir hafa skjöl við
höndina til þess að sanna staðhæfingar sínar, þá er vel. En ef
vitna þarf við eða mats eða skoðunar, sem fógæti framkvæmir ekki
sjálfur eða vottar hans, sbr. 2.gr. aðfl., þá þarf að afla þeirra
gagna. En vandhæfi eru á því. Fógæti getur ekki stefnt fyrir
sig vitnum né matsmönnum eða skoðunar að viðlögðum þingvítisbótum
né skyldað þá til að gefa skýrslu að viðlögðum þingvítisbótum.
En ef menn vilja koma fyrir fógæta og gefa skýrslu, þá getur hann
tekið við henni. Segir þó í 2.málsgr. 41.gr. aðfl., að vitna-
leiðslur, skoðunar- og álitsgjörðir, máli til sönnunar, megi að
jafnaði eigi fram fara. Með þessu ákvæði mun nú ekki vera bannað
að veita frest til þess að gjörðir þessar megi fram fara, því að
um fresti er alment fyrirmæli í 43.gr. aðfl., sem nær alveg jafnt
til frests, er veita átti til þess að þessar athafnir geti farið
fram. Vörðist vera með ákvæði 2.málsgr. 41.gr., því er hér var
nefnt, átt við vitnaleiðslur o.s.frv. fyrir fógætarétti. En þá
er ákvæðið reyndar alveg býðingarlaust, eins og það væri líka, ef
átt væri við fresti til vitnaleiðslu, því að vitnaleiðsla fyrir
fógæta getur ekki verið bönnuð, ef vitni o.s.frv. vill þess þær
fyrir dómi, enda ekki tilætlun löggjafans að setja slíkt bann,
sbr. orðin: "að jafnaði". Ef vitnaleiðsla þarf að fara fram fyrir
héraðsdómara, þá er undir því komið, hvort gagnaðili veitir
frest til hennar eða ekki, því að löggjafinn getur ekki bannað
hana, ef aðiljer eru sammála, en ef vitnaleiðsla á að fara fram
fyrir fógæta, þá er það undir vitni komið, hvort það vill gefa
þær skýrslu og staðfesta hana.

4. Samkvæmt 3.málsgr. 39.gr. aðfl. skal fógæti ráða

því, hvort fara megi fram frekari sókn og vörn um ágreiningsefni, þegar gjörðarbeiðandi hefur lútið uppi álit sitt um fram komin mótmæli. Hér mun ekki vera átt við það, að fógæti skuli ráða því, hvort frestur skuli veittur til frekari sókna og varna um ágreiningsefnið, því að í 43.gr. er almenn regla um frestun aðfarar. Hitt mun heldur, að í 3.málsgr. 39.gr. sé tilætlanin að kveða á um það, að fógæti ráði því, hversu lengi sókn og vörn megi fram fara í sama réttarhaldi, hvort aðili skuli eiga þess kost að bóka svör við því, sem hinn lét síðast bóka eða lagði síðast fram. En þó að svo sé, þá má ekki taka þessa reglu svo bókstaflega, að fógæti geti, hve nær sem honum gott bykir, ákveðið að sókn og vörn hætti og ágreiningsefnið verði tekið undir úrskurð. Þetta verður að fara með svipuðum hætti og um bókanir fyrir héraðsdómi. Ef aðiljar eru sammála um, að leyfa hvor öðrum að bóka áfram svör við því, er síðast kom fram, þá verður fógæti að hlíta því, meðan ekki er alveg áreiðanlegt, að svörin sé þýðingarlaus, enda getur stundarfjórðungsfresturinn eftir tilsk. 3. júní 1796 15.gr. ekki átt við fógætagjörðir, vegna þess, hversu takmörkuð er heimild manna til þess að fá frest við þær. Þegar þar á móti aðiljar eru ósammála um það, hvort frekari bókanir skuli leyfðar eða fógæti telur ekkert nýtt hafa komið fram í síðustu bókun og öðru fram komnu nægilega svarað, þá tekur fógæti til sinna ráða og getur ákveðið, að sókn og vörn skuli lokið. En vitanlega skal hann fara varlega í því efni.

Það er almenn regla, að frest má ekki veita, nema aðiljar sé sammála um það, 43.gr. aðfl. Það er auðsætt, að sjaldan verður það réttlætt að veita gjörðarbolanda eða þriðjamaðmanni frest gegn mótmælum gjörðarbeiðanda. Þeir hafa ef til vill tilhneigingu til að draga málið fyrir honum, og alloft er hættá á því, að hagar gjörðarbolanda raskist eitthvað meðan gjörð er frestað. Þar á móti er hitt ekki jafnsjálfsagt, að neita gjörðarbeiðanda allt af um frest. Varnir kunna að koma fram, sem hann gat ekki verið við búinn að mæta þegar í stað. Hann á venjulega mest á hættu, ef gjörð frestast, en gjörðarbolanda er það venjulega bagaminna. Eftir 43.gr. er reglan þessi: fógæti frestar gjörð semkvæmt samkomulagi aðilja og þarf þá ekki að rannsaka, hvort frestur er börf eða nauðsynleg. Ef aðiljar eru ósammála um frestun, þá verður fógæti að úrskurða það atriði með venjulegum hætti. Verður frestur þá venjulega ekki veittur. Þó er fógæta heimild að veita frest gegn mótmælum annars aðilja - eða þriðjamaðmanns - ef honum bykir nauðsyn til vera, "án þess að gjörðin sé þar með rofin", eins og segir í 43.gr. aðfl. Mun vera með hinum tilvitnuðu orðum einkum átt við hlé á réttarhaldinu, án þess að fógæti slíti rétti eða fari af staðnum, en þó gerir löggjafinn tvímælalaust ráð fyrir því, að gjörðin frestist lengur en svo, því að hann býður fógæta að gera ráðstafanir til þess, ef gjörðarbeiðandi krefst, að allt standi í sömu skorðum, "þar til gjörðin aftur verður upp tekin". Gæti eftir þessu líðið nokkur tími, ef til vill eigi allfáir dagar, þar til tekið verður til málenna aftur. Fógæti verður að ákveða, hversu lengi skuli fresta gjörðinni, og bókar hann og les upp fyrir aðiljum, hvar og hvenær gjörðinni verði haldið áfram, 43.gr. aðfl. i.f.

5. Þegar sókn og vörn er lokið, þá skal fógæti annaðhvort þegar í stað eða svo fljótt sem hann fær því við komið kveða

upp úrskurð um ágreiningsefnið, 44.gr. aðfl. Það er ljóst, að 6 vikna fresturinn til dómsuppsögu eftir N.L. 1-5-8 gildir ekki hér. Og fógæti getur því orðið sekur um drátt á úrskurði jafnskjótt sem hann lætur líða lengri tíma en sanngjarnt er eftir málavöxtum. Úrskurð sinn leggur fógæti á eftir "framburði og játningu aðilja, og framkomnum skjólum og öðrum skriflegum skilríkjum", 2.málsgr. 41.gr. aðfl. Það er efalaust, að hér á að segja það, að úrskurður skuli byggður á því sem fyrir liggur skriflegt, og á því einu. Reyndar mætti í fljótu bragði halda það, að taka mætti til greina að eins munnlegan framburð eða játningu aðilja, en þegar litið er til 2.málsgr. 42.gr., þé takast af öll tvímæli um þetta, því að samkvæmt síðast nefndri grein skal bóka að efni til framburð aðilja og játningar, og úrskurð skal meðal annars byggja á þeim bókunum. Úrskurð skal jafnan rökstyðja, hvers efnis sem hann er, og bóka hann orðréttan, annaðhvort í dómabók embættisins eða í fógætabók. Úrskurður getur ekki kveðið á um annað en það, er varðar framgang gjörðarinnar í heild sinni eða einstök atriði hennar, svo sem hvort frestur skuli veittur, hvort tiltekinn hlutur skuli undanþeginn aðför, hvernig hlutir teknir fjárnámi skuli geymdir, hvort bétur skuli meta eftir 11-14. gr. aðfl., um reikningskil samkvæmt 26.gr. sbr. 21. og 22. gr. aðfl. o.s.frv. Sérstaklega má þó nefna úrskurði um dómhæfi og vald fógæta og um hæfileika umboðsmanns gjörðarbeiðanda. Þessir úrskurðir segja ekki um það, hvort eða hvernig aðför eða einstök atriði hennar skuli fram fara, heldur hvort ákveðinn fógæti skuli framkvæma það, sem framkvæma á, og hvort gjörðarbeiðandahafi sent tækan umboðsmann fyrir sig. Í úrskurði má ekkert taka fram um málskostnað eða sektir fyrir brot á réttarfarslögum, því að fógæta brestur vald til að kveða á um þau efni. Því skal ekki heldur settur aðfararrestur eða aðfarar-ákvæði í úrskurð. Annars má vísa til almennrar greinargerðar um dóma og úrskurði.

14.gr.

Aðförin sjálf. - Almennar athugasemdir.

I. Aðfararlögin greina skýrt milli aðfararheimilda, þar sem gjörðarbolandi er skyldaður til þess að greiða peninga, og aðfararheimilda, þar sem hann er skyldaður til þess að gera eitthvað annað eða láta eitthvað ógert. Aðför til fullnustu hinum síðarnefndu aðfararheimildum er lýst í II. kafla aðfl., en aðför til fullnustu aðfararheimildum, þar sem skyldan felst í peningagreiðslu, er lýst í III. kafla laganna. Aðgætað er þó, að sama aðfararheimildin kann að hafa ákvæði um skyldu í báðar áttir, t.d. ákvæði um það, að gjörðarbolandi skuli láta af hendi tiltekinn hlut, og auk þess fyrirmæli um það, að hann skuli greiða tiltekna peningaupphæð í leigu eftir þann hlut. Aðför til þess að taka hlutinn fer þá eftir II. kafla aðfl., en aðför til innheimtu peningagjaldsins fer eftir III. kafla þeirra. Ennfremur eru vitanlega oft fyrirmæli um það, að gjörðarbolandi skuli greiða málskostnað jafnframt skyldu hans til verknaðar eða athafnaleysis. Og fer þá einnig um aðför til tryggingar málskostnaði og aðfarar-

kostnaði eftir III. kafla aðfl.

II. Aðfararheimildir, þar sem maður er skyldaður til peningagreiðslu, geta bæði verið dómur, úrskurður, sátt og veðskulda-bréf samkvæmt 15.gr. lögtl. Í dómi, sátt og ef til vill einstöku sinnum í úrskurði geta verið fyrirmæli um skyldu til verknaðar eða bann við verknaði, en aldrei í veðskuldaþréfi þennig, að til aðfarar geti komið þess vegna. Sú skylda, sem unt er að fullnægja með aðför samkvæmt veðskuldaþréfi, er alt af fólgin í peningagreiðslu. Þótt t.d. til sé tekið í veðskuldaþréfi, að skuldunautur skuli halda veðinu vel við, þá verður aldrei unt að fullnægja þeirri skyldu með aðför eftir veðskuldaþréfinu samkvæmt 15.gr. lögtl. Yrði að fá dóm eða sátt á hendur skuldunaut til þess að knýja fram þá skyldu með aðför.

15.gr.

Aðförin sjálf. -

Aðför til fullnustu annarar skyldu en peningagreiðslu.

I. Eftir eðli málsins og samkvæmt aðfararlögunum verður að greina á milli þess, hvort skyldan er fólgin: A. í framkvæmd einhverrar athafnar, eða B. í því að láta eitthvað ógert, eða C. manni er veittur réttur til þess að hafast eitthvað að gegn því, að hann geri tilteknar varúðarráðstafanir eða setji tryggingu fyrir tjóni, er athafnir hans kunna að hafa í för með sér, eða hvort-tveggja. Verður að lýsa aðför í hverjum þessara flokka sér, að því leyti sem hún hefur sín sérkenni.

A.1. Hér er gert ráð fyrir því, að gjörðarbeiðanda beri ekki skylda til að inna af hendi endurgjald eða fullnægja að öðru leyti neinum skilyrðum til þess, að gjörðarbolanda sé skylt að fullnægja aðfararheimild. Er þá gert ráð fyrir því, að skylda hans sé algerlega einhliða, og að henni skuli því fullnægja án nokkurs tilverknaðar af hálfu gjörðarbeiðanda.

Það er vitanlega föst regla, að gjörðarbolandi getur afstýrt aðför með því að vinna verk það, sem honum er skylt að leysa af hendi samkvæmt aðfararheimildinni, enda hafi hann gert það áður sá tími er liðinn, sem í henni er til skilinn, eða geti lokið því þegar í stað. Ef gjörðarbolandi hefur að visu byrjað á verkinu áður en frestur er liðinn, en hefur ekki lokið því, þá segir ekki í aðfl., hvernig með skuli fara. En sennilega mun gjörðarbeiðandi þá geta valið á milli, þennig að annaðhvort lúki gjörðarbolandi verkinu eða metið verði eftir 11.gr. aðfl., hvers virði gjörðarbeiðanda sé það, að fá verkið unnið og gjörðarbolandi bæti honum síðan mismuninn milli þess, er kostar að vinna verkið alt, og þess, er sá hluti þess, sem gjörðarbolandi hefur unnið, verður metinn. Gjörðarbeiðanda virðist óskylt að biða þess, að gjörðarbolandi vinni verkið til fullnustu, fyrst hann hefur ekki lokið því á tilskildum tíma. Hér er auðvitað undirskilið, að gjörðarbolandi sé ekki þegar laus undan verkskyldunni vegna orsaka, sem hann á ekki að ábyrgjast, sbr. 1.málsg. 11.gr. aðfl.

Ekki segir í aðfararlögunum um það, hvernig fara skuli,

ef gjörðarbolandi telur sig hafa unnið verkið til hlítar, en gjörðarbeiðandi annaðhvort heldur því fram, að hann hafi ekki lokið því eða unnið það ver eða öðruvísi en vera ber. Þessi efni virðist eiga að bera undir fógeta til úrskurðar. Það er fógeta ekki stórum erfiðara að leysa úr þessum efnum en þeim atriðum, sem honum eru fengin til úrlausnar í 11.gr. aðfl. Og virðist vel mega jafna þessum tilvikum til þeirra, sem í 11.gr. segir og því mega leysa þau samkvæmt henni. Ef fógeti telur gjörðarbolanda hafa lokið verkinu óaðfinnanlega, þá synjar hann aðfarar. En ef fógeti metur verkið óunnið eða ekki svo unnið sem skyldi, þá metur hann bætur til handa gjörðarbeiðanda að fullu eða að nokkru leyti með þeim hætti, sem áður greinir, er verkið er ólokið, en þó unnið að nokkru.

Þá kemur að því, þegar verk er ekki hafið, er aðför skal hefjast, og segir þá í 11.gr. aðfl., hvernig með skuli fara. Gjörðarbolanda verður alment ekki haldið til að vinna verkið. En í stað þess kemur til álita, hvort gjörðarbeiðandi skuli fá bætur af fé hans fyrir það, að verkið var ekki unnið. Og það er aðalreglan, að hann fái slíkar bætur. Undantekning frá þeirri reglu er einungis gerð, ef svo hefur farið, eftir að dómur (eða úrskurður) var uppkveðinn eða sátt var gerð, að "ómöguleiki eða önnur atvik samkvæmt almennum borgaralegum lögum" hafi leyst gjörðarbolanda frá því að fullnægja aðfararheimildinni, "án þess að þau jafnframt hafi bakað honum skaðabótaskyldu". Þessi atriði verður fógeti einnig að úrskurða, og synjar þá aðfarar, ef hann kemst að þeirri niðurstöðu, að gjörðarbolandi sé af þessum ástæðum leystur undan verkskyldunni. Almennur ómöguleiki, sem gjörðarbolandi hvorki sá né átti að sjá fyrir, þegar hann undirgekkst skyldunni, og hann sjálfur ekki er valdur að, t.d. ef hlutur, sem afhenda skyldi, brennur án tilverknaðar hans, leysir hann undan skyldunni, án þess að hann þurfi að greiða bætur. Annarskostar verða bætur metnar á hendur honum eða erfingjum hans eða búi.

Gjörðarbeiðanda er heimilt að láta tiltaka í dómi eða gera um það sátt, hverju skuli bæta, ef verkið verði ekki unnið. Ef aðfararheimildin hefur þessi ákvæði að geyma eða bætur hafa samkvæmt þeim þegar verið ákveðnar með matsgerð, þá má gera aðför til innheimtu bótanna eftir III. kafla aðfl., eins og hverri annari peningakröfu.

En ef bætur þessar eru ekki tilteknaðar í aðfararheimild, þá er tvent til: Vera má, að gjörðarbeiðandi höfði mál á hendur gjörðarbolanda samkvæmt 16.gr. aðfl. til refsingar fyrir það, að hann hafi sakir mótbróa látið fyrir farast að hlýða aðfararheimildinni, og getur gjörðarbeiðandi þá látið ákveða bæturnar í refsímalinu, og síðan má gera aðför til innheimtu þeirra, nema gjörðarbolandi fullnægi þá þegar dóminum. Annarskostar getur gjörðarbeiðandi látið ákveða við aðför bætur sér til handa. Skal fógeti ákveða bætur með aðstoð vottanna, ef þeir hafa þekkingu til þess að meta þær, en ella kveður hann aðra menn til, sem hann eiðfestir fyrst og lætur þá síðan meta. Ef þess er kostur, þá skal fógeti kalla gjörðarbolanda til og veita honum kost á að segja álit sitt um málið áður en bæturnar sé ákveðnar. Jafnvel þótt fógeti láti vottana eða aðra sérstaklega tilkvaðna menn segja álit sitt um upphæð bótanna, þá skal hann þó að síðustu tiltaka þær sjálfur og algerlega á sína ábyrgð. Hann getur algerlega hafnað álit

matsmanna sinna. Þeir eru aðeins aðstoðarmenn hans, og hafa því ekki samskonar hlutverk og dómkvaddir matsmenn hafa venjulega, er þeir meta peningaupphæðir eftir dómi eða sátt. Sérstaklega ætlast löggjafinn til þess, að fógeti ákveði bæturnar riflega, ef hann er í vafa, heldur en að hætta verði á því, að gjörðarbeiðandi fái ekki fullar bætur, 11.gr. 2.- 6. málsg. aðfl. Þó að lögin geri ráð fyrir því, að venjulega komi féggjald í stað verks, sem ekki er unnið samkvæmt aðfararheimild, þá veita þau gjörðarbeiðanda stundum kost á því, að verkið verði beinlínis unnið án atbeina gjörðarþolanda, og enn fremur er gjörðarbeiðanda stundum veittur kostur á nauðungarráðum til þess að knýja gjörðarþolanda til þess að framkvæma verkið. Verk er beinlínis framkvæmt in natura án atbeina gjörðarþolanda sem nú skal greina:

a. Ef maður skal samkvæmt dómi eða sátt vikja af fasteign eða selja gjörðarbeiðanda nokkur umráð hennar, t.d. afnot af íbúð í húsi, þá skal fógeti, ef því verður við komið, bera gjörðarþolanda út og setja gjörðarbeiðanda inn í umráð eignarinnar eða á annan þvilikan hátt þröngva gjörðarþolanda til þess að hlýðnast fyrir mælum aðfararheimildarinnar, aðfl. 12.gr. Gert er ráð fyrir, að þessu verði ekki alt af við komið. Hér til má telja það, að gjörðarbeiðanda kann að vera orðið óhagfellt að taka við umráðum eignarinnar, af því að hann hefur hennar ekki þörf framfar. Svo má vera, að hagur gjörðarþolanda sé bannig, að ekki sé gerlegt að bera hann út úr húsi eða af jörð, eins og stendur, t.d. sjúkdómur, sem veldur því, að óverjandi væri að hreyfa við honum. Þá verður að meta það, hvers virði gjörðarbeiðanda væri að fá umráð eignarinnar, nema aðfararheimildin hafi ákvæði um það. Kemur þá eflaust til greina, hvaða not og hversu hagstæð hann kann að hafa fengið af annari fasteign. Mætti vel verða, að hann hefði ekkert tjón beðið og mundi ekkert tjón biða, þótt hann fengi ekki afnot eignarinnar. 12.gr. verður jafnt notuð, hvort sem aðili krefst innsetningar í eignarumráð fasteignar eða til þess að nota hana, t.d. á búð á jörð, íbúð í húsi o.s.frv. Má því vera, að bera ætti eigenda út og fá leigutaka umráðin í hendur. Ef sálja ber réttur til ítaks eða kvaðar, þá mun sjaldan þurfa að koma til útbúðar eða innsetningar. Hitt mun nóg, að fógeti skýri dóminn og aðiljar hliti svo skýringu hans. En þó má vera, að fógeti þurfi að heimila gjörðarbeiðanda einhver umráð eignarinnar og takmarka þar með eitthvað umráð eigandans, t.d. heimila gjörðarbeiðanda aðgang að eigninni til þess að setja tilfæringar til notkunar ítaksins og halda þeim við. En oft mundi aðfararheimildin hafa, þegar svo stendur á, að geyra bann við verknaði af hendi gjörðarþolanda, er bryti bág við framkvæmdir eða réttarnefyzlu gjörðarbeiðanda, og mundi þá 15.gr. aðfl. fremur koma til greina. Það gæti borið við, að bera þyrfti gjörðarþolanda út af eign, ef beita skyldi 21. eða 22. gr. aðfl. Felst réttur til þess óbeinlínis í hverri slíkri aðfararheimild, enda segir í 1.málsg. 26.gr. aðfl., að fógeti geti "gert þær þvingunar-ráðstafanir, er þurfa þykir til þess, að arður og tekjur eignarinnar komi dómhafa að notum".

b. Ef gjörðarþolandi á að láta af hendi hlut - og er hér átt við lausafjármuni - þá skal fógeti taka hlutinn, ef með þarf með valdi, og fá gjörðarbeiðanda hann í hendur, 13.gr. aðfl. Getur fógeti hér beitt 36. og 37. gr. aðfl. Gjörðarbeiðanda er að færa sönnur á það, að hlutur sá, er aðfararheimild getur, sé í

vörzlum gjörðarþolanda, ef menn skilur á um það, og að sá hlutur, sem finst og hann vill láta fá sér í hendur, sé sá rétti hlutur, ef ágreiningur verður um það. Nú skal maður láta ef hendi tegundarákveðna muni, t.d. 10 smálestir af kolum, 20 ær o.s.frv., og má þá ekki síður beita 13.gr. aðfl. Lætur fógæti þá afhenda gjörðarbeiðanda þann fjölda eða mergð, sem til er tekið, ef til er og í viðunandi ástæði. Þó að heimild til þessa kunni að bykja vafasöm í 13.gr., þá virðist ekki vera meira að fela fógæta að framselja gjörðarbeiðanda tegundarákveðna muni en útgáfu skjals eftir 1.málsgr. 14.gr. eða mat á bótum eftir 11.gr. Það er skilyrði fyrir notkun 13.gr., að gjörðarbeiðandi eigi heimtingu á því að fá munina í vörzlur sínar, en ekki skiftir máli, hvort hún helgast af eignarrétti hans, veðrétti eða afnotarétti, sem heimili honum varðveizluna.

Ef eigi verður unt að fá gjörðarbeiðanda í hendur þann hlut eða þá hluti, sem hann gerir tilkall til, þá skal meta þætur samkvæmt 11.gr. aðfl.

c. Ef maður er samkvæmt aðfararheimild skyldur til að gefa út eða rita undir skjal nokkurt, getur fógæti gert það með sömu verkun eins og hann hefði haft til þess umboð hans, 1.málsgr. 14.gr. aðfl. Þetta ákvæði tekur til allskonar skriflegra skuldbindinga, er aðilja er skylt að gefa frá sér. Það verður þá að taka það fram nægilega skýrt í aðfararheimild, hvers efnis skjalið eigi að vera. Ágreiningur um það er venjulega jafnframt ágreiningur um skilning á henni, og verður fógæti að skera úr því máli. Samkvæmt fyrirmælum 1.málsgr. 14.gr. aðfl. gæti fógæti t.d. gefið út vixil fyrir hönd gjörðarbeiðanda, ef aðfararheimildin greindi það alt nægilega skýrt, sem í vixli þarf að standa, svo að gildur vixill megi verða út gefinn. Ef aðili skyldi gefa út afsal, þarf að vera tiltekið nægilega glögt í aðfararheimild, hverju afsala skuli o.s.frv.

d. Nú má vera, að það sé greiðastur vegur, að gjörðarbeiðandi vinni sjálfur eða láti vinna verk það, sem gjörðarþolanda var skylt að inna af hendi. Getur þá gjörðarbeiðandi krafizt þess, að fógæti leyfi honum að "fá aðra til að vinna verkið", og sé haldinn reikningur yfir það, hvað það kostar, enda skal fógæti úrskurðað reikninginn, ef gjörðarþolandi samþykkir hann ekki, en síðan má aðför gera til innheimtu reikningsupphæðarinnar, 1.málsgr. 1.málsgr. 14.gr. aðfl. Nú gæti verið, að allrahentugast væri, að gjörðarbeiðandi ynni verkið sjálfur á kostnað gjörðarþolanda. Gjörðarbeiðandi gæti t.d. kunnað bezt til þess, haft bezt tæki til þess og að öðru leyti staðið bezt að vígi til þess. En þó er vafasamt, hvort fógæta er heimilt að veita gjörðarbeiðanda sjálfum leyfi til þess að vinna verkið vegna orðanna í 14.gr. Mun lög-gjafinn ef til vill hafa viljað girða fyrir það með öllu, að gjörðarbeiðandi gæti í þessu efni nokkurn tíma grætt á kostnað gjörðarþolanda. Aldrei verður hér greint ákvæði aðfararlaganna notað, nema gjörðarbeiðandi krefjist þess. Gjörðarþolandi getur engu ráðið um það, að gjörðarbeiðandi láti vinna verkið.

Þvingunarráðin, sem gjörðarbeiðandi kann að geta beitt til þess að knýja gjörðarþolanda til að vinna verk, sem hann er skyldur til samkvæmt aðfararheimild, eru þessi:

a. Eftir N.L. 1-5-15, sbr. 1-22-48 á, ef maður er dæmdur til þess að vinna verk, að setja honum ákveðinn frest til þess að

fullnægja dómnum, og leggja við refsingu, ef aðili rækir ekki skylduna á réttum tíma. Sektin átti að falla til konungs. Sektir þessar, sem miða mátti við dag hvern eða viku hverja, sem aðili lét liða án þess að vinna verkið, mátti síðan innheimta, en ef ekki fekst nóg upp í sektina, mátti setja mann í fangelsi, N.L. 1-22-48. Nú er stundum svo ástætt, að hvorki getur fógeti beinlínis unnið verk né heldur geta aðrir það, og ekki er þess heldur góður kostur, að meta það, hvers virði gjörðarbeiðanda er að fá verkið unnið. Til dæmis má nefna það, ef aðili er dæmdur til þess að gera reikningsskil einhverrar ráðsmensku sinnar, að leysa mann úr ábyrgð, sem sá maður hefur undirgengist fyrir hann o.s.frv. Aðfararlögin minnst ekki á það, hvort enn megi dæma mann til verknaður að viðlögðum sektum. Slíkt er þó alls ekki andstætt fyrirmælum aðfararlaganna, heldur má það vel samræmast þeim. Þörf er stundum á þesskonar þvingunarráðum, og fyrst lögin banna þau hvorki beinlínis né óbeinlínis, þá er enn full heimild til þess að ákveða þau í dómi eða sátt, enda hefur landsyfirdómurinn staðfest hiklaust reykvikskan gestaréttardóm 1911, þar sem maður hafði verið dæmdur að viðlögðum dagsektum að leysa stefndur úr ábyrgð á láni, er þeir stóðu í fyrir hann. Fullnægjufrestur dómsins var ákveðinn 20 dagar frá lögbirtingu hans og 4 kr. dagsekt, ef sá frestur væri látinn liða án þess að dómi væri fullnægt (Dómas. VIII 688).

En þá er athugandi, hverju aðili er bætur, ef hann fær þannig lagaðan dóm eða sátt á hendur manni. Koma þá tvö atriði til greina: Verður sektin afplánuð í fangelsi? Og verður hún heimt með aðför?

Eftir N.L. 1-22-48 gat gjörðarbeiðandi látið taka gjörðarbolanda, ef hann vann ekki verkið, og setja hann í fangelsi. Áður en aðfararlögin voru sett, var þetta vist skilið svo, að maður yrði ekki settur í fangelsi meðan hann greiddi sektina. En nú er bannað í 18.gr. aðfl. að setja mann í "skuldafangelsi". Og úrlausnarefnið er þá hér, hvort fangelsi til þess að afplána sektir samkvæmt N.L. 1-5-15 og 1-22-48 sé skuldafangelsi. Ef svo er, þá er það ólöglegt samkvæmt 18.gr. aðfl. að láta afplána slíkar sektir. Bannið í 18.gr. aðfl. mun ekki ná til II. kafla þeirra, heldur einungis til aðfararheimilda þar sem maður skal inni peninga af hendi. Það er og hið eiginlega skuldafangelsi, er maður er settur fastur vegna þess, að hann greiðir ekki skuld (þ.e. peninga). Fangelsi til afplánunar sektar, sem á manni hvílir vegna vanefnda á verkskyldu, verður ekki talið skuldafangelsi. En þá er að athuga, eftir hvaða reglum þessi afplánun skuli fara fram. Samkvæmt N.L. 1-22-46 átti gjörðarbeiðandi að kosta gjörðarbolanda, er settur var í fangelsi til að afplána sekt eftir N.L. 1-22-48. Lög nr.13 8. júní 1925, um sektir, hafa engin fyrirmæli um þetta efni. Verður þá að eins að velja milli gömlu reglunnar í N.L. 1-22-46 eða analogíu 4.gr. laga nr.13 1925. Gömlu reglurnar eru mjög svo ófullkomnar, svo að full heimild átti að vera til þess að fylla þær með hinum nýju ákvæðum í 3. og 4. gr. laga nr. 13 1925. Eftir 3.gr. laga 1925 skal afplána sektir, er renna eiga til einstaklings, á kostnað ríkissjóðs. Því væri algert ósamræmi í því, að sekt, sem rennur til ríkissjóðs, væri afplánuð á kostnað einstaks manns. Til fyllingar hinum gömlu reglum má nú og nota analogíu 4.gr. laga nr.13 1925 um tímatakmörkin og hversu

oft fangelsisvist megi beita. Auðvitað verður hér að undirskilja það, að jafnan getur gjörðarbolandi heimtað, að fógæti tæki gjörðina upp og skeri úr því, hvort ómöguleiki tálmi því ekki, að hann mætti innna verkið af hendi, þó að hann vildi. Jafnskjótt sem það reyndist, og það hvernig sem á ómöguleikanum stæði, þá verður að láta aðilja lausen. Annað mál er það, að hann kann að verða skaðabótaskyldur fyrir það að hafa valdið ómöguleikanum.

Hinu atriðinu, hvort sektir megi heimta, mun verða að svara svo, að gjörðarbolandi megi velja á milli þess, hvort hann greiðir sekt eða afplánar hana. Sekt verður því ekki unt að innheimta með aðför, en gjörðarbeiðandi getur þá heimtað fangelsi jafnskjótt sem frestur er liðinn, ef aðili vinnur ekki verkið eða greiðir ekki sektina.

b. Annað óbeint þvingunarráð hafa aðfararlögin til þess að knýja menn til þess að leysa verk af hendi samkvæmt aðfararheimild. Samkvæmt 16.gr. aðfl. 1.málsgr. getur gjörðarbeiðandi höfð að mál á hendur gjörðarbolanda, ef hann lætur "af mótþróa" fyrir farast að fullnægja verkskyldu, er á honum hvíllir samkvæmt aðfararheimild, og látið dæma hann í sektir eða fangelsi, sem nú merkir annaðhvort einfalt fangelsi eða fangelsi við venjulegan fangakost, sbr. 3.gr. laga nr.51 7.maí 1928. Ef maður er dæmdur í sektir, þá munu þær eiga að ganga í ríkissjóð og afplánast með venjulegum hætti. En mál það, er í 16.gr. aðfl. segir, er algert einkamál. Hið ytra skilyrði refsingar er það, að maður hafi "látið fyrirfarast" að leysa af hendi það verk, sem aðfararheimildin greinir. Það skiftir ekki máli, þó að unt hefði verið að fullnægja aðfararheimildinni annaðhvort beinlínis eða með því að meta aðilja bætur samkvæmt 11.gr. aðfl. Ef það hefur ekki verið gert, þá getur gjörðarbeiðandi neytt ákvæða 1.málsgr. 16.gr. Og jafnvel þótt hann hafi reynt það, en það hefur ekki leitt til fullnægju honum til henda, þá getur hann höfðað mál samkvæmt 16.gr. Ef ágreiningur er um það, hvort verkið sé leyst af hendi, þá leysir dómari málsins úr því. Sú úrlausn bindur fógæta vafalaust. Hinsvegar mun úrlausn fógæta, er neitað hefði um aðför af því, að aðili hefði leyst verkið viðunanlega af hendi, ekki binda dómara máls eftir 16.gr. Innra skilyrði er það, að aðili hafi látið verk óunnrið "af mótþróa". Það er vitanlega fyrst og fremst skilyrði, að manni hafi verið birtur dómurinn, að efni hans hafi komið honum til vitundar, því að fyrr getur hann ekki hafa sýnt "mótþróa". Jafnvel þótt vitund um dóminn, ef hann hefur verið birtur, sé ekki nauðsynlegt skilyrði til aðfarar, þá hlýtur það að vera óhjákvæmilegt skilyrði til refsingar eftir 16.gr. aðfl. En vitund um dóm er ekki nægileg. Gjörðarbolandi þarf að hafa átt kost á að kynnst efni hans. Afsakenlegur misskilningur á því getur og réttlætt svo vanefnd hans, að hann verði ekki tálinn hafa sýnt "mótþróa". Ennfremur hlýtur það að felast í þessari kröfu 16.gr., að ómöguleiki á að efna skylduna, enda þótt ómöguleikinn miðist eingöngu við manninn sjálfan (subjektív ómöguleiki), leysir hann undan refsingu eftir 16.gr., nema hann valdi ómöguleikanum með vitund sinni og vilja, og sé þó ekki neyðaréstandi um að kenna. Maður verður ekki sagður hafa sýnt "mótþróa", nema hann hafi látið verkið ógert og honum hafi þó, miðað við ástæður hans sjálfs, verið hægt að leysa það af hendi.

Nú hefur gjörðarbolandi leyst af hendi verkið eða gjörð-

arbeiðandi hefur fengið það, sem honum bar samkvæmt 11.- 15. gr. aðfl. eða tryggingu fyrir því, annaðhvort með aðför eða með öðrum hætti, þá skal hegning falla niður eða stöðvast, ef aðili er beg-
ar farinn að úttaka hana. Þó að ekki segi það í lögunum, þá virð-
ist einnig liggja í augum uppi, að málið skuli líka niður falla,
ef gjörðarbeiðandi fær sömu skil áður en það er tekið til dóms.
Úrskurður fógeta mun þó ekki vera bindandi fyrir dómara, ef á-
greiningur yrði milli aðilja um það, hvort gjörðarbeiðandi hafi
fengið sitt, heldur verður dómari að meta það sjálfstætt, þó að
hann verði sjálfssagt að leggja skýrslu fógeta um það, sem fram
hefur farið við aðför, til grundvallar.

Þá segir í 16.gr. 2.málsgr. aðfl., að það sé skylda lög-
gæzlumanna, þegar fallinn sé hegningardómur eftir 1.málsgr. 16.gr.,
að veita gjörðarbeiðanda fulltingi sitt til að ná rétti sínum, ef
hann beiðist þess, með því að leita uppi og taka af gjörðarþol-
anda þá hluti, er hann skal af hendi láta, og því um líkt. Áður
en refsíðómur féll, gat gjörðarbeiðandi jafnan leitað aðstoðar
fógeta til þess að reyna aðför til fullnustu skyldunnar. Fógeti
gat leitað að hlutum og fengið aðilja þá. Fógeti getur líka tví-
mælalaust kvatt löggæzlumenn sér til aðstoðar við þau verk. Eft-
ir sem áður getur aðili auðvitað líka kvatt fógeta aðstoðar. Vald
fógeta eykst hvorki né minnar fyrir refsímál eða refsíðóm eftir
16.gr. Eini munurinn ætti þá að vera sá, að gjörðarbeiðandi ætti
að geta snúið sér beint til lögreglunnar eftir uppkvaðningu refs-
íðómsins, í stað þess, að áður hefði hann orðið að snúa sér til
fógeta. Ef þessi er ekki merking orðanna í 2.málsgr. 16.gr., þá
verður ekki annað séð en að þau sé fremur þýðingarlítil.

2. Ef gjörðarbeiðandi á eitthvað að inna af hendi áð-
ur en gjörðarþolanda verði skylt að vinna verk eða láta verðmæti
af hendi, þá verður gjörðarbeiðandi að sanna fyrir fógeta, að
hann hafi fullnægt settum skilyrðum. Sama er, ef skylda gjörðar-
þolanda er háð einhverjum skildögum, sem gjörðarbeiðandi ræður
ekki yfir. Verður gjörðarbeiðandi að sýna fram á það, að þeir
skildagar hafi rætzt. Ágreining um það verður fógeti að úrskurða.
Sama efni kynni og að koma til úrlausnar í máli eftir 16.gr. aðfl.
Gjörðarþolandi kynni að bera það fram sem varnarástæðu fyrir því,
að hann hefur ekki fullnægt skyldu sinni. Dæmir dómari málsins
sjálfstætt um það án þess að hann sé bundinn við úrlausn fógeta.

Þegar gjörðarbeiðandi hefur gert það, sem hann skyldi
gert hafa, eða skildagar eru fram komnir, þá getur aðför farið
fram með venjulegum hætti. Og þá getur gjörðarþolandi orðið sek-
ur um vanrækslu skyldu sinnar og fengið refsíðóm eftir 16.gr.
aðfl. Í 14.gr. 2.málsgr. aðfl. er nefnt eitt tilvik, sem til
þessa flokks (2) má teljast. Áður var gert ráð fyrir því, að
gjörðarbeiðandi skyldi leysa sín verk af hendi eða skildagar
skyldi fram komnir áður en aðför mætti fram fara. En í 2.málsgr.
14.gr. er það dæmi tekið, er maður skal leysa verk af hendi gegn
því að fá kostnaðinn af því bættan af gjörðarbeiðanda, t.d. ef
maður er dæmdur til að slá ákveðinn tünblett gegn kaupri fyrir það
eftir mati eða samningi. Skal fógeti þá, ef þess verður krafist
og með aðstoð manna, er vit hafa á, leysa úr spurningum, er varða
frákvæmd slíks dóms, og ákveða peningagjald það, er greiðs skal,
þá er dómnum verður fullnægt.

Það er nú fyrst, ef vörkskyldan er ekki af hendi leyst,

að þá getur gjörðarbeiðandi látið meta, hvers virði honum sé að fá verkið unnið, og greitt svo mismuninn milli þess og þess, sem samið hefur verið um að greiða fyrir það. Ef ekkert hefur samið verið, þá mundi gjörðarbeiðandi trauðla hafa unnið málið, enda væri skyldan þá svo óákveðin, að henni yrði ekki fullnægt með aðstoð fógeta. Þó má vera, að kaupið fyrir verkið ætti að fara eftir mati, og skal þá fógeti meta það samkvæmt niðurlagi 2.málsgr. 14.gr. aðfl., nema vísað sé til annars mats í aðfararheimild. Sá, er vanrækir efndir á aðfararheimild þeirri, sem hér segir, verður og dæmdur til refsingar eftir 16.gr.

Dagsektir má víst dæma, þegar svo er ástatt sem hér (2) segir, en þá geta þær ekki hafizt fyrir en ákveðnum tíma eftir birtingu dóms eða eftir það er verkið skyldi lokið eftir sátt.

B. Maður er skyldur samkvæmt aðfararheimild til þess að láta eitthvað ógert (bann). Hér er enga aðför hægt að gera samkvæmt aðalefni aðfararheimildarinnar, því að skyldan er ekki fólgin í neinum verknaði. Ef aðili hlýðnast banninu, þá kemur ekki heldur til aðfarar að því leyti. En ef hann brýtur bannið, þá getur gjörðarbeiðandi heimað sér ákveðnar bætur eftir 11.gr. aðfl., ef þær hafa ekki verið til teknar í aðfararheimild, og siðan látið taka þær fjárnámi eftir III. kafla aðfl., 15.gr. aðfl. Ekki kemur til aðfarar til heimtu bóta fyrir en gjörðarbolandi hefur sýnt í verki, að hann óhlýðnast aðfararheimildinni. En svo getur aðili einnig höfðað mál eftir 1.málsgr. 16.gr. aðfl., ef hinn hefur brotið bann "af ásettu ráði" til refsingar. "Af ásettu ráði" merkir hér það, að aðili, sé, þegar hann brýtur bann, kunnugt um það. Afsekanlegur getur og verið misskilningur hans á ákvæðum þeim, sem bannið hafa að geyma, og mundi það leysa hann undan refsingu, þangað til hann fengi réttan skilning. Um mál eftir 16.gr. vegna bannbrots gildir annars alveg sama og áður segir um mál vegna vanefnda á verkskyldu. Einnig má í þessu máli tiltaka bætur fyrir bannbrotið í stað þess að láta fógeta ákveða þær.

Það er vafasamt, hvort aðili getur fengið fógeta til þess að varna gjörðarbolanda að rjúfa bann eða að ónýta þær afhafnir hans, sem brjóta bág við bannið, áður dómur er fallinn samkvæmt 16.gr. Er gjörðarbeiðandi þá, ef fógeti má ekki liðsinna honum, ekki annað til verndar en það aðhald, sem gjörðarbolandi hefur af þeim möguleika, að hann verði krafinn bóta samkvæmt 11.gr. aðfl., eða dæmdur til refsingar eftir 16.gr. þeirra. En eftir að dómur til refsingar er fallinn, getur gjörðarbeiðandi fengið aðstoð löggæzlumanna til þess að hamla gjörðarbolanda að brjóta bannið og ónýta gerðir hans, sem koma í bága við það, og því um líkt.

C. Ef manni er veitt heimild til þess að hafast eitt-hvað að, t.d. að veita vatni, gera námagöng o.s.frv., gegn því að bæta tjón, er af því leiðir, þá er fógeta skylt, ef þess verður krafizt og ef þörf gjörist, að leysa með aðstoð manna, sem vit hafa á, úr spurningum, er snerta framkvæmd slíkrar aðfararheimildar, og ákveða peningagjöld það, er greiða skal, þegar verkið er framkvæmt, 2.málsgr. 14.gr. aðfl. Hér getur fyrst orðið ágreiningur um það, hvar og hvernig gjörðarbeiðandi megi vinna verk sitt, og sker þá fógeti úr því með þeim hætti, sem í 14.gr. segir. Þá kann að verða misklið um, hvort verkið valdi gjörðarbolanda

tjóni. Og sker fogeti einnig úr því máli. Loks skilur þá ef til vill á um það, hversu miklu tjónið nemi. Og metur fogeti það. Eflaust mundi aðili og geta fengið fógeta til þess að ryðja úr vegi tálmunum, er gjörðarþolandi setur fyrir framkvæmd verksins. Ef tryggingu skal setja fyrir skaðabótum, þá ber einnig úrlausn þess atvika undir fógeta. Notkun 16.gr. aðfl. kemur hér ekki til greins, né heldur dagsektir eða batur eftir 11.gr. aðfl.

16.gr.

Aðförin sjálf.- Aðför til tryggingar peningagreiðslu.

I. Hér til telst fyrst og fremst aðför samkvæmt aðfararheimildum, þar sem frumskyldan er peningagjald, svo og aðför til innheimtu bóta samkvæmt 11.-15. gr. aðfl., aðför til heimtu sekta, þar sem þær verða heimtar úr búi gjörðarþolanda, og aðför til heimtu málskostnaðar samkvæmt aðfararheimildinni, hvort sem hann er ákveðinn í tölum í henni eða hann skal greiða að skaðlausu eftir úrskurði fógeta, og loks aðför til heimtu þess kostnaðar, sem til fellur eftir dómshöfnun, þar á meðal kostnaður af aðför og væntanlegu nauðungarupphæfingum, að því leyti sem hann kemur ekki á kaupanda, og skal fógeti úrskurða allan þann kostnað til bráðabirgða, sbr. lög nr. 29 29. okt. 1917 2.gr. 2.málsg. og 19.gr. aðfl.

II. Það er almenn regla, að ekki skuli fjárnámi taka meira en það, er nægi, samkvæmt virðingvottanna eða annara, sem fógeti kveður til virðinga með sér, til þess að greiða aðalskuldina, ásamt vöxtum og öllum kostnaði, þar á meðal réttargjöldum, ferðakostnaði fógeta, kostnaði af geymslu muna og flutningi o.s. frv. Ef lögbönd hvíla á verðmætum þeim, sem fjárnámi skal taka, þá á að taka svo mikið frá, sem ætla má, að þurfi til þeirra, ef þau eiga forgöngurétt fyrir gjörðarbeiðanda, 19.gr. aðfl. Fógeti verður því að rannsaka það, hvort réttur þriðjumanns skuli ganga fyrir rétti gjörðarbeiðanda og á þeirri rannsókn byggist svo úrlausn hans á því, hversu mikið þurfi frá að taka og þar með, hversu mikið þurfi að taka fjárnámi. En vitanlega er sá úrskurður einungis bindandi um aðförina sjálfa, en alls ekki um rétt þriðjumanns. Vegna þess að ekki skal taka fjárnámi meira en það, sem ætla má nægja til greiðslu skuldar með vöxtum og kostnaði samkvæmt framsögðu, þá verður venjulega að leggja virðingu á það, sem fjárnámi er tekið eins og það mundi seljast á upphæfingum kringumstæðum, 23.gr. aðfl. Ef ekki er virt svo sem lögmælt er, þá má búast við því, að aðför verði algerlega ómerkt í æðra dómi, ef gjörðarþolandi krefst þess, ef ekki er að minsta kosti sýnt, hvað mest hefði mátt taka. Ef svo er, þá virðist engin þörf á að ómerkja gjörðina að öllu leyti, og engu fremur en þegar aðför hefur verið staðfest til tryggingar nokkru af því, sem krafist var, en feld úr gildi að nokkru leyti.

III. Ef dómfelldi er við eða einhver tekur svari hans, þá á hann rétt á að benda á þá muni, sem hann vill láta taka fjárnámi, og getur gjörðarbeiðandi ekki haft á móti því, að gjörðarþolandi ráði þessu, svo framfarlega sem munirnir eru að mati eða eliti votta eða virðingarmanna hæfileg trygging fyrir skuldinni,

1.málsgr. 24.gr. aðfl.

Réttur gjörðarbolanda er þó nokkrum býðingarmiklur takmörkunum háður, 2.málsgr. 25.gr. aðfl.:

a. Ef reiðugeningar finnast, enda kjósi gjörðarbolandi sér þá ekki samkv. 2.málsgr. 27.gr. aðfl., þá á fógeti að taka þá og greiða aðilja, 3.málsgr. 20.gr. aðfl.

b. Lausafé eða kröfur skal fyrr taka, ef til er, en fasteignir, enda þótt gjörðarbolandi bendi fyrr á þær. Til fasteigna verða skip ekki talin í þessu sambandi. Annað mál er það, að gjörðarbeiðandi kann að geta neitað að láta taka skip, meðan aðrir seljanlegri lausafjérmunir verða teknir. Takmörkuð réttindi yfir fasteignum verða ekki heldur talin til fasteigna, og verður því gjörðarbeiðandi að láta sér lynda, að þau verði tekin, nema telja megi sérstaklega erfitt að koma þeim í peninga, enda sé annað fémætt fyrir hendi.

c. Ef annað fé er til, þá þarf gjörðarbeiðandi ekki að ganga að fjárnámi í munum, er aðrir hafa fengið að fjárnámi á undan honum eða öðlast réttindi yfir, sem hann á að standa að baki. Þó að annar maður hafi tekið hlut fjárnámi, þá leiðir ekki af því, að gjörðarbeiðandi standi alt af að baki rétti þess manns. Ef gjörðarbeiðandi á hlutbundinn rétt í hlutnum, þá getur sér réttur staðið fjárnámi hins framar, og getur gjörðarbeiðandi þá ekkert haft á móti því, að sá hlutur verði tekinn fjárnámi handa honum.

d. Þá má vera, að gjörðarbolandi bendi á hluti, sem sérstaklega er erfitt að geyma, t.d. sem liggja undir skemdu, eða erfitt er að selja, t.d. ýmsa listgrip. Þarf gjörðarbolandi ekki að láta sér lynda fjárnám í þesskonar munum, meðan aðrir auðgeymdari eða auðeldari eru fyrir hendi.

e. Ef gjörðarbolandi bendir á kröfur, sem telja má umþrættar eða óvissar, þá þarf gjörðarbeiðandi ekki að sæta því, ef lausafé er til. Þetta hlýtur að gilda jafnt, hvort sem skuldin er véfengd eða hún er óviss vegna getuleysis skuldunauts eða hún verður ekki ákveðin nægilega glögt.

f. Ef hægt er að fé fjárnám til uppboðssölu, verður gjörðarbeiðandi ekki skyldaður til að leita fullnægju á annan hátt. Í þessu felst nú auðvitað ekki, að gjörðarbeiðandi skuli ekki taka við greiðslu, ef peningar finnast eða gagnkröfur, sem hann verður að taka upp í kröfu sína, sjá 3.málsgr. 20.gr. aðfl., heldur hitt, að gjörðarbeiðandi þarf ekki að taka við aðför í réttindum eða kröfum til innheimtu eða upp í skuld sína, meðan annað fé er til, er sett verði á nauðungaruppboð.

Ef enginn tekur svari gjörðarbolanda, þá er það aðalreglan, að gjörðarbeiðandi má sjálfur velja þá muni, er taka skal fjárnámi, 1.málsgr. 25.gr. En hér skal fógeti þó fyrst og fremst gæta þess, að engin þau verðmæti sé tekin, er alls ekki má gera aðför í, og í annan stað skal þess gætt, að ekki sé teknir þeir munir, sem aðili má sízt en vera í atvinnu sinni, svo sem áhöfn jarðar, ef hann er bóndi, smíðatól, ef hann er smíður, o.s.frv., 2.málsgr. 25.gr. aðfl.

IV. Í fógetabók skal nákvæmlega greina hvern þann mun, sem tekinn er fjárnámi, og við hann virðingarverð hans, ef hann hefur verið virtur. Kveður fógeti svo á og skráir í fógetabók, að hinir uppskrifuðu munir sé teknir fjárnámi gjörðarbeiðanda til fullnægingar, og brýnir það fyrir gjörðarbolanda, ef hann er við,

eða þeim, sem fyrir hann er, að upp frá þessu verði ráðstafanir á mununum, sem komi í bága við rétt gjörðarbeiðanda, hegningu, 45. gr. aðfl. Vani er að bóka fyrirvara um betra rétt þriðjumanns yfir munum þeim, sem teknir eru, en ekki er þetta nauðsynlegt, því að réttur hans haggast ekki að lögum, þó að annar maður geri aðför í hlutunum, svo framarlega sem hann hefur trygt svo rétt sinn sem lög segja.

V. Þegar fjárnám er gert í lausafjármunum, þá er litlu við það að bæta, sem þegar hefur verið sagt. Reglan er, sem áður segir, að munina skal alla virða. En einstöku sinnum er virðing þó þarflaus. Þetta gildir fyrst og fremst, ef aðiljar eru á það sáttir, að ekki þurfi að virða. Í öðru lagi, þegar einn ákveðinn hlutur verður tekinn, og ekkert annað finst tækt, enda krefjist gjörðarbeiðandi ekki gjaldbrotaskifta á búi gjörðarbolanda. Ef hann gerir það, þá verður virðingar þörf til þess að skera úr því, hvort gjörðarbolandi eigi fyrir skuldinni.

VI. Þegar aðför er gerð í ólíkarlegum verðmætum, þá er hentast að greina á milli kröfuréttinda element, sem gjörðarbolandi á á hendur þriðjmanni, og annars réttinda, þar á meðal arðs af fasteignum og leiguréttindum. Það er sameiginlegt þessum réttindum, að þau þarf ekki að virða, en fara skal þó eftir álitum um það, hvað mikið skuli tekið fjárnámi og haft tilhlýðilegt tillit til gjalda og kostnaðar, sem aðgerðir gjörðarbeiðanda hafa í för með sér. Einnig skal greina nákvæmlega í fógetabók, hvaða kröfur eða réttindi sé tekin fjárnámi. Þó mun mega taka t.d. allar úti-standandi skuldir verzlunar eða kaupmanns samkvæmt verzlunarbókum hans, ef bækurnar eru jafnframt teknar úr varðveizlu gjörðarbolanda. Kröfurnar á ekki að virða, og því virðist mega fara þessa leið, að minsta kosti í bili, en eflaust getur þá hvor aðilja látið taka gjörðina upp aftur og ákveða þá nánar, hvort allar skuldirnar skuli teknar fjárnámi, og þá sundurliða þær, sem taka skal, ef ekki þykir nauðsyn að taka þær allar. Með sama hætti mun ekki verða farið með vörubirgðir, því að þær skal að eins taka það, sem virðingu samkvæmt þarf til greiðslu aðfararkröfunnar með vöxtum og kostnaði. Með fjárnuminni kröfu fylgja ógreiddir vextir.

VII. Um fjárnám í fasteignum er litlu við að bæta það, sem sagt hefur verið. Og verður ekki virðingar þörf, ef sýnt er, að eignin stendur fyrir skuldinni, og ef fjárnám er gert eftir 15. gr. lögtl., þá verður einungis gert fjárnám í fasteigninni, hvort sem andvirði hennar hrekkur fyrir veðskuldinni með kostnaði eða ekki. Ef þar á móti bæði þykir þurfa aðfarar í fasteign og lausafé, þá verður virðing á fasteigninni nauðsynleg, ef á henni veltur, hvort taka skuli meira eða minna af lausafé.

17. gr.

Þýðing aðfarar.

I. Þegar aðför er gerð til fullnustu verkskyldu og aðförin annaðhvort leiðir til þess, að gjörðarbolandi framkvæmir sjálfur það, sem gera skyldi, t.d. gefur út skjalið, skilar hlutnum, eða fógeti kemur því beinlínis í framkvæmd, t.d. setur gjörðar-

beiðanda inn í eignarumráðin, gefur út skjal, eða gjörðarbeiðandi sjálfur, er svo fær greiddan kostnað af verkinu, þá hefur aðili fengið það, sem honum ber. Sama er að segja, ef gjörðarbeiðanda var veittur réttur til þess að vinna verk gegn greiðslu skaða af því. Þegar leyst hefur verið úr því, hvað hann skuli bæta og hvernig verkið skuli vinna, ef því er að skifta, þá þarf ekki heldur frekari aðgerða.

II.A. Þegar þar á móti aðför er gerð til heimtu peningakröfu, þá hefur aðförin venjulegast ekki þá verkun, að aðili fái greiðslu beinlínis við hana eða í beinu frámhaldi af henni. Þetta verður oftast ekki fyrir en fjarnuminn verðmæti hafa verið seld á uppboði og andvirði þeirra greitt. Undantekningar eru þó frá þessu. Stundum fær gjörðarbeiðandi allt, er hann skal hafa, án þessa. Þar undantekningar eru sem hér greinir:

1. Ef reiðupeningar eru fyrir hendi, þá skal fógeti taka þá og borga gjörðarbeiðanda þá umsvifalaust upp í skuldina, 3.málsgr. 20.gr. aðfl. Ef nægir peningar eru til greiðslu allrar skuldarinnar, auk vaxta og kostnaðar, þá er gjörðinni þar með lokið. Annarskostar verður tekið fjárnámi það, sem á vantar, ef til er. Ef útlendir peningar koma upp hjá gjörðarbolanda, þá mætti leggja þá gjörðarbeiðanda út til eignar með því verði, sem Landsbankinn kaupir þá. En ef það þætti ekki gerlegt, þá mætti láta fógeta koma þeim í íslenzkan gjaldmiðil og greiða síðan gjörðarbeiðanda. Til sölu á uppboði gæti varla komið.

2. Ef gjörðarbolandi hefur gagnkröfu á hendur gjörðarbeiðanda, sem hann verður að hlíta, þá hefur hann einnig fengið það, sem honum ber, að því leyti, sbr. 3.málsgr. 20.gr. aðfl.

3. Ef aðiljar koma sér saman um, að gjörðarbolandi skuli taka upp í skuldina annað en peninga (datio in solutum), þá hefur gjörðarbeiðandi einnig slept tilkalli til meira. Og hefur hann því fengið það, er hann skal hafa.

4. Eftir 21.gr. má taka fjárnámi arð og tekjur fasteigna, sem gjörðarbolandi á, án þess að fasteignin sé tekin fjárnámi. Ef gjörðarbolandi á hús, þá má setja húsaleiguna fasta, meðan skuldin með kostnaði er ekki að fullu greidd. Ef t.d. laxveiði fylgdi eignar- og ábýlisjörð gjörðarbolanda, mætti sérstaklega taka þann rétt fjárnámi. Ennfremur má eftir 22.gr. aðfl. fjárnám gera í leigu- og byggingarréttindum fasteigna, sem gjörðarbolandi hefur og þriðjamaður á, enda sé ekki gengið með því á rétt hans. Sjá 9.gr. II.B. 4.e. Skal fógeti þá selja eign þá eða eignir, þar sem arður eða leiga er tekin fjárnámi, öðrum til forráða, er fógeti ákveður, og bjóða leiguliða eða hverjum, sem efnot eignar hefur, að greiða forráðamanninum afgjöld öll og gera að öðru leyti þær þvingunarráðstafanir, er þurfa þykir, til þess að arður og tekjur eignarinnar komi gjörðarbeiðanda að notum, 1. málsgr. 26.gr. aðfl. Arður eða leiga fasteignar, sem tekin eru fjárnámi samkvæmt 21. og 22. gr. aðfl. eru ekki seld á uppboði, 21.gr. aðfl., heldur skal heimta leiguna og taka arðinn o.s.frv. og koma í peninga, sem síðan eiga að ganga upp í skuldina, meðan þarf. Þó að löggjafinn veiti heimild til þess að svifta gjörðarbolanda umréðum eignanna, og það megi gera með útburðargjörð, ef með þarf, þá er ekki víst, að slíkra ráðstafana sé allt af þörf. Það getur verið alveg nægilegt að lýsa fjárnámi t.d. í húsaleigu, er gjörðarbolandi á að fá hjá þriðjamaðni, og tilkynna honum síð-

an, að hann megi ekki greiða gjörðarbolanda leiguna, heldur þeim, er fógeti tiltekur. Ekki er heldur alt af nauðsynlegt að setja sérstakan forráðamann, þó að löggjafinn geri ráð fyrir því, að svo muni jafnan gert. Svo getur verið um litið og óbrotið að tefla, að alger óþarfi sé að setja eign forráðamann. Það væri t.d. venjulega alger óþarfi, ef tekinn væri fjárnámi leige, er greiða skyldi eftir íbúð í húsi um fárra mánaða tíma. Fógeti ætti þá að taka við leigunni. Hitt væri til þess að baka gjörðarbolanda óþarfan kostnað að setja sérstakan mann til forræðis eigninni. En þessi atriði verður fógeti að úrskurða, ef aðilja skilur á um þau.

Ef fógeti tekur sjálfur við leigu, þá hefur hann eftirlit með því, ef þarf, að eigninni sé haldið í leigufæru standi, og getur vitanlega, ef brestur verður á þessu, annaðhvort sjálfur eða með skipun forráðamanns eftir 26.gr., látið bæta úr því, sem áfátt reynist. Ef fógeti annast sjálfur viðtöku leigu, þá tekur hann upp gjörðina, þegar hann telur nægilegt inn komið til að lúka skulðinni. Ef forráðamaður er settur, þá skal hann stýra eigninni undir umsjón fógeta þar á meðal leigja hana, ef því er að skifta, heimta arð og leigu og gera reikningsskil á þeim tímum, er fógeti tiltekur, enda skal hann skila fógeta, eftir fyrirælum hans, afganginum, sem verður að frádregnum kostnaði, þar með talin þóknun til hans sjálfs. Þegar fógeta virðist nóg komið til greiðslunnar, þá tekur hann upp gjörðina aftur og greiðir skuld og kostnað, en fær gjörðarbolanda eignina aftur til umráða, ef hún hefur verið úr umráðum hans tekin. Fógeti leysir úr öllum spurningum um reikningsskilin, meðferð eignarinnar og afhendingu hennar í hendur gjörðarbolanda, ef þeim málum er hreyft, hvort sem það gera aðiljar eða þriðjamaður, 2.- 4. málsg. 26.gr. aðfl.

Með þeim ráðstöfunum, sem gerðar eru eftir 26.gr. aðfl., er gjörðarbolandi jafnan sviftur umráðum eigna að einhverju leyti. Ef það eru eignir hans sjálfs, þá er, ef umráðasviftingin á að standa nokkuð að ráði, vissara að þinglýsa henni, því að annars hefur gjörðarbolandi heimild samkvæmt fasteignabókum lögsagnarumdæmisins til þess að ráðstafa eigninni, sbr. 46.gr. 2.málsg. aðfl. Ef aðili er sviftur umráðum eignar, sem hann hefur byggt eða leigt af öðrum, þá þarf þinglýsingar með sama hætti, ef aðili hefur sjálfur þinglýstan rétt til að ráðstafa eigninni, svo að í bága kynni að koma við rétt gjörðarbeiðanda.

5. Gert er ráð fyrir því, að útistandandi skuldir gjörðarbolanda kunni að vera teknar fjárnámi til sölu á uppboði, sbr. 1.málsg. 48.gr. aðfl. Og vel má þetta verða. En oft væri slíkt alveg fráleitt. Ef hjá gjörðarbolanda t.d. finst sparisjóðsbók, innlánskírteini banka eða sparisjóðs, skilríki fyrir innieign í hlaupareikningi í sparisjóði eða banka, þá væri venjulega alger óþarfi að taka slík skírteini fjárnámi til sölu á uppboði. Það væri venjulega til þess að baka gjörðarbolanda óþarfan kostnað og seinke því, að lánarörottinn fái skuld sína greidda. Hitt virðist einsætt, að taka peningana út úr bókinni eða hlaupareikningnum, leggja aðilja út innlánskírteinið með áföllnum vöxtum o.s.frv. Ef verðbréf, sem alment gangverð hafa, eru tekin fjárnámi, má selja þau við því verði, ef þess er kostur, nema gjörðarbolandi heimti, að þau sé sett á uppboð, svo að reynt verði, hvort meira fæst fyrir þau, sbr. 28.gr. skiftalaganna. Ef úti-

standandi skuldir annars eru teknar fjárnámi, þá er stundum skynsamlegast að reyna innheimtu á þeim, nema gjörðarbeiðandi taki þær upp í skuld sína með nafnverði eða eftir samkomulagi við gjörðarbolanda. Ef ágreiningur verður um það, hvort skuld skuli innheimt eða seld á uppboði, þá verður venjulega að halda uppboð á henni. Ef þetta atriði hefur ekki verið lagt undir úrskurð fólgeta, þá mundi það koma fram í uppboðsrétti, og uppboðsráðandi því úrskurðað það. En það getur einnig þegar við aðför orðið ágreiningur um þetta, og geta þá aðiljar borið það undir fólgeta. Ef fólgeta virðist sem gjörðarbeiðandi myndi verða sýnn hagur að því að innheimta kröfu, þá virðist hann geta ákveðið, að þess verði freistað, sbr. 28.gr. skiftalaganna.

Þegar útistandandi skuldir eru teknar fjárnámi og lagðar gjörðarbeiðandi út til eignar eða innheimtu, þá liggur í augum uppi, að gera verður þær öryggisráðstafanir, sem í 42.gr. aðfl. segir, til að tryggja það, að gjörðarbolandi geti ekki svo að það skapi þriðjemandi rétt, ráðstafað kröfunni, eða þriðjamaður leysist undan henni fyrir greiðslu til gjörðarbolanda.

B. Í aðfl. er venjulega gert ráð fyrir því, að fjármunir sé teknir fjárnámi til sölu á uppboði, sbr. 1.málsgr. 20.gr. aðfl., sbr. og 19., 23., 24., 50. og 51. gr. aðfl. Aðför veitir þá gjörðarbeiðanda venjulega fyrst og fremst rétt til þess að láta selja fjárnumda muni á uppboði. Þessi uppboð eru kölluð nauðungeruppboð, sbr. op.br. 22.apr.1817, lög nr.16 16.sept.1893 1.gr., lög nr.24 7.maí 1928 o.fl. Ekki er það lögmælt, hversu langur tími líða milli milli aðfarar og nauðungeruppboðs, en venjulega reynir gjörðarbeiðandi að fá greiðslu skuldar sinnar sem fyrst, svo að ekki er mikil hætt á því, að hann reyni til að draga uppboðið óhæfilega lengi.

C. Gjörðarbolandi heldur framvegis eignarrétti sínum að fjármunum þeim, sem aðför er gerð í. En gjörðarbeiðandi fær hlutbundinn rétt yfir þeim, sem nefndur hefur verið dómveð eða aðfararveð. Þetta sést á ýmsum lagaþöðum. Eftir 34.gr. skiftalaganna stendur fjárnám, sem gert hefur verið áður en bú er tekið til skifta eftir 3.kap. skiftalaganna og til gjaldbrotaskifta, sbr. 90.gr. skl., óhaggað þrétt fyrir skiftameðferðina. Þetta staðfesta og 50.gr. aðfl. og 22.gr. gjaldbrotaskiftalaganna. Einnig sýnir 2.málsgr. 20.gr. aðfl., að fjárnám má að visu gera í hlut, sem áður hefur verið tekinn fjárnámi, en eldri fjárnámið gengur þá fyrir hinu yngri. Ef yngri fjárnámið er gert í hlut, sem fyrir það var veðsettur til tryggingar skuld, er yngri fjárnámið var gert til að innheimta, þá stendur auðvitað yngri fjárnámið framar hinu eldri vegna veðréttarins. Um lögtak og löggjeymslu fer alveg með sama hætti sem fjárnám. Hinsvegar verður ekki fjárnám gert í eignum búna, sem farið er með eftir gjaldbrotareglum 34.gr. skiftalaganna. Þetta gildir þó ekki um eignir búna, sem eru til gjaldbrotameðferðar erlendis (HRD II 1022). Eldri samningsbundinn veðréttur, þar sem veðbréf hefur verið afhent til skráningar í veðmálabók samkvæmt lögum nr.30 7.maí 1928, heldur gildi sínu gagnvart aðför, en aðför stendur að sjálfsögðu framar yngri samningsveði. Sama gildir yfirhöfuð um önnur samningsbundin tekmörkuð hlutaréttindi, svo sem ítök, leiguréttindi, ískyldir o.s.frv. Þar á móti fellur kyrrsetning niður, ef aðför er gerð í kyrrsettum hlut, 34.gr. skiftalaganna. Með því að gjörðarbeiðandi

fær rétt til þess að selja fjárnumin verðmæti, þá er einsætt, að hvorki gjörðarbolandi né þeir, sem í hans stað koma, mega selja, veðsetja né ráðstafa með öðrum hætti fjárnumdum verðmætum, þannig að það komi í bága við rétt gjörðarbeiðanda, enda eru slíker ráðstafanir refsiverðar samkvæmt 255.gr. almennra hegningarlaga. Hinsvegar er ekkert því til fyrirstöðu, að hann ráðstafi fjárnumdum verðmætum þennig, að ekki komi í bág við rétt gjörðarbeiðanda, t.d. veðsetji þau að éskildum betra rétti hans.

Aðförin ein, jafn skjótt sem hún er komin til vitundar gjörðarbolanda, er nægileg til þess að honum sé að lögum fyrirmun- að að ráðstafa fjárnumdum verðmætum svo að brjóti bág við aðförina. Sama er um þá menn að segja, sem vissu eða étta að vita um aðförina. Þeir öðlast ekki rétt yfir verðmætunum, sem ekki verði samrindur rétti gjörðarbeiðanda. En til tryggingar gagnvart þriðjamaðmanni, sem hvorki vissi né étta að vita um aðförina, þarf nokkrar ráðstafanir, því að ella vinnur hann rettindi yfir mununum eða leysir sig með greiðslu eða afhendingu til gjörðarbolanda. Um þessi atriði fer sem hér segir.

a. Lausafé. Fjárnámi í lausafé þarf ekki að þinglýsa. Þetta er bæði í samræmi við reglur löggjafarinnar um stofnun réttinda yfir lausafé og sést líka af 46.gr. aðfl. e. contrario. Að visu mætti orða það, hvort ekki væri rétt að nota reglur löggjafarinnar um þinglýsingu sjálfsvörzluveðs í lausafé um aðför. En þar til má svara því, að þær eru undantekningarákvæði, sem ekki verður beitt per analogiam um aðför, því að aðfl. hafa útilokað það með þögninni um þinglýsingu lausafjár jafnframt því, sem þau segja þinglýsingu aðfarar í fasteign nauðsynlega til verndar rétti gjörðarbeiðanda gagnvart kaupunautum gjörðarbolanda. Kaupunauter gjörðarbolanda öðlast því engan rétt yfir fjárnumdum lausafjár- munum, er í bága komi við rétt gjörðarbeiðanda, þó að þeim sé ókunnugt um aðförina og þó að hún sé óþinglýst. Lánardrottinnar gjörðarbolanda eru því fremur við aðför í lausafé bundnir. Hinsvegar þarf gjörðarbeiðandi stundum að geta réttar síns gagnvart gjörðarbolanda og vörzluðmanni lausafjármuna. Ef lausafé er í vörzlu þriðjamaðmanns, og hann hefur rétt til að varðveita, t.d. leigutaki, handveðshafi o.s.frv., þá skel fógeti, ef gjörðarbeiðandi fer þess á leit, tilkynna þriðjamaðmanni, að gjörðarbolandi eigi ekki rétt á að taka við því, þegar að því kemur, að þriðjimaður eigi að skila því úr sínum vörzlu, 49.gr. aðfl. Hér er einkum étta við muni, sem hætt er við, að farið geti forgörðum, ef þeir komast í varðveizlu gjörðarbolanda, enda er gert ráð fyrir því, að þriðjimaður verði skaðabótaskyldur, ef hann skilar munum til gjörðarbolanda þrátt fyrir tilkynningu samkvæmt 49.gr. aðfl. Öruggst er að láta stefnuvotta fá þriðjamaðmanni eftirrit af fógeta- bók að því leyti sem þá muni varðar, sem í vörzlu þriðjamaðmanns eru og teknir voru fjárnámi. Í stað þess að fela fógeta að annast birtinguna getur gjörðarbeiðandi sjálfur fengið eftirritið og látið stefnuvotta birta það. Ef þriðjimaður afhendir gjörðarbolanda fjárnuminn lausafjármun án þess að vita um aðförina, þá er hann ábyrgðarlaus af því. Um skip, sjá c. hér að neðan.

b. Kröfuréttindi. Þinglýsingar þarf hér ekki fremur en um lausafé alment. Bæði kaupunautar gjörðarbolanda og lánardrottinnar eru alment við aðför bundnir. En gagnvart skuldunaut gjörðarbolanda þarf nokkurra varúðarráðstafana, svo og stundum gagnvart

kaupunautum. En greina verður hér milli kröfuréttinda alment og skuldebréfa.

1. Ef fjárnémi eru tekin skuldebréf til sölu á uppbóði, skal geta fjárnómsins á þeim, 1.málsgr. 4c.gr. aðfl. "Skuldebréf" tekur að visu til einhliða yfirlýsingar útgefanda um loforð hans til peningagreiðslu, en ekki til annara yfirlýsinga. En sama regla verður hér að gilda um öll svonefnd viðskiftabréf (negotiable skjöl). Nú kann stundum að orka tvímelis, hvort skjal er viðskiftabréf eða ekki, og er þá vissara að rita á það athugasemd um fjárnémið. Ef skjalið er tekið úr vörzlum gjörðarbolanda, þá er hættan reyndar engin á því, að hann ráðstafi því eða geti kvittað fyrir upphæðina, nema vextina, nema hann nái því aftur í varðveizlu sína. Því er jafnan varlegast að rita á bréfið um fjárnémið. Áritunin fyrirgirðir tvent: Í fyrsta lagi, að gjörðarbolandi geti selt bréfið eða veðsett og yfirhöfuð veitt þriðjamaðni rétt yfir bréfinu með samningi. Þar á móti þarf áritunar ekki við gagnvart lánardrottnum gjörðarbolanda. Í öðru lagi er áritun um fjárném nauðsynleg til að svifte gjörðarbolanda heimild til þess að veita kvittun fyrir greiðslur samkvæmt bréfinu, bæði um innstæðu og vöxtu, og til að afhenda skuldunaut það. Jafnvel þótt gjörðarbolandi hafi bréfið ekki í höndum, þá getur hann kvittað fyrir vaxtagreiðslu, og er því ennfreður nauðsynlegt að tilkynna skuldunaut samkvæmt bréfinu, að aðför hafi verið gerð í því, ásamt ógreiddum vöxtum. Ella greiðir hann sér að ábyrgðarlausu vexti til gjörðarbolanda, ef hann hvorki vissi né átti að vita um fjárnémið í bréfinu. Ef viðskiftabréf er lagt gjörðarbeiðanda út til eignar, þá á fögeti að sjálfsögðu að skrá framsal á það.

2. Þegar annarskonar kröfuréttindi eru tekin fjárnémi, þá þarf að tilkynna skuldunaut gjörðarbolanda fjárnémið, því að annars leysist hann frá skuldinni, ef hann greiðir hana í góðu trausti til gjörðarbolanda, 2.málsgr. 4c.gr. aðfl. Það verður sjálfsagt jafnbindingu fyrir gjörðarbeiðanda, ef gjörðarbolandi gefur grandalausum skuldunaut sínum skuldina upp eða veitir honum gjaldfrest á henni, semur um greiðslu í öðru en upphaflega var tilskilið o.s.frv.

c. Fasteignir. Þegar fasteign er tekin fjárnémi, þá þarf að þinglýsa fjárnámsgjörðinni á varnarþingi fasteignarinnar eftir þeim reglum, sem gilda um þinglýsing samningsbundins fasteigna-veðs, 2.málsgr. 4c.gr. aðfl., sbr. nú lög nr.30 7.mai 1928. Þinglýsing er nauðsynleg til þess að aðför hafi gildi gagnvart þeim, er með löglegum samningum kynni að eignast réttindi yfir fasteigninni. Þinglýsing er því ekki hér, fremur en annars, þegar um aðför er að tefla, nauðsynleg gagnvart lánardrottnum gjörðarbolanda. Það sýna orðin: "með löglegum samningum". Ennfremur er einsætt, að þinglýsingar er einungis þörf gagnvart bona fide kaupunautum (kaupendum, veðhöfum o.s.frv.) gjörðarbolanda. Í fyrsta lagi er alls engin ástæða til að vernda kaupnauta, sem vissu eða vita hefði átt um aðförina, og í öðru felst það í kröfu greinarinnar um það, að samningur sé "löglegur", að þinglýsing er nauðsynleg einungis gagnvart bona fide kaupunautum.

Um skip skal athuga: Ef skip er minna en 5 smálestir, þá fer að öllu leyti um fjárném í því sem um fjárném í lausafjármunum, og þarf því engar þinglýsingar, sbr. 2.málsgr. 4.gr. laga nr.30 7.mai 1928. Um skip milli 5 smálesta og 12 smálesta er ekki

vafalaust. Í 2. og 3. málsg. áðurnefndra laga nr.30 1928 segir, að skjölum viðvikjandi þessum skipum skuli binglýsa, þar sem eigandi skips á heima, eða sé, er réttur hans yfir skipi er takmarkaður. En nú eru þessi skip ekki skráningarskyld, sbr. 3.gr. laga nr.29 27.júní 1925 og 1.gr. laga nr.30 1928, og eignarhöft á þeim fara því ekki heldur eftir reglunum um eignarhöft skráningarskyldra skipa samkvæmt II. kap. siglingalaga nr.56 30.nóv.1914. Verður því að ætla, að um aðför í skipum frá 5 - 12 smáasta fari sem um aðför í öðru lausafé. Um aðför í skipum, sem eru 12 smálestir og þaðan af stærri, fer þar á móti, samkvæmt áðurnefndum siglingalögum, eins og um aðför í fasteign, nema henni skal binglýsa þar sem heimili skips er skráð.

Þess hefur verið getið um aðför, að hún standi jafnan í gildi, þó að aðrir lánardrottinnar gjörðarbolanda geri aðför hjá honum eða láti taka bú hans til gjaldbrotaskifta. Undantekningar eru þó frá þessari reglu:

1. Samkvæmt gjaldbrotaskiftalögunum nr.25 14.júní 1929 22.gr. Ef fjárnám við sölu við uppboð hefur farið fram hjá brotamanni eftir sætt um greiðslu skuldar, er hann hefur gengið að á síðustu 6 mánuðum áður en hann verð gjaldbrota, sbr. 5.gr. gjörl., eða eftir dómi í máli, er höfðað hefur verið á sama tímabili, þá fella niður sérréttindi þau í búinu, er af fjárnáminu leiðir, nema því að eins að sannað verði, að brotamaður hafi enn étt fyrir skuldum, þegar sættin var gerð eða mál höfðað, eða ef lánardrottinn (þ.e. gjörðarbeiðandi) sennar, að hann hafi haft fulla ástæðu til að ætla, að brotamaður ætti þá fyrir skuldum.

Breytingar, sem hér eru gerðar frá fyrirætlum gömlu gjaldbrotaskiftalaganna nr.7 13.apr. 1894 25.gr. eru þar, að fresturinn er lengdur úr 8 vikum í 6 mánuði, og að bona fides lánardrottins miðast nú við málshöfðunartímann, en áður var það bingfesting málsins. Fyrri breytingin er lánardrottinn í óhag, en hin síðari er honum í hag. Að öðru leyti vísast til skifteréttarins um skýringu á þessu lagafyrirmæli.

2. Þegar lausafé er tekið fjárnámi og svo líða 12 vikur frá lokum fjárnámgerðar, að gjörðarbeiðandi hefur eigi með nýrri aðfarargerð tekið munina úr vörzlum gjörðarbolanda eða komið fram nauðungarsölu, þá fellur fjárnámið niður, ef gjörðarbolandi verður gjaldbrota eða aðrir gera fjárnám hjá honum, 2.málsg. 50.gr. aðfl. Jafnvel þótt munir hafi verið 12 vikur eða lengur í vörzlum gjörðarbolanda, en gjörðarbeiðandi kemur þeim úr höndum hans áður en fjárnám er gert eða hann verður gjaldbrota, þá stendur fjárnámið vafalaust. Það virðist líka nægilegt, að gjörðarbeiðandi taki munina með samþykki gjörðarbolanda eða jafnvel án þess, þó að ný aðfarargerð í því skyni sé ekki haldin, enda þótt 2.málsg. 50.gr. sé svo orðuð, að telja mætti þetta ófrávikjanlegt skilyrði. Þessi regla gildir um allt lausafé, þar á meðal verðbréf og skip undir 12 smálestum að stærð. Þar á móti nýtur nú sá, er fjárnámi tekur stærre skip en 12 smálestir, sömu varðar um rétt sinn sem sá, er fjárnámi tekur fasteign, samkvæmt 5.gr. laga nr. 56 30.nóv.1914. Reglan í 2.málsg. 50.gr. aðfl. virðist munu og eiga að ná til dénarbúa, sem farið er með eftir 31.gr. laga nr.25 14.júní 1929 og ef til vill einnig búa, sem farið er með eftir 3. kap. skiftalaganna.

Ástæðan til reglunnar í 2.málsg. 50.gr. aðfl. er talin

sú, að ef hún væri ekki, þá gæti aðiljar notað heimildina til þess að taka lausafjérmuni fjárnámi til þess að fara í kringum fyrir- mæli löggjefarinnar um sjálfsvörsluveð i lausafé. Ef takmörkun 2.málsgr. 50.gr. aðfl. væri ekki, þá gæti lánardrottinn i raun- inni haldið tryggum sjálfsvörsluveðrétti i lausafé óþinglýstum og ótimatekmarkað. Þetta á nefnt ákvæði að fyrirgirðis.

Undantekningar eru þó gerðar frá reglunni i 2.málsgr. 50. gr. aðfl., sem byggjast á því, að gjörðarbeiðanda verði ekki gef- in sök á því, þó að munirnir hafi ekki verið teknir úr vörzlum gjörðarþolanda éður en 12 vikur sé liðnar frá aðför. Sú er önnur undantekningin, ef réttur þriðjamaðns stendur því i vegi, að mun- irnir verði teknir úr vörzlum gjörðarþolanda, t.d. ef þriðjimaður á eldra sjálfsvörsluveð i heim. Þá verðar engur réttarspjöllum, þó að munirnir sé i vörzlum gjörðarþolanda, meðan réttur þriðje- manns stendur i vegi fyrir vörzluskiftum. Hin undantekningin er talin sú,er gjörðarbeiðanda er varnað sölu munanna vegna áfrýj- unar. Ekki er svo að skilja, að gjörðarbeiðanda sé fyrimunað að taka muni úr vörzlum gjörðarþolanda, þó að aðför sé áfrýjað. En hugsunin mun vera þessi, að begar grundvellinum, sem vörzluskift- in eru byggð á, er áfrýjað til aðra dóms, þá taki því ekki að heimta af gjörðarbeiðanda, að hann komi mununum úr vörzlum gjörð- arþolanda, meðan óvist sé, nema aðförin verði ómerkt i aðra dómi. En jafnskjótt sem þessi tálmun er úr sögunni, þá verður aðili að láta taka munina úr vörzlum gjörðarþolanda svo að réttur hans sé tryggur eftir 2.málsgr. 50.gr. aðfl. Ef gjörðarþolandi verður gjaldþrota éður en 12 vikna fresturinn er liðinn, þá átti gjörð- arbeiðandi ekki að þurfa að láta taka munina úr vörzlum hans, því að nú eru þeir komnir i vörzlur þús hans (þ.e. skiftaráðanda). Þá verður nauðsyn á vörzluskiftum alls ekki byggð á þeirri ástæðu, sem fyrr var getið. Vörzluskiftin eru ónauðsynleg og oft ófram- kvæmanleg, ef þriðjimaður hefur munina i höndum. Þú brotamanns má hér vel setja á bekk með þriðjamaðni. Þar á móti leysir það, að gjörðarbeiðandi hefur veðrétt i mununum, hann ekki undan þeirri nauðsyn, að taka þá úr vörzlum gjörðarþolanda.

D. Varðveizla og notkun fjárnuminna muna. Hér verður að greina milli fasteigna annars vegar og lausafjár hins vegar.

1. Fasteignir. Þegar fjárnám er gert i fasteign, en ekki i arði hennar eða tekjum, heldur hún áfram að vera i vörzlum gjörðarþolanda, þar til nauðungaruppbót fer fram, nema hún spill- ist af hans völdum eða rýrni, og getur fógeti þá fengið öðrum um- ráð hennar, 1.málsgr. 46.gr. aðfl.

Þegar fasteign gefur engan arð af sér eða þegar sá arður, sem hún gefur, er ekki tekinn fjárnámi með henni, þá er einsætt, að eignin verður áfram i varðveizlu gjörðarþolanda samkvæmt 1. málsgr. 46.gr. aðfl. Jafnvist er hitt, að ef einungis er tekinn fjárnámi arður fasteignar samkvæmt 21. eða 22. gr. aðfl., þá skal svifte gjörðarþolanda umráðum eignarinnar, ef gjörðarbeiðandi ósk- ar þess, eftir 26.gr. aðfl. En þá er eftir það tilvik, ef fjár- námi er tekið hvorttveggja, fasteignin sjálf og ógreiddur arður af henni, sem tilfellur milli aðfarar og uppbóts. Þá mun yfir- leitt ekki vera tilætlunin, að eigninni sé komið úr vörzlum gjörð- arþolanda. Arðurinn er þá venjulega eukaatriði, og því ekki tal- in ástæða að svifte hann þegar umráðum þess vegna. Arðinn ver vel hægt að festa með því að tilkynna þeim, sem eiga að borga hann,

hvert hann eigi að ganga. Öðru máli er að gegna, þegar tekinn er fjárnami að eins arður eignar og efnotaréttur. Þé er ætlast til þess, að það ástand geti haldizt alllengi, og því þurfi að ráðstafa eigninni, svo að hún verði skynsamlega notuð.

Ef gjörðarbeiðandi sýnir fram á það við aðför í öndverðu, að eignin spillist í varðveizlu gjörðarbolanda, þá verður fógeti þegar að svifta hann varðveizlu hennar. En ef gjörðarbeiðandi fær vitneskju um það síðar, þá verður hann að snúa sér til fógeta með beiðni um að taka gjörðina upp aftur og svifta gjörðarbolanda umráðum eignarinnar, sbr. 2.málsgr. 51.gr. aðfl.

2. Lausafé. Hér til teljast í þessu sambandi allir líkamlegir munir, sem teknir eru fjárnami, að fasteignum undanskildum. Skip, hversu stór sem þau eru, verða hér til lausafjár talin. Þau eru lausafé samkvæmt eðli málsins, og heimildarlaust að beita hér reglunum um fasteignir um þau. Það gildir hér fyrst, að lausafjármunir verða ekki teknir úr vörzlum gjörðarbolanda, ef réttur þriðjamaðns er því til fyrirstöðu. Í öðru lagi mega munirnir vera áfram í vörzlum gjörðarbolanda, ef gjörðarbeiðandi er því samþykktur. Annars á gjörðarbolandi ekki rétt á að geyma hlutina, enda er honum það óskýlt. Þó skal ekki taka þá af honum, ef hann setur tryggingu fyrir því, að þeir verði óskemdir og vísir, þegar til á að taka, sjá 47.gr. aðfl. Oft fær gjörðarbolandi að hafa fjárnumda muni áfram í varðveizlu sinni, þar til sala fer fram, en varlegast er þó að taka frá honum muni, sem litið fer fyrir og auðveldlega geta glatast eða auðvelt er að koma undan eða að koma í peninga eða þurfa sérstaka geymslu, sem gjörðarbolanda er ekki unt að láta uppi. Ef gjörðarbolandi geymir ekki munina, þá má greina á milli þess, hvort þeir eru í vörzlum þriðjamaðns eða ekki. Ef þriðjimaður á heimtingu á að halda muninum, sbr. 49.gr. aðfl., og heldur þeim áfram, þá er honum skýlt að geyma þá fyrir hönd gjörðarbeiðanda, ef hann fær vitneskju um fjárnamið, en þó þannig auðviteð, að sú meðferð samrímist rétti hans yfir þeim. Þó að geymslumaður hafi venjulega ekki rétt til að nota fjárnumda muni, þá má þriðjimaður fara með þá samkvæmt þeim samningi, sem hann kann að hafa gert um það efni á sínum tíma við gjörðarbolanda, t.d. leigutaki.

Nú á þriðjimaður ekki vörzlu fjárnuminna muna, og getur þá gjörðarbeiðandi að jafnaði tekið til sin munina. Ef aðiljar verða á það sáttir, að gjörðarbeiðandi skuli varðveita munina og réttur þriðjamaðns stendur því ekki í vegi, þá fær fógeti gjörðarbeiðanda þá til geymslu. Sama er, ef verð munanna fer ekki fram úr upphæð fjárnámskröfu með vöxtum og kostnaði. En þó má vera, að gjörðarbolandi geti með réttu andmælt því, að gjörðarbeiðandi taki fjárnumda muni til sín, þó að þeir fari ekki fram úr þessu. Ef munirnir eru torgeymdir, en gjörðarbeiðandi skortir hentuga og tryggja geymslu, þá má vera, að hann yrði ábyrgðarlaus, þó að munirnir glötuðust eða hyrfi, ef hann hefur ekki geymt þá ver en samskonar munir eru geymdir hjé fólki í hans stöðu. Þessa áhættu þarf gjörðarbolandi ekki að taka. Hann getur vafalaust krafizt þess, að slíkir munir verði geymdir svo tryggilega sem bezt er venja til, t.d. verðbréf, skreutmuni í eldtryggum skáp o.s.frv., neme gjörðarbeiðandi setji tryggingu. Ef skuldin nemur verðmæti geymslufjárins, þá getur hann sett hana að tryggingu fyrir því. Ella mætti krefjast viðbótartryggingar. Ennfremur má vera, að

teknir hafi verið fjárnámi verðmeiri hlutir en sem skuld og kostnaði nemur, t.d. dýrgripur einhver, skuldbróf hærre að nafnverði, og á þá gjörðarbeiðandi ekki heimtingu é að geyma þá, nema hann setji tryggingu. Loks getur verið, að hvorki þyki rétt, að gjörðarbolandi geymi fjárnumað muni né gjörðarbeiðandi vilji geyma þá eða hvorugur vilji láta hinn geyma þá, þá skal fógeti ráðstafa geymslu munanna eftir því, sem hann telur tryggast og hagfeldast. Fógeti sker úr öllum égreiningi, er geymslu fjárnuminna hluta varðar.

Verðveizlumaður fjárnuminna muna hefur ekki heimild til að nota þá. Því síður er honum heimilt að eyðileggja þá. Ef gjörðarbolandi eyðileggur eða notar munina, svo að þeir fara förgörðum eða rírna að verulegum mun, þá verðar það refsingu eftir 255. eða 259. gr. hegningarlögganna. Sama mun verða, ef þriðji-maður fer svo með munina, ef meðferðin fer fram úr þeirri notkun, sem hann á rétt til samkvæmt samningum sínum við gjörðarbolanda. Hinsvegar er sú notkun þó leyfileg og sjálfsögð, sem ekki ririr hlutinn, heldur miðar til þess að gera hann arðberandi með venjulegum hætti eða jafnvel til þess að halda honum við. Því er t.d. gjörðarbolanda heimilt að búa í íbúð í húsi sínu, þó að það sé tekið fjárnámi, þar til sale fer fram, nema honum hafi verið sérstaklega bannað það. Ef málnytupeningur hefur verið tekinn fjárnámi, þá er geymslumanni bæði rétt og skylt að hirða hann og mjólka, eins og venje er til. Ef gjörðarbolandi heldur fjárnumdum munum í vörslum sínum, þá mun yfirleitt mega ætla honum leyfilegt að nota þá með venjulegum hætti, ef ekki er lagt bann við og ef munirnir eyðast ekki að nokkru ráði eða hætta á að þeir spillist fyrir venjulega notkun.

18.gr.

Aðför sem dómsaðhöfn.

I. Eins og fyrr er sagt, þá er aðför dómsaðhöfn. Af því mætti leiða þá ályktun, að engri ákvörðun fógets yrði breytt, nema með ályktun æra dóms, sem ákvörðun fógeta hefði verið skotið til. Fógeti sjálfur og hliðsettir dómstólar yrði þá að fara eftir ályktunum hans, meðan æri dómur hefði ekki felt þær úr gildi. Þó að ef til vill megj telja þette aðelregluna, þá eru þó allverulegar undantekningar frá henni, og verður því að skýra þette atriði gjör.

II. Ef fógeti neitar að framkvæma aðför. Gjörðarbeiðandi getur auðvitað jafnan áfrýjað synjunarúrskurði fógeta. Ef æri dómur staðfestir úrskurðinn, þá verður aðför ekki gerð eftir þeirri aðferarheimild, að óbreyttum kringumstæðum. En ef æri dómur fellir synjunarúrskurðinn úr gildi, þá skyldar hann fógeta til þess að framkvæma aðförina, og verður fógeti að sjálfsögðu að hlýða þeirri ákvörðun æra réttar. En auðvitað er áfrýjun ein á synjunarúrskurði fógeta ekki nóg til þess að knýja hann til þess að gera aðför. Annars getur synjunarúrskurður fógeta bæði bygzt é formsástæðum og efnisástæðum. Og er hentast að æthuga hvorn flokkinn fyrir sig.

1. Fógeti kenn að hafa synjað aðfarar af því, að dómur hafi ekki verið birtur, að tilkynning samkvæmt 15.gr. lögtl. eða samkvæmt 2.málsgr. 9.gr. aðfl. hafi ekki farið fram, að áfrýjunarstefna eða eiðsstefna hafi komið fyrir fógeta, að gjörðarbeiðandi hafi ekki sent hæfan mann til aðfarargerðar o.s.frv. Þá er ljóst, að gjörðarbeiðandi þarf ekki að áfrýja úrskurði fógeta til þess að gjörðin megi síðar fara fram, ef tálmi sá er nú burt fallinn, sem stóð aðför í vegi, t.d. ef dómur var síðar birtur, tilkynningar hafa farið fram, áfrýjun hefur ekki leitt til breytinga, eiður hefur ekki verið unninn o.s.frv. Þá getur fógeti, þrátt fyrir úrskurð sinn, gert aðför, þegar sannað er fyrir honum, að þeir meinbugir, sem áður tálmuðu aðför, standi henni nú ekki í vegi. En í þessu felast engin afbrigði frá þeirri reglu, sem um dómara alment gildir. Þó að máli hafi verið vísað frá dómi vegna galla á málalíbúnaði, þá verður það mál síðar tekið til meðferðar í sama eða hliðsettum dómi, þegar þeir gallar eru ekki framar til fyrirstöðu. Hinsvegar mundi úrskurði fógeta um það, hvort hann skyldi víkja sæti eða ekki, einungis verða breytt með úrskurði æra dóms. Ef fógeti hefur úrskurðað sig frá aðför, þá gerir hann hana alls ekki, nema æðri dómur skyldi hann til þess.

2. Þá má vera, að fógeti hafi synjað aðfarar vegna ástæðna, sem telja má til efnisatriða, svo sem að aðför sé ekki gerð fyrir réttan aðila eða ekki hjá réttum aðila, að greiðsla samkvæmt sátt eða veðbréfi sé ekki fallin í gjalddaga, að aðfararheimildin fullnægi ekki skilyrðum 1.gr. aðfl., að skylda samkvæmt aðfararheimildinni sé niður fallin eða að henni sé frestað, t.d. skuldin greidd, eða gjaldfrestur veittur. Það virðist ljóst, að breytt atvik geti valdið breytingu á ákvörðunum fógeta, enda þótt atvikin verði talin til þessa flóks. Þegar gjalddagi sáttar er kominn eða greiðslufrestur liðinn, þá getur fógeti gert aðför, þó að hann hafi neitað að gera hana áður. Þetta er í samræmi við það, að aðili getur borið sömu kröfu fyrir sama dómstól, sem áður hefur sýknað af henni, af því að þá taldist hún ekki vera komin í gjalddaga, og fengið dóm til greiðslu hennar, þegar dómeri telur hana kræfa. Um aðrar ástæður, sem ekki hafa breyttzt, er í rauninni vafasamara. Getur fógeti, sem synjað hefur aðfarar, af því að gjörðarbeiðandi væri ekki réttur aðili, síðar framkvæmt aðför, með því að nú sanner hann aðild sína, og að því tilskildu, að hann hafi ekki í raun og veru öðlast aðildina fyrst eftir hina fyrri tilraun til þess að aðför færi fram? Eða getur fógeti, sem synjað hefur aðfarar af því að hann telur aðfararheimildina ekki fullnægja skilyrðum 15.gr. lögtl. eða 1.gr. aðfl., síðar gert aðför að öllu óbreyttu öðru en því, að hann hefur skift um skoðun á þessu atriði síðan hann var krafinn aðfarar hið fyrra skiftið? Fyrri spurningunni mun verða að svara játandi. Þegar ný gögn koma síðar fram, þá mun fógeta rétt að framkvæma gjörðina, þó að hann hafi synjað hennar áður af því að þau gögn vantaði. Þegar þar á móti engin breyting er á orðin önnur en skoðanaskifti fógeta, þá virðist hann ekki hafa heimild til að falla frá úrskurði þeim, er hann hefur áður gefið.

Það getur borið við, að aðför sé byrjuð, en svo komi gjörðarþolandi og beri fyrir fógeta ástæður, sem varna ætti aðför, t.d. að krafan sé niður fallin, að aðili sé ekki réttur, að þriðjmaður eigi þá hluti, sem teknir hafa verið fjárnámi, en engir

aðrir munir sé til o.s.frv. Fógeti verður þá að úrskurða gjörðinni lokið eða hefja hana. En gjörðarbeiðandi getur þá með sama hætti sem áður var getið látið gera aðför af nýju.

III. Ef aðför fer fram, þá verður að athuga dómsverkun hennar í þrjár áttir: Gagnvert aðiljum, gagnvert þriðjamaðmanni og gagnvert hliðsettum dómi.

1. Ályktun fógeta um að gera aðför yfirhöfuð eða í einstökum munum, má þegar áfrýja, en áfrýjun frestar ekki frærkvæmd gjörðarinnar. Úrlausnarefnið er hér, hvenær sé aðilja, sem óánægður er með það, sem fram hefur farið eða við fógeta sérstaklega, geti fengið hann til þess að breyta því, og hvenær hann þurfi að leita til æðra dóms. Aðilja stendur jafnan sú leið opin að skjóta gerðum fógeta til æðra dóms, en þar með er ekki sagt, að það sé honum alt af hentast eða að þess sé alt af þörf. Þegar aðili ætlar að koma ábyrgð fram á hendur fógeta, þá verður hann að áfrýja gjörðinni, því að hliðsettur dómari getur ekki felt dóm um úrlausnir eða aðferð fógeta í einkamáli. Þá er og auðsætt, að aðili verður að skjóta aðferargjörð til æðra dóms ef hann ætlar sér að fá dóm um það, að hún hafi farið fram að ólögum og að hún skuli því vera ómerk. Þess vegna verður aðili að leita til æðra dóms, ef hann ætlar að fá aðför ómerkta vegna ástæðna, sem voru fyrir hendi, þegar hún fór fram, en hafa annaðhvort ekki verið bornar undir fógeta, eða hann hefur ekki talið þær sannæðar eða ekki til fyrirstöðu aðför. Fógeti er ekki talinn bær að fella aðför niður af ástæðum, sem fyrir hendi voru, þegar gjörðin fór fram eða þótt hann kynni að skifta um skoðun á þeim atvörðum, er hann úrskurðaði, þegar hann gerði aðför, fræmur en dómari fær breytt dómi sínum fyrir sömu sakir. En ef ástæður breytast eftir að aðför fór fram, þannig að ekki hefði átt að gera hana, ef þá hefði verið svo ástatt sem nú er, þá hefur fógeta verið talið heimilt að fella aðför niður. Sama er um breytingar, sem orðið hefa á t.d. meðferð fjárnuminna muna, að fógeti getur þá úrskurðað, að þá skuli geyma með öðrum hætti. Ef t.d. kræfa sú, sem tryggja átti með aðför, er greidd síðar eða fellur niður af öðrum ástæðum, þá getur fógeti leyst aðför af. Sama er, ef gjörðarþolandi er síðar sýknaður í æðra dómi af kröfunni að öllu leyti eða einhverju. Sýknum að nokkru leyti mundi þó einungis leiða til þess, að fógeti leysti aðför af að nokkru leyti. Sjá um lausnargjörðir næstu gr.

2. Eins og fyrr segir, getur þriðjimaður, sem telur aðferargerð ganga of nærri rétti sínum, komið fyrir fógetarétt, flutt þar mál sitt samkvæmt þeim reglum, sem um málflutning fyrir fógetarétti gilda, og lagt kröfu sína undir úrskurð fógeta. Hefur hann þá með gerzt aðili við aðför, sbr. 40.gr. aðfl. Hann stendur þá alveg eins að vígi og aðiljar aðferargjörðar um niðurfellingu eða breytingu á aðferargjörð (sbr. t.d. Dómas. IX 531). Þegar þar á móti þriðjimaður hefur ekki komið fyrir fógetarétt, þá getur hann ekki orðið bundinn við það, sem gerzt hefur þar. Þess má geta, að þriðjimaður getur ekki látið ómerkja aðför af þeim einum ástæðum, sem varð gjörðarþolanda, t.d. að honum hafi ekki verið gert viðvart eftir 15.gr. lögtl. (Dómas. IV 4). Þriðjimaður getur, með því hann er ekki bundinn við aðförina, sótt rétt sinn á hendur aðilja í héraði, t.d. heimt fjárnumda hluti af vörslumanni þeirra í venjulegu brígðamáli. Og hann mundi geta rekið réttir síns þrátt fyrir aðför og síðara uppboð, t.d. heimt

leigðan hlut, sett hlut, sem hann átti veð í, síðar á uppboð, þó að réttur hans hefði verið fyrir borð borinn á uppboði, sem gjörðarbeiðandi hefði áður haldið. Svo mundi þriðjimaður og geta sótt skaðabótakröfu á hendur aðiljum í héraði. En auk þessa er þriðjamaðni einnig talið heimilt að áfrýja aðför (t.d. Dómas. IV 4, HRD II 364). Getur hann fengið aðför ómerkt með þeim hætti og ef til vill skaðabætur dæmdar. Og þessa leið verður hann að fara, ef hann vill fá aðför formlega fellda úr gildi eða vill byggja rétt sinn á því, að aðförin hafi verið ólöglega gerð. Loks getur hann ekki komið ábyrgð á hendur fólgeta frem með öðru móti. Ef þriðjimaður áfrýjar aðför til ómerkingar, þá verður hann að stefna bæði gjörðarbeiðanda og gjörðarþolanda. Ef gjörðarþolanda má telja valdan að því, að aðför hefur gengið of nærri rétti þriðjamaðns, þá má dæma báða in solidum til greiðslu málskostnaðar og skaðabóta, ef því er að skifta (sbr. HRD II 364).

3. Hliðsettur dómstóll er alment bundinn við það, sem fólgeti hefur gert. Því verður uppboðsréttur að halda uppboð á fjárnumdum munum, þó að hann telji fólgeta hafa missýnst, er hann framkvæmdi aðfarargjörðina, eða þótt hann telji fólgeta hafa renglega neitað að leysa aðför af munum þeim, sem nú á að selja. Ef þriðjimaður kemur fyrir uppboðsrétt og mótmælir uppboði fyrir því, að ekki hafi verið tekinn til greina réttur hans, enda hafi hann ekki gætt hagsmuna sinna fyrir fólgetarétti, þá mundi uppboðshaldari þó synja uppboðs, ef hann felst á rök hans, því að þriðjimaður var þá ekki bundinn við aðför. Ekki mundi gjörðarþolandi geta heimt af gjörðarbeiðanda með málssókn í héraði fjárnuminn hlut, sem gjörðarbeiðandi hefði með úrskurði fólgeta tekið sér til eignar eða geymslu, meðan aðför stendur óhöggúð. Þá er skiftaréttur bundinn við aðför, sem gerð hefur verið í eignum manns, sem þar eftir verður gjaldþrota. Þetta gildir alveg óskorað, ef fjárnumdir munir voru komnir úr vörzlum gjörðarþolanda, þegar hann varð gjaldþrota eða þeir komast aldrei annars í vörzlur skiftaréttar. En ef þeir komast í vörzlur skiftaréttar, þá leiðir það af ákvæðum skiftalaganna, sbr. 33. og 35. gr. þeirra, að skiftaréttur sker úr því, hvort mununum skuli skila úr búinu eða hvort gjörðarbeiðandi skuli hafa nokkurn forgöngurétt til andvirðis þeirra, ef skiftaréttur hefur þegar selt þá. Á skiftaréttur auðvitað að skila fjárnumdum munum eða greiða gjörðarbeiðanda andvirði þeirra, nema hann telji þá galla á aðför eða aðfararheimild, að hvortveggja muni verða feld úr gildi í söra dómi.

19.gr.

Niðurfall aðfarar. - Lausnargjörðir.

I. Aðför getur fallið brott fyrir ýmsar sakir, og skulu þær taldar hér:

1. Ef fjárnuminn hlutur fer forgörðum, týnist eða eyðilegst, þar á meðal, ef gerður er algerlega nýr hlutur úr honum, þá er aðför að því leyti til niðurfallin. Ef svo fer um alla þá hluti, sem teknir hafa verið, þá er aðför fallin niður að öllu leyti. Verður þá að gera aðför af nýju, nema lánardrottinn fái

sitt með öðrum hætti. Annað mál er það, að lánardrottinn kann að bera ábyrgð á því, að munirnir eru ekki lengur til. En fógeti getur ekki dæmt það atriði. Verður gjörðarbeiðandi að sækja mál um skaðabótakröfu út af geymslu fjárnuminna muna fyrir héraðsdómara.

2. Þá fellur aðför niður, ef krafan, sem hún átti að tryggja, er niður fallin fyrir greiðslu, uppgjöf eða ef skuldareigandi og skuldunautur verða einn maður (confusio). Ef krafan fyrirnist, þá stendur aðför fyrir því, að minsta kosti í fasteign. Aðför í lausafé má ætla að falli niður, ef gjörðarbeiðandi geymir það, fyrir fyrningu, eins og sjálfsvörðuleið í lausafé og réttindum. Skrásett skip fylgja þó hér sömu reglum sem fasteignir. Þar á móti skiftir það engu máli um aðför, þó að krafan falli niður af því að vanrækt er að lýsa henni í búi gjörðarbeiðanda.

3. Aðför má rifta eftir 22.gr. gjaldþrl. nr.25 14.júní 1929. Svo fellur niður aðför í lausafé eftir 2.málsgr.50.gr. aðfl.

4. Ef þriðjamaður sannar sinn rétt í máli í héraði yfir hlut, sem ekki má samríma aðför í honum. Getur aðför fyrir þessa sök fallið niður að öllu leyti eða einhverju.

5. Ef aðfarargerð er ómerkt í æðra dómi að einhverju leyti eða öllu (sbr. HRD II 364, Dómas. VIII 247).

6. Ef aðför í fasteign eða skrásettú skipi er ekki þinglesin og ef aðför er ekki skráð á viðskiftabréf, þá fellur aðför niður, ef þriðjamaður eignast fasteign, skip eða bréf eða fær rétt yfir því með viðskiftaheimild og án þess að hann víti um aðförina. Svo getur aðför í útistandandi skuld fallið niður, ef skuldunautur greiðir gjörðarbeiðanda án þess að vita um aðförina, sbr. 46. og 48.gr. aðfl.

7. Þegar uppboðskaupandi verður eigandi fjárnuminna hlute, fellur fjárnámið niður.

8. Fyrir lausnargjörð fellur aðför loks niður. Og verður þeim gjörðum nokkru gjörr lýst.

II.1. Þegar aðför fellur niður samkvæmt I. 1.-7. hér á undan, þá þarf stundum ekki annað en það atvik eitt, sem veldur niðurfalli aðfarar. Svo er samkvæmt I.1., 2.málsgr. 50.gr. aðfl. (I.3.) og I.6. og 7. Uppboðskaupandi (I.7.) getur látið þinglýsa eignarheimild sinni, ef skip er eða fasteign, og er þinglýsing aðfarar þá afmáð, og látið skrá eignarheimild sína á viðskiftabréf, og er áritun á það um aðför þar með úr gildi fallin. Ef hlutir, sem kaupandi hefur eignast, eru enn í vörzlum annara manna, þá getur hann, ef á þarf að halda, fengið aðstoð dómvaldsins, fógeta, ef bein fógetagjörð má fram fara, eða dómara, ef máls er þörf. Ef aðför fellur niður vegna greiðslu o.s.frv. (I.2.), er rift vegna gjaldþrota (I.3.), ef þriðjamaður vinnur hlutinn með málssókn í héraði (I.4.) eða ef aðför er ómerkt í æðra dómi (I.5.) þá getur gjörðarbeiðandi, búi gjörðarbeiðanda eða þriðjamanni eftir því, hvert tilvikið er, verið nauðsynlegt að láta ráðstafanir fara fram til verndar og fullnustu rétti sínum. Ef aðför hefur verið þinglýst, þá verður að láta þinglýsa kvittun eða úrskurði fógeta (I.2.) eða þinglýsa dómi í riftingarmáli, dómi í máli þriðjumanns (I.4.) eða ómerkingardómi æðra dómstóls (I.5.). Getur aðili annast þetta sjálfur. En svo má vera, að afmá þurfi áritun um aðförina á verðbréfi eða ágreiningur sé um greiðslu o.s.frv. eða taka þurfi muni úr vörzlum gjörðarbeiðanda eða annara manna. Þá þarf

aðstoð fógeta. Samkvæmt 1.málsgr. 51.gr. aðfl. er fógeta skylt að taka upp gjörðina eftir kröfu gjörðarbolanda um það, að fjárnámið verði látið niður falla að öllu leyti eða einhverju, ef skuld hefur verið greidd að öllu leyti eða einhverju eftir að það fór fram. Venjulega væri kvittun lánardrottins um fulla greiðslu næg, en ef þá skilur á, þá verður að láta fógeta skera úr, hvort og hversu mikið skuli leysa. Með sama hætti má fá aðstoð fógeta til þess að taka fjárnumda muni úr vörzlum þeirra, sem hann hefur falið munina til geymslu. Öll atvik, sem upp koma eftir að aðfarargjörð hefur farið fram og talin eru eiga að valda niðurfalli aðfarar, má bera undir fógeta, svo sem úrlausn æðra dóms, sem aðiljar eru ósammála um skyringu á. En þess er ekki þörf, þegar aðiljar eru sammála eða heimildin til niðurfalls aðfarar er nógu glögg, eins og t.d. úrlausn æðra dóms venjulega er, og varðveizlu-maður munanna lætur þá fúslega af hendi.

2. Lausnargjörð fer fram með sama hætti sem aðfarargjörð. Ef fógeti neitar að framkvæma hana, þá má áfrýja þeim úrskurði, en gjörðin fer auðvitað ekki að heldur fram. Úrskurði fógeta um framkvæmd gjörðarinnar má og þegar áfrýja, en áfrýjun frestar ekki framkvæmd gjörðarinnar. Fógeti skal gera aðiljum viðvart áður en hann framkvæmir gjörðina, enda verður hún ekki framkvæmd, nema sé, er beiðist hennar, sé við eða umboðsmaður hans. Um gjeld fyrir lausnargjörðir, sjá aukatekjulög nr.27 27.júní 1921 17.gr.

III. Oft getur við borið, að taka þurfi upp aðfarargjörð, þó að það sé ekki í því skyni gert að fella hana niður. Ef of lítið reynist hafa verið tekið fjárnámi, þá má láta framhalds-fjárnám fara fram, og verður það að fara sem fjárnám í öndverðu. Verður gjörðarbolanda skylt að segja til um eignir sínar og hann hefur sama rétt á að benda á muni sem fyrr. Slíkt framhaldsfjárnám má láta gera, þegar sýnt er með nauðungaruppbóði, að of lítið hefur verið tekið. En ef of lítið hefur fundist fémætt samkvæmt virðingargjörð í öndverðu, þá þarf ekki að biða sölu, heldur má gera framhaldsfjárnám jafnskjótt sem gjörðarbeiðandi getur vísað á einhverja muni, er taka megir fjárnámi. Það er gert ráð fyrir því, að hin fyrri fjárnámsgjörð hafi sýnt, að gjörðarbolanda skorti fé til greiðslu skuldarinnar, og því verði gjörðarbeiðandi nú að sýna fram á, að ekki muni til einskis farið aftur á stað.

Þá getur verið nauðsynlegt að taka upp aðförl til nýrrar ráðstöfunar á fjárnumdum munum. Gjörðarbeiðanda getur fyrst og fremst verið nauðsyn á því. Er fógeta skylt að taka gjörð upp af nýju eftir kröfu hans, ef hann þarf að koma munum úr varðveizlu gjörðarbolanda vegna ákvæða 2.málsgr. 50.gr. aðfl. eða vegna þess að gjörðarbolandi fari öðruvísi með munina en vera ber. Svo getur verið, að munirnir liggi undir skemðum án þess að nokkrum verði gefin sök á því, að geymsla þeirra sé óþarflega kostnaðarsöm o.s. frv. Gjörðarbolanda er rétt að láta taka gjörð upp af öllum þessum ástæðum, og breytir þá fógeti til, ef þess er þörf og kostur.

Þá má taka gjörð upp, ef annarhvor aðili eða þriðjimaður beiðist þess og allir hlutaðeigendur samþykkja, 52.gr. aðfl. Eftir þessu ætti gjörðarbolandi og þriðjimaður aldrei að geta látið taka upp aðfarargjörð, nema gjörðarbeiðandi og aðrir, sem málið kynni að varða, samþykki það. Þetta verður varla skilið alveg bókstaflega. Svo getur staðið á, að t.d. gjörðarbolanda sé bráð-nauðsynlegt að fá gjörðina tekna upp aftur, af því að munir þeir,

sem fjárnámi voru teknir, sé ver geymdir en við var búizt. Þriðj-
imaður, sem tekið hefur að sér geymslu munanna, segist ekki geta
haft þá lengur, o.s.frv. Væri alveg fráleitt, ef fógæti mætti
ekki taka upp gjörð, þegar svo stendur á, nema fengið væri áður
samþykki allra, sem hlut eiga að máli. Það verður þvert á móti
að vera aðalreglan, að fógæti geti jafnan tekið upp aðför, þegar
hann sér þess þörf.

20.gr.

Ábyrgð á aðför.

I. Fógæti getur fyrst og fremst orðið skaðabótaskyldur
vegna þess, að hann framkvæmir aðför eða synjar um framkvæmd að-
farar (sbr. HRD I 521). Ef hreppstjóri framkvæmir gjörð, þá er
það og á skaðabótaábyrgð fógæta (sbr. Dómas. VII 273, 277, 280).
Hinar gömlu reglur í N. og D.L. 1-5-3 og N.L. 1-23-37 og 45 (D.L.
1-24-35 og 43) eru nú úr gildi fallnar, en í staðinn eru komin
fyrirmæli almennra hegningarlaga um dómara. Samkvæmt þeim ber
fógæti ábyrgð á skaða, er hlýzt af ásetningi hans eða gáleysi
(eða umboðsmanns hans). Fógæti verður því alls ekki dæmdur til
skaðabóttagreiðslu fyrir það eitt, að aðför, sem hann hefur fram-
kvæmt, er úr gildi feld, eða hann er skyldaður til að gera aðför,
sem hann hefur neitað að gera (sbr. t.d. HRD I 521). Ef saka má
hann um gáleysi, t.d. ef hann lætur aðför fara fram, þó að aðfar-
erheimild hafi verið áfrýjað, ekki er liðinn aðfararrestur dóms,
fjárnámi eru teknir munir, sem tvímálaleust má algrei taka eða
ekki má taka gegn mótmælum gjörðarþolanda eða þriðjaranns, þá kem-
ur skaðabótaskylda hans fyrst til greina. Hann getur orðið skaða-
bótaskyldur fyrst og fremst gagnvart gjörðarbeiðanda, ef hann
synjar aðfarar að einhverju leyti eða öllu, dregur hana úr hófi
fram, synjar um nauðsynlega endurupptöku aðfarargjörðar o.s.frv.
Þá er auðsatt, að fógæti getur orðið skaðabótaskyldur gagnvart
gjörðarþolanda, ef hann lætur aðför fara fram, eða lætur hana fara
ränglega fram, synjar um lausnargjörð eða endurupptöku aðfarar-
gjörðar o.s.frv. Þá má vera, að fógæti baki þriðjamaðni tjón með
aðgjörðum sínum eða aðgjörðarleysi, t.d. taki fjárnámi eign þriðj-
amanns, neiti að leysa hana o.s.frv. Ábyrgð á hendur fógæta verð-
ur ekki komið fram í einkamáli, nema með áfrýjun aðfarar, enda sé
fógæti stefnt til ábyrgðar.

II. Þá getur gjörðarbeiðandi orðið skaðabótaskyldur vegna
aðfarar, sem farið hefur fram, þótt ekki hefði átt að gera hana,
eða farið hefur fram að einhverju leyti ränglega, t.d. teknir mun-
ir, sem ekki mátti taka, munirnir verið skemdir við aðför eða
vegna slæmrar geymslu, þeim ekki verið skilað, þegar aðili átti
heimtingu á því og kræfðist þess, o.s.frv. Gjörðarbeiðandi ábyrg-
ist það þó ekki, þó að dómi verði breytt af æðra dómstóli, og að-
för verði síðar feld úr gildi af þeirri ástæðu (sbr. þó Dómas. II
412, sem virðist fara lengra í þessu efni). Þegar þar á móti
gjörðarbeiðanda er kunnugt um áfrýjun, að eidsstefna hefur verið
úttekin, lætur taka fjárnámi muni, sem hann veit, að eru undan-
begnir aðför eða að þriðjimaður á þá, lætur muni spillast hjá sér

o.s.frv., þá verður hann dæmdur til að bæta skaða, annaðhvort einn eða með fógöta. Fógöti vinnur að ýmsu leyti á áhættu gjörðarbeiðanda. Því má vel vera, að aðför verði ómerkt, en fógöti verði alls ekki skaðabótaskyldur, heldur einungis gjörðarbeiðandi, t.d. af því að munir voru teknir, sem ekki átti að taka, en fógöta verður þó ekki reiknað það til ásetningssyndar eða hirðuleysis. Og gjörðarbeiðandi getur orðið skaðabótaskyldur bæði gagnvart gjörðarþólanda og þriðjamaðni. Skaðabótakröfu má koma fram í sambandi við áfrýjun aðfarar, og sú ein aðferð verður höfð, ef skaðabótakrafan byggist á því, að fógöti hafi farið rangt að, og gildir það, hvort sem ábyrgðar er krafist á hendur honum eða ekki, því að einungis æðri dómur getur felt í einkamáli dóm um gjörðir hans. Ef skaðabótakrafan þar á móti er ekki byggð á því, að fógöti hafi gert rangt, heldur t.d. á því, að gjörðarbeiðandi hafi spilt fjárnumðum munum, þá má sækja hann til skaðabóta á héraði.

III. Þriðjimaður getur loks orðið skaðabótaskyldur vegna aðfarar eða vegna geymslu sinnar á fjárnumðum hlutum. Svo getur verið, að þriðjimaður hamli aðför með röngum skýrslum, t.d. um eignarrétt sinn á hlut, sem taka á fjárnámi. Skaðabótaskylda hans fer algerlega eftir almennum skaðabótareglur. Ef hann hefur gerzt aðili aðfarar, þá má koma fram kröfunni á hendur honum með sama hætti og á hendur öðrum aðiljum, en ella með málssókn í héraði.

IV. Sá, er talst hafa beðið tjón vegna aðfarar eða af því að aðför fór ekki fram, verður að sanna tjón sitt eða gera það sennilegt (sbr. t.d. Dómas. IX 126). Löglikur eru engar fyrir því, að menn hafi tjón beðið af þessum ástæðum. Ekki eru heldur neinar líkur talðar til þess, að aðili hafi orðið fyrir riska eða lánstraustsspjöllum, þó að renglega hafi verið gerð aðför hjá honum. Þetta fer algerlega eftir atvikum. Sá, sem leitað er á að þarflausu, eða sá, er tekin eru fötin af eða rúmklaði, hefur orðið fyrir meðferð, sem hann mundi eiga miskabætur fyrir. Vel má líka vera, að skaðabætur verði dæmdar, þó að aðför verði staðfest að einhverju leyti eða jafnvel að öllu leyti, t.d. miskabætur í því dæmi, sem tekið var, ef maður er að þarflausu borinn út úr húsi, sem réttilega hefur verið gerð aðför í o.s.frv.

II. KAFLI.

L Ö G G E Y M S L A.

21.gr.

Löggeymsla kemur einungis til greina um dóma, þar sem greiða skal peninga. Hana má, eins og fyrr segir, hafa:

1. Eftir N.L. 1-22-24, er eldri dómhafi er varnað aðfarar vegna áfrýjunar dóms, en yngri dómhafi krefst aðfarar, og

2. Eftir N.L. 1-6-21 sbr. tilsk. 13. jan. 1792, er manni, sem hefur dóm út af skriflegri einhliða skuldbindingu, er varnað aðfarar vegna áfrýjunar skuldunauts (6.gr. V).

Um löggeymslu fer yfirhöfuð eftir sömu reglur sem um að-

för til fullnustu peningadómum. Löggeymsla stendur því óhöggð, þó að gjörðarbolandi verði gjaldbrota eða þó að dánarbrú hans verði tekið til skiftameðferðar eftir 3. kap. skiftalaganna eða eftir þeim kap. sbr. 31.gr. gjaldbrotaskiftalaganna, sbr. 34.gr. skiftalaganna og 22.gr. gjaldbrl. e contrario. Og löggeymsla stendur þá líka gagnvart þórum skuldheimtumönnum gjörðarbolanda. Gagnvart kaupnautum hans stendur hún þá og, en hafa verður samskonar varúðarráðstafanir sem um aðför var lýst: Þinglýsing, ef löggeymsla er lögð á fasteign eða skrásett skip, áritun á viðskiftabréf, tilkynning til þriðjumanns (skuldneuts gjörðarbolanda) o.s. frv. Virðist vafalaust, að reglurnar um aðför eigi að nota per analogiam um þessi atriði, úr því að lög hafa engin fyrirmæli um þau, því að löggeymsla veitir tryggingarrétt svipaðan aðför. Og löggeymslu má líka rifta eftir 22.gr. gjaldbrotaskl. og er hún þar sett á lveg á bekk með aðför. Um löggeymslu gilda þó nokkrar reglur frábrugðnar reglunum um aðför:

1. Löggeymsla veitir ekki rétt til þess að selja löggeymda muni nauðungarsölu, sbr. N.L. 1-22-24 og tilsk. 13.jan. 1793, og má því aldrei leggja gjörðarbeiðanda verðmæti út til eignar við löggeymslu, eins og stundum er gert við aðför. Þegar málsúrslit eru komin í æðra dómi, þá má aðför gera eftir honum, ef mál vinst þar, í hinu löggeymda fé og selja síðan með venjulegum hætti.

2. Gjörðarbeiðandi á ekki heimtingu á því að fá löggeymda muni til geymslu, nema hann setji tryggingu fyrir því, að hann geti skilað þeim aftur óskemðum. Annars verða þeir í vörzlum gjörðarbolanda. Um geyslu þeirre verður að fara með svipuðum hætti og um fjárnumda muni segir. Og mun gjörðarbeiðandi eiga rétt á því að fé gjörðina tekna upp aftur og mununum ráðstafað, ef hann sýnir fram á það, að þeir sé skemðum undirorpnir í varðveizlu gjörðarbolanda eða að hætta sé á því, að þeir fari þar forgörðum.

3. Með því að gjörðarbeiðandi á þess sjaldan kost að taka löggeymda muni í vörzlur sínar, þá getur 2.málsgr. 50.gr. aðfl. ekki tekið til löggeymslu.

4. 21. og 22. sbr. 26. gr. aðfl. virðast ekki verða látnar taka til löggeymslu. Eftir þeim skal taka eign úr vörzlum gjörðarbolanda, en löggeymslan veitir einmitt ekki rétt til þess.

Sérstök tegund löggeymslu er heimiluð í 8.gr. laga nr.2 13.jan.1882 um víxilmél og víxilefsagnir. Þar er aðeldómkrafan sú, að sákjanda verði heimilað með dómi að leggja löggeymslu á fjármuni skuldneuts til tryggingar víxilkröfu sinni, sbr. 25., 26. og 30. gr. víxillaganna, enda hindrar éfrýjun dóms hér ekki löggeymsluna.

III. KAFLI.

BEINAR FÓGETAGJÖRÐIR

(útburðar- og innsetningargjörðir o.s.frv.).

22.gr.

I. Í aðfararlögunum er heimild til þess að bera mann út af fasteign samkvæmt dómi eða sátt og að fá gjörðarbeiðanda umráð eignarinnar, 12.gr. aðfl., og til þess að taka muni úr vörzlum gjörðarþolanda og fá þá hinum í hendur. Ennfremur má svifta mann varðveizlu fasteignar eftir 21. og 22. sbr. 26. gr. aðfl. Þá má taka muni úr vörzlum gjörðarþolanda, sem teknir eru fjárnámi, sbr. 47.gr. aðfl. Loks getur fógeti tekið fjárnumða muni úr geymslu þess, sem hann hefur falið hana, hvort sem það eru aðiljar aðfarar eða briðjimaður, ef á þarf að halda, sbr. 51. og 52. gr. aðfl. Þegar munir samkvæmt þessu eru teknir úr vörzlum gjörðarþolanda, þá byggist sú aðgjörð á aðfararheimildinni, og verður því ekki talin til beinna fógetagjörða. Þegar fjárnumðir munir eru þar á móti teknir með fógetagjörð úr vörzlum gjörðarbeiðanda eða briðjamaðns, þá virðist það vera bein fógetagjörð, því að aðfararheimildin hefur hvorki beinlínis né óbeinlínis að geyma heimild til þvingunarráðstafana gagnvart þessum mönnum. En einkenni þessara ráðstafana er það, að réttur til hinna geymdu muna er venjulega mjög glöggur, svo að ekki er vafi um það, að vörzlumaður er skyldur til að skila þeim að boði fógeta.

Það mundi oft reynast þeim, sem rétt á til þess að fá umráð hlutar, alveg ónógt, ef hann þyrfti alt af að biða dóms um rétt sinn áður en hann gæti gert ráðstafanir til þess að fá hlutinn. Maður, sem t.d. hefði tekið hús á leigu frá 1.okt. og yrði að höfða mál til þess, að leigutaki þar yrði dæmdur til að víkja úr húsinu, yrði ef til vill að biða mánuðum saman áður en úrslitadómur kæmi. Eftir þann tíma væri honum ef til vill þarflaust að bera hinn út úr húsinu. Meðan á málinu stóð hefur hann reynt til að fá sér annað húsnæði. Og nú er honum ef til vill einskivirði, þó að hann gæti látið bera hinn út úr því. Ekki á dæmið síður við um mann, sem tekið hefur jörð á leigu frá fardögum, en sá situr kyrr, sem fyrir er á jörðinni. Mjög svipað má segja um ýmsa lausafjármuni, og bætist þar þó við, að þar er að auki hættan á því, að þeir fari forgörðum, meðan á málssókn stendur, eða spillist verulega. Hinsvegar getur ekki komið til mála, að tilkallsmaður til hlutar, hvort sem það er fasteign eða lausafé, geti alt af fengið aðstoð fógeta til þess að taka hlutinn úr vörzlum haldsmanns og fé sér hann. Ef svo væri, þá gæti menn í raun réttari flutt úrlausn þessara mála allra frá héraðsdómara til fógetans.

Skilyrði þau, sem setja verður, samkvæmt eðli málsins, eru þau, að ekki sé vafi á því, hver sá hlutur sé, sem taka skal, og að réttur tilkallsmannsins megi teljast glöggur.

En auk þess að manni getur verið mjög þýðingarmikið að ná umráðum yfir hlutum, má ennfremur vera, að honum sé bráðnað-

synlegt að fá jafnskjóta úrlausn um heimild sína til þess að gegna starfa eða hafa eftirlit o.s.frv. í atvinnu, félagi eða stofnun og aðgang að bókum og skjölum þer. Ef hann skyldi biða venjulegrar dómsúrlausnar, þá getur það orðið honum eða stofnuninni stórtjón, og einskisvirði þá að fá dómsviðurkenningu um rétt sinn. Þess vegna er hér líka ástæða til að veita skjóta hjálp, enda sé réttur gjörðarbeiðanda ótvírður.

Í niðurlagi 1.gr. aðfl. eru hinar eldri reglur um útbúðar- og innsetningargjörðir látnar haldast. Verður því að leita annara heimilda um þessar gjörðir.

II.1. Aðalheimildin er í N.L. 6-14-6. Samkvæmt þeirri grein má láta fólga þera þann mann úr leiguhúsi, sem vill ekki flytja sig þaðan, þó að honum hafi verið löðlega sagt upp. Sama er, ef leigu er lokið vegna þess að fyrirlíam ákveðinn leigutími er liðinn. Ennfremur segir, að sama gildi um þann, sem hefst við í húsi, sem hann á engan rétt til. Hér til má telja það, ef leigutaki hefur mist afnotaréttinn fyrir vanefndir á leiguskiðmálum, svo sem vanskil á leigu, ill meðferð á húsnæði o.s.frv. En orð greinarinnar ná yfirhöfuð til allra, sem flytja sig ekki úr húsi eða sleppa ekki húsi, sem þeir hafa ekki rétt til þess að hafa, hvort sem þeir gera það af því að þeir telja sig eigendur eða af öðrum ástæðum. Þetta gildir fyrst og fremst um hvern þann, sem leggur undir sig hús að einhverju leyti eða öllu, án þess að hann hafi nokkra heimild að stöðjast við. En ekki er unt að takmarka notkun greinarinnar með þeim hætti. Sá, sem situr í húsi samkvæmt afsali manns, sem ekki hefur haft að formi til heimild til að gefa út afsal að eigninni, verður ef til vill að sæta útbúði eftir N.L. 6-14-6. Gjörðarbolandi verður þorinn út úr húsi sínu, sem selt hefur verið nauðungsölu, samkvæmt kröfu uppboðskaupanda. Notkun greinarinnar virðist alment fara eftir því, hversu glöggur réttur gjörðarbeiðanda er. Ef gjörðarbolandi skírskotar til einhverrar heimildar, þá veltur allt á því, hvort hinn getur sýnt, að sú heimild verði að vika eða sé fallin niður. Ef sönnunarbyrðin hvílir á gjörðarbeiðanda, þá er búið við að hann fái ekki þegar sannað sitt mál, og fólgeti verði því að synja um gjörðina. En þegar gjörðarbolandi ber að sanna, að hann hafi heimildina eða að hann hafi haldið henni við, t.d. greitt leigu, þá horfir málið alveg öfugt við. Þá verður gjörðin að fara fram.

N.L. 6-14-6 tekur eftir orðum sínum einungis til húsa, og kynni því að vera vafa bundið, hvort greinin tæki til landsafnota með íbúð eða án íbúðar. En ekki orkar tvímælis, að heimilt sé hér að nota hana per analogiam. En auk þess er fyrirmæli í lögum nr. 12. jan. 1884, um ábúð og úttekt jarða, 29.gr., þar sem heimilað er að bera út landseta af jörð vegna þess, að leigutími er liðinn eða vegna vanefnda á skyldum sínum. Það orkar ekki tvímælis, að einnig má með beinni fólgetagjörð óheimila manni afnot eða varðveizlu lands eða landsnyttja, þó að ekki þurfi jafnframt að bera hinn út af eigninni, t.d. neyzlu sýnilegs itaks. Með sama hætti getur verið nóg að heimila öðrum manni afnot eða varðveizlu húseignar, þó að varðveizla eignarinnar fari úr höndum gjörðarbolanda, t.d. eina íbúð eða herbergi í húsi gjörðarbolanda, sem hann og býr sjálfur í. Þá er nóg að óheimila öðrum það, sem hin- um er heimilað.

2. Samkvæmt áður nefndum lagaboðum per analogiam hefur

það tíðkast, að taka með beinni fógetagjörð lausafjármuni úr vörzlum manns og fá þá öðrum. Þetta virðist verða gert, þegar tvímálalaust er, hver hluturinn sé og réttur gjörðarbeiðanda samilega glöggur. Þess vegna má taka skip með þessum hætti af varðveislu manni og fá þau gjörðarbeiðanda í hendur, og aðra merktu muni, svo sem hjólhesta, bifreiðar, loftför o.s.frv. Sama hefur verið talið um skepnur (HRD I 121) og vélarhluti hjá viðgerðarsmiðju (HRD I 521). Virðast í rauninni engin önnur takmörk verða sett en þessi: að ekki orki tvímælis, hver hluturinn sé og að gjörðarbeiðandi sanni glögglega rétt sinn, ef andmæli koma. Það virðist enn fremur vera talið löglegt, að heimila manni með beinni fógetagjörð aðgang að húsum, skjölum og bókum félags eða stofnunar, sem hann er talinn eiga heimtingu á (sbr. Dómas. VIII 380 og HRD II 477, þar sem gert mun ráð fyrir því, að þessi meðferð verði höfð, þó að gjörðarbeiðandi væri ekki talinn in concreto eiga rétt til þess að fá aðgang að húsum, skjölum og bókum félagsins). Loks má telja það vafalaust, að taka megj ósjálfráða menn frá þeim, sem eiga ekki forráðarétt þeirra, og fá hann réttum aðiljum í hendur.

III. Beinum fógetagjörðum svipar að því leyti til kyrrsetningar og lögbanns, að gjörðarbeiðandi styðst hvorki við dóm né sátt. Aftur kemur fram meginmunur milli þessara fógetagjörða að því leyti sem kyrrsetningu og lögbann þarf að réttlata með málshöfðun og dómi eða sátt, en beinu fógetagjörðirnar eru fullnaðargjörðir, sem eigi þarf að leggja undir dómstólana til staðfestingar.

Ef fógeti neitar að framkvæma beina fógetagjörð má auðvitað áfrýja synjun hans, en líka má höfða mál í héraði, því að úrskurður fógeta er ekki res judicate um annað en það, hvað hann telji sig eiga að gera, en engin lausn á málinu alment. Ef ekki þykir alveg öruggur réttur gjörðarbeiðanda, en þó líklegt, að krafa hans eigi við næg rök að styðjast, þá setur fógeti það skilyrði, að gjörðarbeiðandi setji tryggingu fyrir því tjóni, sem gjörðarbolandi kann að liða vegna gjörðarinnar, ef hún skyldi reynast ólögleg. Um það, hvenær gjörðarbeiðandi getur heimtað tryggingu sinni skilað, fer eftir samskonar reglum sem um kyrrsetningu og lögbann segir. Þess má að eins geta, að gjörðarbolandi er skyldur til að segja til um hluti, sem eru í vörzlum hans og taka á, samkvæmt meginreglum 36. gr. aðfl., enda er fógeta eflaust rétt og skylt að hafa þá meðferð á, sem í þeirri grein segir.

IV. Gjörðarbolandi getur jafnan áfrýjað beinni fógetagjörð til ómerkingar. Jafnframt getur hann krafist fógeta skaðabóta eða gjörðarbeiðanda eða báða í senn. En ef hann hefur í sjálfu sér ekkert að athuga við það, að gjörðin fór fram, en segist hafa beðið tjón af því, að t.d. munir sínir hafi verið skemdir um nauðsyn fram, þá verður hann að sækja það mál í héraði. Líka getur hann borið réttmæti kröfu sinnar til að halda þeim hlut, er var af honum tekinn, undir dómstólana og getur fengið úrlausn þess máls, þrátt fyrir fógetagjörðina, t.d. viðurkenningu á eignarrétti sínum. Friðjimaður getur gert sig að aðilja við gjörðina, og fer þá um málefni hans eins og sagt var um gjörðarbolanda. En ef hann gerist ekki aðili við gjörðina, þá getur hann jafnan heimt bætur með málssókn í héraði, nema hann vilji láta dæma fógeta til að greiða bætur, því að þá verður hann að áfrýja. En auk þess er

honum kostur að áfrýja gjörðinni til ómerkingar og heimta þá bætur í áfrýjunarmálinu.

Aðili verður að sanna tjón sitt. Ekki er heldur alment talið líklegt, að hann eigi miskabætur eða bætur fyrir lánstraustespjöll. Og verður hann því að gera hvorttveggja sennilegt. Um gjald í rikissjóð, sjá aukatekjulög nr. 27 27. júní 1921 19. gr.

IV. KAFLI.

L Ö G T A K.

23. gr.

I. Lögtaki svipar til beinna fógetagjörða um það, að til grundvallar því liggur hvorki dómur, sátt né veðskuldaþréf eða nokkur önnur viðurkenning frá hendi skuldunauts. Frébrugðið er það beinum fógetagjörðum að því leyti, að það er einungis gert til innheimtu peningakröfum, eins og aðför eftir heimildum, er fela í sér skyldu til peningagreiðslu. Lögtak er yfirhöfuð heimilað til innheimtu á kröfum, sem venjulega mega teljast alveg ótvíræðar, enda oft ákveðnar af opinberum sýslunarmönnum sarkvæmt lagaheimild. Kröfur þær, sem lögtaksréttur fylgir, eru svo margar, að ógjörningur væri með öllu að innheimta þær, ef stefna þyrfti öllum, sem ekki borga, fyrir dóm, t.d. innheimta útsvara og tekjuskatts í Reykjavík. Kostnaður við það yrði óhæfilega mikill, enda eru allmargir þeir, sem reynt er lögtak hjá, ekki færir um að greiða skuldina og því síður áfallinn málkostnað. Hinsveg-
er er reynslan sú, að mjög fáar af þeim kröfum, sem reynt er að heimta með lögtaki, eru rangar. Og þær sem búast má helst við ósanngirni um álagning gjalda, eins og um útsvör og tekjuskatt, þær er gjaldþegni veittur kostur á að kæra álagninguna og reyna að fá gjaldið lækkað. Flest annara gjalda, sem lögtaksréttur fylgir, eru á lögð eftir föstum reglum, annaðhvort svo, að víst skal gjalda fyrir ákveðið verk, t.d. réttargjöld, eða gjaldið er miðað við ákveðna tölu af hundraði eða ákveðna þyngdareiningu o.s.frv., svo ekki er alment hætt við að krafðar sé rangar kröfur með lögtaki.

II. Kröfur þær, sem heimta má með lögtaki, eru taldar í lögum nr. 29 16. des. 1885, um lögtak og fjárnám án undanferins dóms eða sáttar. Lögtakskröfur eru þessar:

1. Skattar til landssjóðs, sveita og bæjarsjóða, svo og önnur gjöld og greiðslur, sem eftir beinu lagaákvæði eða eftir lögheimilaðri niðurfjöfnun eða mati eiga að lúkast til landssjóðs, sveita og bæjarsjóða, kirkna, opinberra stofnana, embætti og sýslana, lögtl. 1. gr. 1. tölul. Undir þessa grein koma fyrst og fremst allir skattar og tollar til rikissjóðs, svo sem tekjuskattur og eignarskattur, fasteignagjöld, bifreiðaskattur, og tollar, svo sem vörutollur, verðtollur, kaffi- og sykurtollur, tóbakstollur o.s.frv., kirkjugjald, prestsgjald, sbr. lög nr. 45 30. júlí 1909, borgun til presta og lækna, er þeir fá fyrir embættisverk samkvæmt gjaldskrá í lögum eða annari lögmætri heimild, útsvör og önnur

sveitargjöld, kaupstaða og sýslna, sem ákveðin eru í lögum eða lögmætum gjaldskrá, svo sem vatnsskattur, fasteignagjald o.s. frv., gjöld til ellistyrktarsjóðs, slysatryggingarsjóðs, sbr. lög nr.73 7.mai 1928. Kirkjur annara trúfélaga en Þjóðkirkjunnar nutu ekki þessara hlunninda fyrr en þeim voru veitt þau með lögum nr. 31 3.nóv.1915, enda sé niðurgjöfnun kirkjugjalda eða gjaldskrá þeirra staðfest af ráðherra. Eftir þessum tölulíð fara langflest lögtök fram.

2. Gjöld af fasteignum landssjóðs, sveitar- og bæjar-sjóðs, begar eftirrit af lögtaksbeiðninni hefur verið birt skuldu-naut vottfast á þann hátt, sem lagt er fyrir í opnu bréfi 21.mai 1829 1.gr. Gjörðarbeiðandi mun nú eiga að snúa sér með lögtaks-beiðni til fógeta og hann ritar á hana, að lögtak eigi að reyna, en síðan á gjörðarbeiðandi að láta stefnuvotta birta gjörðarþol-anda lögtaksbeiðnina. Þessi heimild er lítt eða alls ekki notuð.

3. Gjöld fyrir notkun stofnana þeirra, landsnytja og annara hluta, er til almenningsþarfa eru ætlaðir, enda sé gjöld þessi ákveðin í reglugjörðum og gjaldskrá, sem staðfestar eru af konungi eða ráðgjafa eða og samþykktar eða staðfestar eru af sveit-arstjórn, bæjarstjórn eða yfirvaldi lögum samkvæmt, lögtl. 1.gr. 3.tölul. Hér koma undir t.d. gjöld fyrir afnot síma, gas, raf-magn, vatn, þar sem staðfest gjaldskrá er eða lögleg samþykkt. Hér kemur ekki oft til lögtaks, því að notandi er sviftur aðgengi að afnotunum, t.d. síma, gasi eða rafmagni, ef hann greiðir ekki. Og stundum eru gjöld þessi einnig trygð með lögveði í fasteign, eins og t.d. vatnsskattur í Reykjavík.

4. Gjöld fyrir leyfisbréf, dómgjöld, endurgjald - þar með talið dagpeningar og ferðakostnaður - sem greiða ber þeim, sem framkvæmir eða er viðstaddur gjörðir eftir lagsákvæði, eða sem sýslunarmaður, eða sem sérstaklega er til þess kvaddur eða skipaður af yfirvaldi, enda sé í lögum eða verðskrá staðfestum af konungi, ráðgjafa eða landshöfðingja - nú ráðherra - lögum sam-kvæmt kveðið á um það, hvað gjalda skuli eða hvernig það skuli reikna. Svo er og um endurgjald annara lögmætra útgjalda, sem erindreksstrinum voru samfara, 1.gr. lögtl. 4.tölul. Dómgjöld eru jafnan heimt um leið og réttarverk er unnið, og leyfisbréfastgjöld eru venjulega greidd um leið og bréf er afhent, og kemur því sjaldan til lögtaks á gjaldi fyrir þau. Hér undir koma vottaggjöld, ferðakostnaður og dagpeningar dómara, t.d. í landamerkjamálu, bóknun votta og virðingarmanna o.s.frv.

5. Endurgjald þess, sem landssjóður, kirkjur, sveitar-eða bæjarsjóðir hafa orðið að greiða til að bæta úr vanrækslu ein-stakra manna á lögboðnum útvegnum, aðgjörðum, vinnu eða kvöðum, 1.gr. lögtl. 5.tölul. Nú er fátítt orðið, að niður sé jafnað vinnu eða kvöðum á menn í almenningsþarfir, eins og t.d. skyldu-vinnu áður til kirkju eða kirkjugarðs, vege, fjallskila o.s.frv. Í staðinn er jafnað niður peningagreiðslum, sem lögtaksrétt hafa samkvæmt 1.tölul.

6. Framfærslueyrir, sem manni ber að greiða með barni sínu, skilgetnu eða óskilgetnu, með stjúpbarni sínu, meðan móðir þess er honum gift, foreldri sínu eða konu, er hann hefur slitið samvistum við hana að óvilja hennar, eða skilið við hana að borði og sæng eða að fullu og öllu, enda sé sé framfærslueyrir ákveðinn af yfirvaldi lögum samkvæmt eða í skilnaðarskilmálum, staðfestum

af yfirvaldi, hvort sem það er skilnaður að borði og sæng eða að fullu og öllu. Svo er og um skaðabætur frá húsbændum og öðrum þeim, er gjald eiga að greiða þeim manni, er fremfærsluskylda hvílir á, hafi yfirvaldið lagt lögðann á greiðsluna eftir þeim reglum, er þar um gilda, 1.gr. lögtl. 6.tölul. Lögtaksréttur nær eftir þessum ákvæðum til flestra þeirra einstaklinga, sem skyldir eru að greiða fúlg. Framfærsluskyldu samkvæmt fátækralögunum gagnvart hjúum og iönnemum og skyldu til að greiða sjúkrakostnað sjómanna, sbr. 95.gr. siglingalaganna, virðist enginn lögtaksréttur fylgja. Sama mun um fúlg. eftir 29. og 30. gr. laga nr.46 27. júní 1921, er maður skal greiða barnsmóður sinni, með því að ekki segir berum orðum að greiðslur þessar megi taka lögtaki, en analogia er bönnuð.

7. Brunabótagjöld af húsum, ef tryggingin er lögboðin, 1.gr. lögtl. Þetta tekur til Reykjavíkur, kaupstaða og kaupsýna annara og sveita, þar sem brunabótafélag hefur verið sett á fót, lög nr.54 3.nóv.1915, lög nr.35 27.júní 1921 og lög nr.1 26.marz 1924.

8. Þóknun sú, sem ákveðin er í 7.gr. tilsk. 12.febr. 1872 um sildar- og upsaveiði með nót.

9. Álag eftir úttekt samkvæmt lögum nr.1 12.jan.1884, 1.gr. lögtl. 9.tölul.

10. Andvirði fyrir lausafé keypt á opinberu uppboði, enda greini uppboðsbókin ljóslega nafn kaupanda og kaupverðið, 1. gr. lögtl. 10.tölul. Þessi tölul. nær jafnt til frjálsra uppboða sem nauðungaruppboða, en til engra fasteignauppboða. Hún mun og taka til uppboða, sem Landsbankinn lætur þjóna sína halda samkvæmt lögum nr.10 15.apríl 1928 57.gr.

III. Aðrar kröfur en þær, sem nefndar voru, má ekki taka lögtaki, 2.málsg. 1.gr. lögtl. Í þessu felst bann við að beita 1.gr. 1.-10. tölul. per analogiam. Þess vegna mun, eins og fyrr segir, vera útilokað að heimta sumar meðlagskröfur með lögtaki. Aftur á móti er því auðvitað ekkert til fyrirstöðu, að með yngri lögum sé bæði feldar niður ákvarðanir 1.gr. um einstakar lögtakskröfur og nýjum lögtakskröfum bætt við, eins og líka var sýnt dæmi til. Ekki þarf kröfueigandi að leita lögtaks, enda er honum frjálst að innheimta hana með venjulegri málssókn. Það er undantekning frá almennum reglum um kröfu og framboð, að gjörðarbeiðandi getur heimt nokkurn hluta kröfu sinnar með lögtaki og nokkurn með málssókn, og ef skuldunautur býður fram nokkurn hluta kröfunnar, þá skal því tilboði ekki hafna, 1.gr. lögtl. niðurl. Svo getur staðið á, að nokkur hluti kröfunnar sé viðurkendur réttur, en nokkur véfengdur. Hefur slíkt t.d. verið títt um tekju- og eignarskatt. Aðili hefur viðurkent þá upphæð skattsins, sem svarar til framtals hans, en skettanefnd hefur ekki tekið það til greina og hækkað því skatt. Sum slík atriði, sem varða skattskyldu verða borin undir dómstóla og því neitar gjaldþegn að greiða, nema þann hlutann, sem viðurkendur er. Lögtaksrétturinn fylgir kröfunni, þar til ár er liðið frá gjalddaga. Þó að eigendaskifti verði að lögtakskröfu, þá fær hinn nýi eigandi og lögtaksréttinn. Nægilegt er, að lögtaks sé krafizt áður en ár sé liðið frá gjalddaga, enda fylgi beiðandi fram lögtakinu með nægilegum hraða, 2.gr. lögtl. Það er á ábyrgð gjörðarbeiðanda, að fógeti láti lögtak fram fara nægilega snemma (sbr. Dómas. VIII 55).

Fleiri lögtakskröfur frá sama gjörðarbeiðanda má heimta með lög-
taki í einu lagi, en lögtakskröfum á hendur fleirum rönnum en ein-
um verður ekki slegið saman, nema skilyrði aðiljasamlags sé fyrir
hendi. Það er annars óleyfileg málasmsteypa (Dómas. VIII 325,
HRD II 399).

IV. Sýslumenn og bæjarfógetar, og í Reykjavík lögmður,
gera lögtak eða fulltrúar þeirra, str. 2.gr. I. að framan. Fóg-
eti má og láta hreppstjóra framkvæma lögtak í lausafé, en aldrei
fasteign, ef lögtakskrafa fer ekki fram úr 1000 kr., 5.gr. lögtl.,
lög nr.34 7.maí 1928. Hreppstjóri hefur ekki dómsveld og lögtak
framkvæmt af honum er því ekki dómsethöfn (sbr. Dómas. II 469).
Loks geta úttektarmenn tekið álag á jörð lögtaki samkvæmt 33.gr.
laga nr.1 12.jan.1884, ef lögtakið er framkvæmt þegar að úttektar-
gjörð lokinni, og einungis í munum, sem fræferandi á á jörðinni.
Úttektarmenn hafa ekki heldur dómsveld, og úttektargjörð þeirra
verður því ekki áfrýjað. Úttekt þeirra má skjóta til yfirúttekt-
ar, og ef yfirúttekt lækkar álag eða fellir niður, þá hlýtur hún
og að geta breytt eða felt niður lögtakgjörð úttektarmanna.
Annarskostar má bera það undir dómstóla með venjulegri málssókn,
hvort úttekt og lögtaksgjörð sé bindandi. Og ef dómari telur út-
tektarmenn hafa farið út fyrir verkshring sinn, þá ómerkir hann
og úttekt og lögtak, ef þess er krafist.

V. Lögtak fer fram með þeim hætti, er nú skal greina:

1. Lögtaksbeiðandi sendir fógeta skriflega beiðni um
lögtak. Lætur hann fylgja beiðni sinni þær skýrslur, sem nauðsyn-
legar eru, svo sem útsvarsseðla, tekjuskattsseðla o.s.frv. Þegar
fógeti er sjálfur gjörðarbeiðandi, eins og t.d. þegar taka skal
utan Reykjavíkur skatta ríkissjóðs, þá þarf vitanlega enga sér-
staka beiðni. Ekki þarf heldur skriflega beiðni, þegar fógeti er
beiðinn lögtaks á framfærslueyri samkvæmt 6.tölul. 1.gr. lögtl.
Þá er nóg að sýna fógeta meðlagsúrskurðinn eða staðfestá skilneð-
arskilmála o.s.frv. Fógeta er auðvitað ekki kostur þá þegar að
ganga úr skugga um það, að allar lögtakskröfurnar sé réttar, en
hann verður þó að gera sér grein fyrir því, að þær sé lögtakskröf-
ur og að lögtaksrétturinn sé ekki glataður. Ef örúhvoru þessu
er til að dreifa, þá synjar fógeti lögtaks, en að öðrum kosti úr-
skurðar hann venjulega, að lögtak verði reynt. Sá úrskurður er
einungis til bráðabirgða, svo að fógeti getur vel komið að þeirri
niðurstöðu, að lögtak skuli ekki fram fara, þegar málið hefur verið
sótt og varið fyrir honum. Lögtaksbeiðni (meðlagsheimild sam-
kvæmt 6.gr. lögtl.) með áritaðri ályktun fógeta skal síðan birta
gjörðarbolanda með stefnuvottum að minsta kosti viku fyrir lögtak.
Í kaupstöðum þarf þó ekki að birta hverjum einstökum, þegar heimt-
ir eru skattar eða gjöld til ríkis eða bæjar eða brunabótagjöld
eða önnur opinber gjöld, heldur skal auglýsa með 8 daga fyrirvara
á þennan hátt, sem opinberar auglýsingar eru birtar, að lögtak skuli
fram fara, en ekki er þörf að nefna skuldunauta. Er venja að orða
svo auglýsingu, að lögtak fari fram á ógreiddum t.d. útsvörum,
sem féllu í gjalddaga 1.sept. síðestl. að viku liðinni. Eftir 6.
gr. lögtl. er nóg að birta úrskurð einu sinni með einum stefnu-
votti. Ef fógeti synjar lögtaks, þá má áfrýja þeim úrskurði hans
þegar í stað. En úrskurði hans um, að lögtak skuli reyna, verður
ekki áfrýjað einum sér, sjá 3., 4. og 6. gr. lögtl. Nú má vera,
að fógeti í lögsagnarumdæminu x fái lögtaksúrskurð á mann, sem

þangað er kominn úr lögsagnarumdæminu y, frá fógeta þar. Mun þá fógeti sé, er lögtaks er krafizt af, meta það alveg óhæð, hvort beiðni skuli taka til greine, bæði um birtingu hennar og framkvæmð lögtaksins.

2. Að fresti liðnum freistar fógeti - eða hreppstjóri eftir 5.gr. lögtl. - að gera lögtak, þegar lögtaksbeiðandi selur honum lögtaksbeiðni með árituðu birtingarvottorði í hendur, ef fógeti er ekki sjálfur gjörðarbeiðandi. Þegar fógeti framkvæmir lögtak, þá fer það yfirleitt eftir sömu reglum sem aðför. Eiga því tveir vottar að vera við, gjörðarbeiðandi getur bent á hluti, er teknir verði, og honum er skylt að boði fógeta að segja rétt til um eignir sínar. Lögtaksbeiðandi þarf þó ekki að vera við. Fógeti eða hreppstjóri eru því bærir að taka við greiðslu að öllu eða einhverju leyti, lögtl. 7.gr. Varnir geta komið fyrir fógeta og skal hann þá fresta gjörðinni nema hann sjái þegar, að þær eru á engum rökum byggðar, eða ef þær eru réttar, t.d. fráir lögð sýnilega ófölsuð kvittun fyrir greiðslu allrar upphæðarinnar, þá úrskurðar hann þegar, að lögtak skuli ekki fram fara. Frestir fær gjörðarþolandi venjulega ekki, en gjörðarbeiðandi ef til vill til að sanna kröfu sína. Fógeti kveður upp úrskurð um það, hvort gjörðin skuli fram fara eða ekki. Ef hann úrskurðar, að gjörðin skuli fara fram, verður þeim úrskurði ekki áfrýjað sérstaklega. Synjunar úrskurði verður þar á móti þegar áfrýjað, 8.gr. lögtl.

Hreppstjóri skal og hafa tvo votta, þegar hann gerir lögtak. Þá mega varnir og fram koma fyrir hreppstjóra, og skal hann skrá þær, eins og annað, sem þær gjörir, í bók, en ekki getur hann lagt úrskurð á þær. Skal hann alt að einu framkvæma lögtakið, en senda síðan fógeta eftirrit úr bókinni. Ennfremur má bera mótmæli gegn lögtaksgjörð hreppstjóra upp fyrir fógeta innan hálfsmánaðar eftir að gjörðin fór fram. Leggur fógeti síðan úrskurð á fram kominn mótmæli og lætur aðilja vita um það. Fógeti staðfestir gjörðina, ef honum eykir framkomin mótmæli ekki takendi til greina. Ella leiðréttir hann eða lætur hreppstjóra leiðrétta það, sem skakt var, eða fellir gjörðina með öllu úr gildi, 9.gr. lögtl.

VI. Verkanir lögtaks eru að miklu leyti hinar sömu sem aðfarar til fullnustu peningadómi. Gjörðarbeiðandi fær aðfararveð í þeim verðmætum, sem tekin eru lögtaki. Hann nýtur fullrar verndar gagnvart brotabúi gjörðarþolanda og skuldheimtumönnum. 34.gr. skiftalaganna nefnir að visu einungis fjárnám og löggeymslu, en lögtak getur ekki verið lægra sett en löggeymsla, því að það veitir rétt til að selja munina, en það gerir löggeymsla ekki. Hitt er heldur, að lögtak er sýnu helgare en aðför, því að hvorki verður lögtaki raskað eftir 22.gr. gjaldprotaskiftalaganna né heldur nær 2.málsgr. 50.gr. aðfl. til þess. Gagnvart kaupnautum gjörðarþolanda munu allskostar sömu reglur gilda sem um aðför. Þinglýsing lögtaks í fasteign og skrásettu skipi er því nauðsynleg, nema lögtakskrafan sé trygð með lögveði í munum þeim, sem teknir voru, t.d. brunabótagjöld í hinu vátrygða húsi, lestagjöld af skipi o.s.frv.

Ef peningar finnast hjá gjörðarþolanda, þá fær gjörðarbeiðandi þegar skuld sína greidda að einhverju leyti eða öllu. Annars veitir lögtak gjörðarbeiðanda rétt til að selja lögtekna muni á uppboði. Þó má hann aldrei én samþykkis gjörðarþolanda

láta sölu fram fara fyrr en 3 vikum eftir lögtak. Og ef áfrýjunarstefna hefur verið birt á þessum 3 vikna fresti, má upphæð ekki fram fara fyrr en lögtak hefur verið staðfest í æðra dómi, 2.málsgr. 11.gr. lögtl. Ef þar á móti áfrýjunarstefna hefur ekki verið birt fyrr en eftir 3 vikna frestinn, þá segir í sömu grein, að krefjast megi ónýtingar á lögtaksgjörðinni, ef hinir lögteknunumir sé ekki þegar seldir, en ella skaðabóta að eins. Það er ljóst, að þetta gildir, ef sala hefur farið fram eftir 3 vikna frestinn, en áður en áfrýjunarstefna var birt. Hitt er ekki jafnljóst, hvort þetta beri svo að skilja, að áfrýjunarstefna fresti ekki sölu, ef sala hefur ekki farið fram áður en stefnan var birt. Eftir almennu reglunni í N.L. 1-22-56 ætti áfrýjunarstefna þá að fresta sölu. En í niðurlagi 11.gr. er gert ráð fyrir því, að sala hafi farið fram, jafnvel eftir að áfrýjunarstefna var birt, ef þá voru liðnar nefndar 3 vikur. Reglan verður þá sú, að sala, sem fram ferir á fyrstu 3 vikum eftir lögtak (eða staðfestingu þess eftir 9.gr. lögtl.), og sala, sem ferir fram, þrátt fyrir birtingu áfrýjunarstefnu á nefndum fresti, yrði ónýtt í æðra dómi ásamt lögtaksgjörðinni, ef hún reyndist þar ólögleg. En annars verður lögtaksgjörð og ekki heldur sala ónýtt, heldur verður þá að eins hægt að krefjast skaðabóta, nema munirnir sé enn óseldir. Þessi regla er einstæð í islenzkum lögum. Ennþá einkennilegri er þó reglan í 12.gr. lögtl. Samkvæmt henni getur gjörðarþolandi með því að birta stefnu til skaðabótamáls í héraði innan fyrnefndra 3 vikna stöðvað sölu og ef hann setur gjörðarbeiðanda tryggingu, varnað sölnunni, unz genginn er fullnaðardómur í skaðabótamálinu. Getur aðili þá og síðar krafizt ónýtingar á lögtaksgjörð, en ef stefnan var síðar birt, þá einungis skaðabóta, nema munirnir hafi ekki enn verið seldir. Þá má krefjast ónýtingar lögtaksgjörðar. Má sjá, að málshöfðun í héraði verkar eins og áfrýjun, að því fráteknun, að tryggingu þarf að setja til þess að upphæð verði frestað. Reglan í 12.gr. hefur aldrei verið notuð, svo að kunnugt sé.

Samkvæmt 7.gr. lögtl. ákveður fógæti (hreppstjóri), hvort lögteknir munir skuli vera í vörzlum gjörðarþolanda eða annara. Gjörðarbeiðandi á því ekki heimtingu á, að þeir sé teknir úr vörzlum gjörðarþolanda og fengnir honum í hendur, eins og fjárumdir munir.

VII. Gjörðarþolandi - og þriðjimaður - , sem telur sér vera rangt gert með lögtaksgjörð, hefur tvær leiðir til þess að rétta hluta sinn: áfrýjun lögtaksgjörðar og málssókn í héraði.

1. Samkvæmt 11.gr. lögtl. getur aðili eða þriðjimaður áfrýjað lögtaksgjörð innan 8 vikna frá því er hún fór fram eða frá því, ef fógæti staðfesti lögtaksgjörð samkvæmt 9.gr. lögtl., og aldrei má uppreist veita eftir 6 mánuði frá áðurnefndum tíma. Áður er talað um verkun áfrýjunar á heimild gjörðarbeiðanda til þess að láta selja lögteknun muni. Áfrýjandi getur komið fram fyrir æðra dómi öllum vörnum, bæði um efni máls og form, og skiftir engu, hvort þar hafa komið fyrir fógæta eða ekki. Ef aðili óskar að koma fram ábyrgð á hendur fógæta eða fella gjörðina úr gildi að formi til, þá verður hann að áfrýja. En ef hann hirðir ekki um að gera fógæta ábyrgan eða láta ómerkja gjörðina að formi til, heldur að eins að fá bætur hjá gjörðarbeiðanda eða lögteknun munum skilæð, þá getur hann farið hina leiðina. Og eins og áður er sagt, þá getur hann ekki fengið gjörðina ónýtta í æðra dómi, nema

hann hafi, með þeim hætti sem fyrr segir, varnað sölu á 3 vikna frestinum eða sala hafi ekki farið fram.

2. Eftir 12.gr. lögtl. getur gjörðarþolandi enn fremur - og þriðjimaður eflaust líka - höfðað mál í héraði vegna lögtaks-gjörðar. Skilyrði þess eru þau:

a. að hann hafi ekki í hyggju að koma fram ábyrgð á hendur fógeta eða áfrýja lögtaki samkvæmt 11.gr. lögtl. Þetta skilyrði er sannlegt, því alger óþarfi er að leyfa aðili að ómaka gjörðarbeiðanda með tveimur málum, þar sem maður getur náð sama takmarki að öllu leyti með áfrýjun lögtaks. Ef aðili hefur áfrýjað eftir að hann hefur höfðað mál í héraði, þá ætti að vísa málinu í héraði frá að því leyti sem sama krafa kæmi fram í æðra dómi. En ef t.d. krafa um ónýtingu lögtaks kæmi fram í æðra dómi en skaðabótakrafa einungis fram í héraði, þá má dæma báðar, en glögt er það, að áfrýjandi ætti að greiða andstæðingi sínum málskostnað í héraði, því að hann hefur höfðað það mál að óþörfu, því að skaðabótakröfuna mátti hann líka hafa uppi í æðra dómi. Svipað má segja um áfrýjun til ábyrgðar á hendur fógeta. Þar gat aðili einnig komið að hinum kröfunum með því að stefna líka gjörðarbeiðanda. Ef áfrýjandi hefði unnið það mál á hendur báðum, þá hefði þeir verið dæmdir til að greiða málskostnað in solidum, en upphæð sú, er hvor hefði þurft að gjalda, hefði væntanlega orðið lægri en fógeti yrði nú að greiða, ef hann tapaði og ef dæma ætti hann til að greiða að skaðlausu málskostnað. Væri því rétt að dæma hann vægara um málskostnað en ella af því að áfrýjandi hefur gjört að óþörfu tvö mál úr einu.

b. Þau mótmæli, að krafan sé ekki lögtakskrafa eða lögtaks-aðferð hafi verið röng, verða ekki borin upp í héraði. Ef stefnandi byggir kröfu sína, hvort sem hún er skaðabótakrafa eða ómerk-ingarkrafa á lögtakinu, á því að fógeti hafi gert rangt eftir því sem fyrir honum lá, þá verður hann að áfrýja til þess að fá dóm um hana. Löggjafinn gerir ráð fyrir því, að fógeti hafi sérstaklega athugað það, hvort krafan sé lögtakskrafa. Hitt, hvort skuldin sé rétt, efni málsins, hefur fógeti ekki, að áliti löggjafans, átt kost á að kynnst jafnvandlega. Og löggjafinn leyfir ekki hér, er fógeti gerir aðför, fremur en annars, hliðsettum dómstóll að dæma aðferð hans. Héraðsdómariinn ætti að hliðra sér algerlega frá dómsúrlausn um þessi atriði.

Mál í héraði skal leggja til sétta. Það má höfða fyrir bæjarþingi, aukarétti og gestarétti, eftir því sem á stendur, og í þinghá þar sem lögtak fór fram. Málshöfðunarfrestur er 8 vikur frá lögtaksgjörð eða staðfestingu hennar eftir 9.gr. lögtl. Kröfu má bæði gera til skaðabóta, og ónýtingu gjörðar, enda sé sú krafa ekki byggð á því, að krafan sé ekki lögtakskrafa eða að fógeti hafi farið rangt að, ef sala hefur verið stöðvuð samkvæmt framansögðu eða hinir lögteknunir eru enn óseldir.

VIII. Ef lögtaksgjörð reynist ólögleg, hvort sem svo dæmist í máli samkvæmt 12.gr. lögtl. eða áfrýjun samkvæmt 11.gr., þá skal gjörðarbeiðandi, hvort sem hann er einstakur maður, ríki, hreppur eða kaupstaður, bæta skuldunaut allan halla, sem hann hefur beðið af lögtaksgjörðinni, samkvæmt reglum þeim, er giltu fyrir 1885, 13.gr. lögtl. Eftir þeim reglum skyldi gjörðarbeiðandi bæta skaða, nema ætla mætti, að hann hefði enga skynsamlega ástæðu til að telja kröfuna ranga. Hér kemur vitanlega mjög til greina, hvort

mótmæli hafa komið fram gegn gjörðinni eða einstökum hlutum hennar og hvort hún gengur gjörðarbolanda nær en átt hefði að vera eða þurft hefði að vera. Ef lögtak er ónýtt vegna glapa fógeta, virðist gjörðarbeiðandi og verða að bæta þau jafnframt fógeta, enda sé honum stefnt. Er mikil ástæða til að skýra 13.gr. gjörðarbolanda í vil, vegna þess að gjörðarbeiðanda stendur allt af opin vegur til þess að höfða venjulegt mál til heimtu lögtakskröfunnar og leysa sig þar með undan þeirri ábyrgð, sem lögtaksgjörð kynni að baka honum.

Sá, er skaðabóta krefst, verður að sanna, að hann hafi beðið skaða af lögtaksgjörðinni. Miskabætur eða bætur fyrir láns-traustsspjöll fær hann ekki heldur, nema hann geri sennilegt, að lánstraust hans hafi spilzt eða að honum hafi verið sérstakur miski gjörður (sbr. Dómas. VIII 210).

Þá eru enn fyrimæli um skyldu lögtaksbeiðanda til málskostnaðargreiðslu. Skal gjörðarbeiðandi greiða málskostnað að skaðlausu í öllum dómum, ef skuld var krafín, sem engin var, t.d. greidd, eða ekki komin í gjalddaga, þá er lögtaksgjörðin fór fram, 14.gr. lögtl. Ef lögtaksgjörð er ónýtt eða skaðabætur dæmdar af öðrum ástæðum, t.d. af því, að aðili var ekki metinn útsvarsskyldur eða af því að dómari hafði annan skilning á skattalögunum en skattanefnd og fógeti, þá fer um skyldu til málskostnaðargreiðslu eftir lögum nr.29 26.okt.1917.

EFNISYFIRLIT.

bls.

- 1.gr. Inngangur. 3 - 4
 I. Nauðsyn á aðstoð ríkisvaldsins til þess að fullnægja skyldu samkvæmt aðfararheimild (3). - II. Fógæti. Fógætagjörðir, hverjar sé (3). - III. Flokkun aðfarargjörða (4). - IV. Skipun efnis (4).
- 2.gr. Hverir aðfarargjörðir framkvæma. 4 - 7
 I.1. Fógætar, sýslumenn og bæjarfógætar (4). - 2. Fulltrúar fógæta. Heimild þeirra til að kveða upp úrskurði (4). - 3. Hreppstjórar. Hvenær þeir megi gera aðför (5). - II.1. Hvaða kostum fógæti skuli búinn alment og til meðferðar einstaks máls (6). - 2. Takmörkun á dómssvaldi fógæta miðað við lögsagnarumdæmi (6). - III. Fógæti hefur einungis úrskurðarvald um framkvæmd aðfarar, en getur ekki skyldað menn til verknaðar (6). Undantekningar: a. Mat samkvæmt 11.gr. aðfl., ef maður skal vinna verk o.s.frv. (6). b. Mat samkv. 14.gr. aðfl. (6). c. Mat samkv. 15.gr. aðfl. (7). d. Nauðungarvald gagnvart gjörðarþolanda samkv. 36.- 38.gr. aðfl. (7). e. Málskostnaður að skaðlausu (7).
- 3.gr. Fógætabók. - Vottar. - Tími. 7 - 8
 I. Fógætabók (7). - II. Vottar (7). - III. Hvenær aðför megi gjöra (8).

I. Kaflí.

Aðför í þrengri merkingu.

- 4.gr. Aðfararheimildir. 8-17
 I. Nauðsyn aðfararheimilda (8). - II.1. a. Dómar og úrskurðir dómstóla, þar á meðal fógæta og sáttanefnda, sektadómar (8). b. Dómur eða úrskurður kveðinn upp af löglegum dómstóli "í ríkinu". Erlendir dómar (9). c. Dómur kveðinn upp af "löglegum" íslenskum dómstóli (10). Dómur sé í lögmatu formi (10). Skýring dóms og ymsir dómar (11). Sáttanefndarúrskurðir (12). - 2. Úrskurðir kveðnir upp af yfirvaldi (12). - 3. Sáttir (13). a. Nefndarsáttir og yfirvaldssáttir (13). b. Dómsáttir (13). - 4. Veðskuldabréf samkv. 15.gr. lögtl. (14). Skilyrði: a. Tiltekin skuld (14). b. Trygð með veði í fasteign (14). c. Undirskrift skuldunauts (15). d. Bréf sé þinglesið (15). e. Skuld sé fallin í gjalddaga (16). f. Tilvísun til 15. greinar lögtl. (16). g. Aðeins heimild til fjárnáms í veðinu (16). h. 14. dagar frá gjalddegi líði (17). i. Tilkynning 3 dögum fyrir fjárnám (17). - 5. Sjólánsveð eftir 190.gr. sigll.

- (17).- 6.Samningur annars um aðför (17). bls.
- 5.gr. Upphaf aðfararhæfis. 18-19
I. Aðfararfstrestur dóma, birting dóms (18).- 1.Peninga-
dómar (18). a.Hæstaréttardómar (18). b.Almennir
héraðsdómar (18). Eidsdómar.Matsdómar (18).- 2.Dómar
um annað en peninga (19). - II. Sáttir (19). - III.
Veðbréf (19). - IV. Sjólánsbréf (19).
- 6.gr. Aðfararhæfi frestað. 19-22
I. Hæstaréttardómar og aðrar óáfrýjanlegar aðfarar-
heimildir (19). - II. Áfrýjunarstefna frestar aðför
(19). Fógeti metur, hvort áfrýjunarstefna sé lögmæt
(20). - III. Eidsstefna frestar aðför (21). - IV.
Gjörð hafin eða henni frestað, ef áfrýjunarstefna eða
eidsstefna er sýnd (21). - V. Undantekningar frá
reglu um frestun aðfarar vegna áfrýjunarstefnu (21).
1. N.L. 1-22-24 (21). 2. N.L. 1-6-21, tilsk. 13. jan.
1792 og 7.gr. vixilmálalaga (21). - VI. Birting á-
skorunar eftir 2.málsgr. 9.gr. aðfl. (22).
- 7.gr. Fyrning aðfararréttar. 22-25
I. Sögu-yfirlit. Lög nr.14 20.okt.1905 (22). - II.
Fyrningarfstrestur laga 1905: a.20 ár, b.10 ár (23).
Fyrningarslit, ef aðför stöðvast (23). - III. Sekta-
kröfur (24).
- 8.gr. Aðiljar aðfarar.- Aðfararstaður. 25-28
I. Gjörðarbeiðandi (requires). 1.Sá, er aðfararheim-
ild hljóðar á (25).- 2.Réttindi skift um eiganda (25).
- II. Gjörðarbolandi (requisitus). 1.Sá, er aðfarar-
heimild hljóðar á (25).- Skylden flytzt á aðra menn.
a.Alment. b.Einstök aðfararskyldan (25). - III. Að-
för byrjar að jafnaði á heimili gjörðarbolanda (26).
Undantekningar: 1.Afhending hlutar (27).- 2.Aðför í
fasteign (27). - IV. Hvar fógetarétt skuli halda (27).
- 9.gr. Hvað taka megí fjárnámi. 28-43
I. Er vinna skal verk eða bannað er verk (28). - II.
Aðför til fullnustu peningakröfu. Almenn regla að
taka má eignir gjörðarbolanda (28). Undanbágur:
A. Aðallega vegna gjörðarbolanda (28).- 1.Frelsi hans
og starfhæfi. Þurfélingar (28).- 2.Samningsfrelsi
gjörðarbolanda (29).- 3.Persónuleg réttindi hans önn-
ur (29).- 4.Mannúðaratriði: a.1.málsgr. 27.gr. aðfl.
(30). Analógia hennar (31). b.2.málsgr. 27.gr. aðfl.
og skýring hennar (31), Undantekningar (32). 24. og
25. gr. aðfl. (32). - B. Aðallega vegna hagsmuna
þriðjama (32).- 1.Þriðjimaður eigandi muna (32)
a.Þriðjimaður á veðbundinn hlut, b.N.L. 1-22-29, c.
N.L. 1-22-28 (33). Skifti hjóna (33).- 2.Gjörðarbol-
andi hefur réttindi yfir eignum þriðjama (34).
a.Fasteign, 22. sbr. 26. gr. aðfl. (34). b.Lausafé
(35).- 3.Þriðjimaður á rétt yfir munum gjörðarbolanda,
veð o.s.frv. (35).- 4.Kröfur á hendur þriðjama (36).
- 5.Þriðjimaður leggur band á muni gjörðarbolanda,
gjafir (36). - C. Undanbágur bæði vegna gjörðarbol-
anda og þriðjama (38).- 1.Aðför í skilorðsbundnum
réttindum (38).- 2.Aðför í réttindum samkvæmt tvi-

hliða samningum (38). Verkaup. Framfærslueyrir heimtur (39). Aðrir tvíhliða samningar (39). - D. Undanþágur vegna hagsmuna ríkisvaldsins (40). - 1. Laun, biðlaun og eftirlaun embættis- og sýslunarmanna (40). - 2. Dagpeningar o.s.frv. (41). - 3. Styrktarfé ýmiskonar. Sveitarstýrkur (41). - 4. Tryggingar (42). - 5. Brunaáhöld o.fl. (42).

10. gr. Aðfararbeiðni o.fl. 43-46

I. Hvenær munnleg og hvenær skrifleg (43). Hvert efni og hvaða skjöl og skýrslur þurfi að fylgja henni (44). - II. Ákvörðun fógeta um aðför (44). - III. Aðför eftir fleirum heimildum hjá sama manni. Aðför hjá fleirum í einu lagi (obj. og subj. kumulation) (44). - IV. Í hvaða röð fógeti afgreiði aðfararbeiðendur hjá sama gjörðarþolanda (45). - V. Gjald fyrir aðför (46).

11. gr. Almennar reglur um framkvæmd aðfarar. 46-48

I. Upphaf aðfarar. Gjörðarbeiðandi komi (46). - II. Bókanir (46). - III. Skylda gjörðarþolanda að segja til um eignir sínar. Þvingunarráðstafanir gagnvart honum 36.- 38. gr. aðfl. (47).

12. gr. Varnir fyrir fógetarétti. 48-52

I. Almennar athugasemdir (48). - II. Hvaða varnir geti komið fram undir úrskurð fógeta (49). - A. Varnir af hálfu gjörðarþolanda: 1. Um formhlið máls (49). - 2. Um efni þess. a. Aðild (49). b. Gallar á aðfararheimild (49). c. Frestun aðfararheimildar (49). d. Vörtun annara skilyrða (50). e. Að skyldan sé niður fallin (50). f. Ágreiningur um það, hvornig sjálfa gjörðina skuli framkvæma (50). g. Aðför brjóti bág við rétt þriðjumanns (51). h. Gagnkröfur (51). i. Kröfur um lausnargjörð (51). - B. Varnir af hálfu þriðjumanns: a. Þriðjimaður á ekki eign, sem taka skal (51). - b. Þriðjimaður eigandi (51). 1. Ef hlutur er í vörzlum gjörðarþolanda (52). 2. Í vörzlum þriðjumanns (52).

13. gr. Málflutningur fyrir fógetarétti. 53-56

I. Ef engin andmæli koma fram (53). - II. Ef andmæli koma fram: 1. Sáttatilaun. Stefna (53). - 2. Réttur til sóknar og varnar. Leiðbeiningaskylda fógeta (53). Munnlegur eða skriflegur málflutningur (53). - 3. Sannanir. Vitni (54). - 4. Frestir (54). - 5. Úrskurðir (55).

14. gr. Aðförin sjálf.- Almennar athugasemdir. 56-57

I.- II. Athugasemdir um ýmsar tegundir aðfararheimilda (56).

15. gr. Aðförin sjálf.- Aðför til fullnustu annarar skyldu en peningagreiðslu. 57-65

A. Skyldan fólgin í framkvæmd einhverrar athafnar (57). - 1. Gjörðarbeiðanda ber ekki að inna neitt af hendi (57). Gjörðarþolandi vinnur verkið. Ef ágreiningur verður um það, hvort aðili hafi unnið verkið viðunanlega eða ekki (57). Ef verk er ekki unnið, þá skal bæta eftir aðfararheimild (58) eða mati samkvæmt 11. gr. aðfl. (58). Verk framkvæmt in natura: a. Út-

burður af fasteign (59). b. Afhending hluta (59).
c. Útgáfa skjals (60). d. Aðrir vinni verk á kostnað
gjörðarbolanda (60). - Óbein þvingunarráð á hendur
gjörðarbolanda: Sektir, N.L. 1-5-15 og 1-22-48 (60).
Refsimál samkvæmt 16.gr. aðfl. (62). Skilyrði refs-
ingar (62). Vernd löggæzlumanna (63). - 2. Ef gjörðar-
beiðandi skal eitthvað inna af hendi (63). - B. Skylda
til að láta eitthvað ógert (64). Dagsektir. Refsimál
(64). - C. Manni veitt heimild til athafna gegn bót-
um skaða er af því leiðir (64).

16.gr. Aðförin sjálf. - Aðför til tryggingar peningagreiðslu. 65-67

I. Hvenær (65). - II. Hversu mikið taka megir og til
tryggingar hverju (65). - III. Gjörðarbolanda rétt
að tiltaka muni til fjárnáms (65). Undantekningar:
a. Ef peningar finnast (66). b. Lausafé eða kröfur
fyrir en fasteignir (66). c. Munir, sem aðrir eiga rétt
yfir (66). d. Munir torgeymdir eða torseldir (66).
e. Óvissar kröfur, deilukröfur (66). f. Fullnægja á
annan hátt en við uppboðssölu (66). - IV. Munir
skraddir í fógetabók (66). - V. Lausafjármunir (67).
- VI. Ólíkamleg verðmæti (67). - VII. Fasteignir
(67).

17.gr. Þýðing aðfarar.

67-76

I. Aðför til fullnustu verkskyldu (67). - II. Aðför
til fullnustu skyldu til peningagreiðslu (68).
- A. Gjörðarbeiðandi fær skuld sína greidda án nauð-
ungaruppboðs: 1. Ef reiðupeningar finnast (68). - 2.
Gagnkröfur (68). - 3. Datio in solutum (68). - 4. Fjárnám
í arði og tekjum fasteigna 21. og 22. gr. sbr. 26.gr.
aðfl. (68). - 5. Útistandandi skuldir teknar fjárnámi
(69). - B. Munir teknir fjárnámi til sölu á uppboði
(70). - C. Aðfararveð gjörðarbeiðanda (70). Trygg-
ingarráðstafanir: a. Lausafé (71). - b. Kröfuréttindi
1. Viðskiftabréf (72), 2. Annarskonar kröfuréttindi
(72). - c. Fasteignir (72). Skip (72). Aðför fellur úr
gildi: 1. Samkvæmt 22.gr. gjaldþrotaskiftalaganna (73)
2. Samkvæmt 2.málsgr. 50.gr. aðfl. (73). - D. Varð-
veizla fjárnuminna hluta og notkun: 1. Fasteignir (74)
2. Lausafé (75).

18.gr. Aðför sem dómsathöfn.

76-79

I. Akvarðanir fógeta dómsæthafnir (76). - II. Ef fóg-
eti neitar að gera aðför (76). - 1. Af formástæðum (77)
- 2. Af efnisástæðum (77). - III. Ef aðför er gjörð:
1. Dómsverkun hennar milli aðilja. Hvenær áfrýja þurfi
(78). Hvenær fógeti megir sjálfur fella niður aðför
(78). - 2. Dómsverkun gagnvart þriðjamaðmi (78). - 3.
Gagnvart hliðsettum dómsstóli (79).

19.gr. Niðurfall aðfarar. - Lausnargjörðir.

79-82

I. Hversvegna aðför falli niður: 1. Munir fara for-
görðum (79). - 2. Krafa niður fallin (80). - 3. 22.gr.
gjaldþrl. og 2.málsgr. 50.gr. aðfl. (80). - 4. Réttur
þriðjamaðmans samkvæmt dómi í héraði (80). - 5. Aðför ó-
merkt í æðra dómi (80). - 6. Réttur þriðjamaðmans vegna
samninga við gjörðarbolanda (80). - 7. Sala á uppboði

- (80).- 8.Lausnargjörð (80). - II. Lausnargjörðir.
 1.Hvenær þeirra þurfi (80).- 2.Hvernig þær fari fram
 (81). - III. Nauðsyn á upptöku aðfarar annars (81).
 Of lítið tekið áður (81). Breyting á geymslu muna(81).
 20.gr. Ábyrgð á aðför. 82-83
 I.Ábyrgð fógeta (82).- II.Ábyrgð gjörðarbeiðanda (82)
 - III.Ábyrgð þriðjamaðns (83).- IV.Sönnunarbyrði um
 tjón,miska,lánstraustsspjöll vegna aðfarargjörða(83).

II. Kaffli.

Löggeymsla.

- 21.gr. Hvenær verði höfð (83). Samanburður á löggeymslu og
 fjárnámi (83). 83-84

III. Kaffli.

Beinar fógetagjörðir (útburðar- og innsetningargjörðir o.s.frv.).

- 22.gr. I.Athugasemdir um vörzlubreyting á eignum samkvæmt
 aðfl. (85). Nauðsyn á fógetaaðstoð án aðfararheimild-
 ar (85). Skilyrði þeirra (85).- II.1. N.L. 6-14-6 og
 29.gr. laga nr.1 12.jan.1884 (86). 2.Analogia þessara
 lagaboða um lausafé o.fl. (86).- III.Eðli og fram-
 kvæmd beinna fógetagjörða (87).- IV.Ábyrgð á beinni
 fógetagjörð og hvernig henni verði komið fram (87). 85-88

IV. Kaffli.

Lögtak.

- 23.gr. I. Almennar athugasemdir um lögtak (88). - II. Lög-
 takskröfur taldar: 1.Skattar og gjöld til ríkis og
 sveita (88).- 2.Fasteignagjöld til ríkis og sveita
 (89).- 3.Afnotagjöld fasteigna, síma o.s.frv.(89).
 - 4.Gjöld fyrir leyfisbréf,dómgjöld o.fl.(89).- 5.End-
 urgjald þess,er ríkissjóður o.s.frv. leggur út fyrir
 aðra vegna vanrækslu þeirra (89).- 6.Framfærslueyrir
 (89).- 7.Brunabótagjöld (90).- 8. 7.gr. tilsk. 12.
 febr.1872 (90).- 9.Álag á jörð (90).- 10.Uppboðsskuld-
 ir (90). - III. Analogia 1.gr. lögtl. o.fl.(90). -
 IV. Hverir lögtak gera (91). - V. Framkvæmd lögtaks:
 1.Lögtaksbeiðni, úrskurður um lögtak og birting hans
 (91).- 2.Hvernig gjörð fari fram (92). - VI. Verk-
 anir lögtaks. Áfrýjun þess og málshöfðun í héraði til
 skaðabóta (92). - VII. Hverjar leiðir fara megi til
 þess að fá réttingu mála sinna: 1.Áfrýjun lögtaks-
 gjörðar (93).- 2.Málshöfðun í héraði. Skilyrði: a.Að
 aðili ætli ekki að gera fógeta ábyrgan eða áfrýja(94). 88-95

b. Að ekki verði borner fram þær varnir, að krefan sé ekki lögtakskrafa eða að fógeti hafi farið rangt að (94). Málsmeðferð (94). - VIII. Ábyrgð á lögtaks-gjörð (94). Málskostnaðargreiðsla (95).

Leiðréttingar.

- Bls. 8 5-6.1.a.n.: Setningin: "eftir lögum.....úrskurði skifta-réttar" falli niður.
- 17 2.- a.o.: Milli "mundi" og "hafa" komi: "bá".
 - 21 24.- a.n.: Milli "er," og "bá" komi: "aðfarar".
 - 26 1.- a.n.: Milli "málsgr." og "skal" komi: "aðfl.".
 - 32 7.- a.o.: "sem skal" les: "sem skal sjá".
 - 35 15.- a.n.: "eða baki" les: "eða að baki".
 - 36 24.- a.n.: Milli "er" og "rétt" komi: "um".
 - 73 1.- a.o.: Milli "málsgr." og "áðurnefndra" komi: "4.gr.".
 - 86 5.- a.n.: "Fari úr höndum" les: "Fari ekki úr höndum".
 - 91 1.- a.o.: Milli "gjörðarbeiðanda" og "má heimta" komi: "á sama gjörðarþolanda".
-